

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα: Συμβουλευτική Ψυχολογία και  
Συμβουλευτική στην Υγεία, Εκπαίδευση, Εργασία.

# Ενδοοικογενειακή βία και Συμβουλευτική γυναικών

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Χριστίδη Ευγενία-Αργυρώ

ΑΜ: 9386

Επιβλέπουσα διπλωματικής εργασίας: κ. Α. Κανδυλάκη

Αθήνα, 2016-2018

## Περιεχόμενα

Περίληψη .....	3
Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό Πλαίσιο .....	7
1.1.Ορισμός Ενδοοικογενειακής βίας .....	7
1.2. Ο κύκλος της βίας.....	10
1.3. Εξήγηση φαινομένου.....	12
1.4. Χαρακτηριστικά θύτη.....	13
1.5. Επιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας.....	14
1.6. Λειτουργία ξενώνων φιλοξενίας και οργανισμών για κακοποιημένες γυναίκες.....	17
1.7. Νομικό πλαίσιο.....	19
1.8. Συμβουλευτική Γυναικών .....	22
Φεμινιστική θεωρία: Οι ρίζες της φεμινιστικής συμβουλευτικής.....	22
Φεμινιστική συμβουλευτική.....	24
Γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική.....	31
Συμβουλευτική ζεύγους.....	34
1.9. Εμπόδια στην συμβουλευτική διαδικασία με κακοποιημένες γυναίκες.....	38
Κεφάλαιο 2: Μεθοδολογία Έρευνας .....	40
2.1. Θεματική ανάλυση συνεντεύξεων.....	48
Κεφάλαιο 3: Συζήτηση-Συμπεράσματα .....	65
Βιβλιογραφία.....	81
Παραρτήματα .....	90

## Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτριά μου, κ. Κανδυλάκη Αγάπη, για την πολύτιμη βοήθεια και την καθοδήγησή της, χωρίς την οποία δεν θα μπορούσε να διεκπαιρωθεί η παρούσα έρευνα. Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και τους φίλους μου, για την υποστήριξή τους αυτό το διάστημα. Τέλος, ευχαριστώ τους αρμόδιους και τους συμβούλους ψυχικής υγείας που εργάζονται στους φορείς Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) και Γενική Γραμματεία Ισότητας φύλων, καθώς συμφώνησαν στο να λάβουν μέρος στην διαδικασία των συνεντεύξεων, διαφορετικά, η εν λόγω μελέτη θα ήταν αδύνατον να διεξαχθεί.

## Περίληψη

Η παρούσα εργασία μελετά το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, καθώς και την διαδικασία συμβουλευτικής των γυναικών, που την βιώνουν.

Ως ενδοοικογενειακή βία ορίζεται κάθε είδους σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βία που ασκείται σε βάρος του θύματος από τον πρώην ή νυν σύζυγο ή σύντροφο, καθώς και από μέλη της οικογένειάς του. Η βία μέσα στην οικογένεια μπορεί να εμφανίζεται με μορφές όπως είναι η ψυχολογική βία, η οικονομική εκμετάλλευση, η σωματική και η σεξουαλική κακοποίηση συχνά από την πλευρά του συζύγου προς την γυναίκα.

Σχετικά με την συμβουλευτική διαδικασία, οι συμβουλευτικές προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται συχνότερα για την υποστήριξη των γυναικών που βιώνουν ενδοοικογενειακή βία είναι η φεμινιστική, η γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική και η συμβουλευτική ζεύγους. Η εν λόγω έρευνα, υιοθετεί την φεμινιστική συμβουλευτική, καθώς αποτελεί μία προσέγγιση, η οποία μελετά σφαιρικά το θέμα της βίας και της κακοποίησης. Το τοποθετεί σε ένα κοινωνικό πλαίσιο, μελετώντας θέματα ανισότητας των σχέσεων, μέσα από μία οπτική ελέγχου και χειραγώγησης της γυναίκας από τον σύζυγο/σύντροφο.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η ανάδειξη της γνώσης και της εμπειρίας των συμβούλων, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών, που εργάζονται σε συμβουλευτικά κέντρα κακοποιημένων γυναικών, μέσα από το 'λόγο' τους. Από την εμπειρία των συμβούλων, περιγράφεται το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας (ενδείξεις και πορεία βίας, εξήγηση φαινομένου, επιπτώσεις) και η συμβουλευτική διαδικασία των γυναικών (οι στόχοι, οι λειτουργίες της, οι τεχνικές και ο ρόλος των συμβούλων) που υφίστανται κακοποίηση.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε είναι η ποιοτική θεματική ανάλυση, η οποία πραγματοποιήθηκε από συνεντεύξεις συμβούλων ψυχικής υγείας. Η αποκωδικοποίηση των λεγομένων τους, οδήγησε στην κατηγοριοποίηση των δεδομένων και στην συνέχεια, στην ανάλυσή τους. Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση ορισμένων συμπερασμάτων σχετικά με τα ερευνητικά πορίσματα.

Λέξεις κλειδιά: κακοποιημένη γυναίκα, ενδοοικογενειακή βία, σύζυγος-θύτης, συμβουλευτική διαδικασία, φεμινιστική συμβουλευτική, γνωσιακή συμπεριφοριστική συμβουλευτική, συμβουλευτική ζεύγους.

## **Abstract**

This paper analyses the phenomenon of domestic violence as well as the counseling process of women, who have the experience of it.

Domestic violence is defined as any physical, sexual or psychological violence exacted by the former or current spouse or partner, as well as members of his family. Violence in the family may be manifested in forms such as psychological violence, economic exploitation, physical and sexual abuse often on the part of the husband to the woman.

The literature has shown that feminist, cognitive-behavioral counseling and couple counseling seem to be more commonly used in the abuse management. This research has a tendency towards feminist counseling, as it is an approach that focuses more on violence and abuse. This issue is placed in a social context, studying issues of relationships' inequality from a perspective of women being controlled and manipulated by their husband.

The purpose of this research is to proclaim the knowledge and experience of counselors and social workers working in abused women's advisory units. Through counselors' experience, the phenomenon of domestic violence (indications and course of violence, repercussions, abuse's explanation) and the counseling process of abused women (goals, functions, techniques and counselors' role) is described.

The methodology used was the qualitative thematic analysis, which was conducted via counselor interviews. Decoding their utterance led to the categorisation of data and then to their analysis. The thesis closes with some conclusions about the research findings.

**Keywords:** abused woman, domestic violence, abusive husband, counseling, feminist counselling, cognitive behavioral counseling, couple counseling,

## Εισαγωγή

Σύμφωνα με την παγκόσμιο οργανισμό υγείας (2002), ως ενδοοικογενειακή βία ορίζεται κάθε είδους σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βία που ασκείται σε βάρος του θύματος από τον πρώην ή νυν σύζυγο ή σύντροφο, καθώς και από μέλη της οικογένειάς του. Η βία μέσα στην οικογένεια μπορεί να εμφανίζεται με μορφές όπως είναι η ψυχολογική βία, η οικονομική εκμετάλλευση, η σωματική και η σεξουαλική κακοποίηση. Από τις πιο συνηθισμένες μορφές ενδοοικογενειακής βίας είναι η σωματική, ψυχολογική και σεξουαλική κακοποίηση, που εκδηλώνεται από τον (πρώην ή νυν) σύζυγο-σύντροφο προς τη σύζυγο.

Στην παρούσα μελέτη, παρουσιάζεται η συμβουλευτική διαδικασία των γυναικών που υφίστανται κακοποίηση, μέσα από τρεις προσεγγίσεις συμβουλευτικής, την φεμινιστική, την γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική και την συμβουλευτική ζεύγους. Μέσα από την βιβλιογραφία (Gomez και Yassen, 2007· Ellis και Harper, 1978· Simson και συν., 2007· Rosenfeld, 1992) φάνηκε πως οι συγκεκριμένες προσεγγίσεις, φαίνεται πως χρησιμοποιούνται συχνότερα στην υποστήριξη κακοποιημένων γυναικών. Η εν λόγω έρευνα, υιοθετεί την φεμινιστική συμβουλευτική, καθώς αποτελεί μία προσέγγιση, η οποία μελετά πιο σφαιρικά το θέμα της βίας και της κακοποίησης. Το τοποθετεί σε ένα κοινωνικό πλαίσιο, μελετώντας θέματα ανισότητας των σχέσεων, μέσα από μία οπτική ελέγχου και χειραγώγησης της γυναίκας από τον σύζυγο/σύντροφο. Η φεμινιστική συμβουλευτική έχει στόχο την ισότητα, την ενδυνάμωση της γυναίκας και την κατανόηση της ισορροπίας ανάμεσα στην ανεξαρτησία και την εξάρτηση (Busch και Valentine, 2016).

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η ανάδειξη της γνώσης και της εμπειρίας των συμβούλων ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών που εργάζονται σε συμβουλευτικά κέντρα κακοποιημένων γυναικών, μέσα από το 'λόγο' τους. Από την εμπειρία των συμβούλων, περιγράφεται το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας και η διαδικασία συμβουλευτικής των γυναικών που υφίστανται κακοποίηση. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε είναι η ποιοτική θεματική ανάλυση, η οποία πραγματοποιήθηκε από ημηδομημένες συνεντεύξεις συμβούλων ψυχικής υγείας. Η

αποκωδικοποίηση των λεγομένων τους, οδήγησε στην κατηγοριοποίηση των δεδομένων και στην συνέχεια, στην ανάλυσή τους.(Ιωσηφίδης 2006).

Για να επιτευχθεί ο παρόν σκοπός στην συγκεκριμένη έρευνα, μελετήθηκαν οι παρακάτω άξονες: ο ορισμός της ενδοοικογενειακής βίας, η πορεία της, οι επιπτώσεις της, η εξήγηση του φαινομένου της βίας, τα χαρακτηριστικά του συζύγου/συντρόφου θύτη, καθώς και η λειτουργία συμβουλευτικών κέντρων και ξενώνων. Επίσης, μέσω της εμπειρίας των συμβούλων μελετήθηκαν οι δεξιότητες και οι τεχνικές της συμβουλευτικής διαδικασίας που υποστηρίζει κακοποιημένες γυναίκες, τα εμπόδια και οι δυσκολίες που συναντούν οι ίδιοι οι σύμβουλοι.

Με βάση τα παραπάνω, η παρούσα έρευνα συμβάλλει ενεργά στον ερευνητικό τομέα, καθώς περιγράφει το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, καθώς και την διαδικασία συμβουλευτικής( τεχνικές, δεξιότητες, ρόλος συμβούλου) για την υποστήριξη της κακοποιημένης γυναίκας μέσα από τρεις διαφορετικές οπτικές, της φεμινιστικής, της γνωσιακή-συμπεριφοριστικής συμβουλευτικής και της συμβουλευτικής ζεύγους. Επίσης, παρουσιάζεται ενδελεχώς η χρήση και η αποτελεσματικότητα της φεμινιστικής συμβουλευτικής σχετικά με την διαχείριση των γυναικών ως προς την βία που υφίστανται, τόσο βιβλιογραφικά, όσο και από την εμπειρία των συμβούλων της εν λόγω έρευνας.

Η επιλογή του θέματος της διπλωματικής εργασίας, «Ενδοοικογενειακή βία και συμβουλευτική γυναικών», έγινε με βάση το κίνητρό της ερευνήτριας να διευρύνει τις γνώσεις της σχετικά με το αντικείμενο της ενδοοικογενειακής βίας ( πώς εκφράζεται μέσα στην οικογένεια, ποιες οι συνέπειές της, η πορεία της), καθώς δεν το είχε προσεγγίσει ως τώρα τόσο εμπειρικά, τόσο και πρακτικά. Στόχος της ενασχόλησής της με το συγκεκριμένο θέμα ήταν επίσης, να προσπαθήσει να κατανοήσει ψυχικές και γνωστικές λειτουργίες των γυναικών που υφίστανται την βία, μέσα από την εμπειρία των συμβούλων και των περιπτώσεων βίας που περιγράφουν οι ίδιοι. Επιπροσθέτως, η συμβουλευτική διαδικασία με αντικείμενο την κακοποίηση, είναι ένας ενδιαφέρον τομέας, που απαιτεί κατάρτιση από τους συμβούλους. Η ερευνήτρια επιθυμούσε λοιπόν, να καταλάβει τον τρόπο με τον οποίο οι τεχνικές των συμβουλευτικών παρεμβάσεων ( φεμινιστική, γνωσιακή-συμπεριφοριστική παρέμβαση και συμβουλευτική ζεύγους), σε συνδυασμό με τις δεξιότητες των συμβούλων μπορούν να βοηθήσουν μία κακοποιημένη γυναίκα, να αποκτήσει επαφή

με τις ψυχοσυναισθηματικές διαδικασίες, τις ανάγκες της, τα κίνητρά της, την δύναμή της. Επιπροσθέτως, η ερευνήτρια ήθελε να εξετάσει πως επηρεάζονται οι συμβουλοι καθώς συνεργάζονται με κακοποιημένες γυναίκες.

## Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό Πλαίσιο

### 1.1.Ορισμός Ενδοοικογενειακής βίας

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο οργανισμό υγείας (2002), η βία διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες: Στην αυτοκατευθυνόμενη βία (self-directed violence), όπου η βία εστιάζει στον εαυτό, στην διαπροσωπική βία (interpersonal violence), όπου προκαλείται από άλλον ή άλλους και στην συλλογική βία (collective violence), όπου προκαλείται από ομάδες ανθρώπων (κράτη, στρατό κτλ). Σχετικά με τη φύση των βίαιων πράξεων που μπορούν να λάβουν χώρα σε οποιαδήποτε από τις παραπάνω περιπτώσεις, ένας αδρός διαχωρισμός είναι ο εξής: σωματική άσκηση βίας, σεξουαλική άσκηση βίας, ψυχολογική άσκηση βίας, στέρηση ή παραμέληση.

Η ενδοοικογενειακή βία αφορά στην ‘διαπροσωπική βία’. Ορίζεται ως ένα βίαιο έγκλημα που διαπράττεται στο πλαίσιο μίας στενής σχέσης. Χαρακτηρίζεται από πράξεις βίας, όπως τη δύναμη και τον εξαναγκασμό που χρησιμοποιεί το ένα άτομο, με σκοπό να ελέγξει τη συμπεριφορά ενός άλλου ατόμου. Οι παραβάτες μπορεί να είναι τόσο άντρες, όσο και γυναίκες, όμως οι γυναίκες είναι πολύ πιο πιθανό να είναι θύματα της ενδοοικογενειακής βίας από τους άνδρες (Powel και Smith, 2011). Η ενδοοικογενειακή βία διακρίνεται σε σωματική, συναισθηματική, οικονομική, σεξουαλική και ψυχολογική. Στον παραπάνω ορισμό, τονίζεται η εκ προθέσεως άσκηση βίας (βλαπτική σκοπιμότητα), ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα της πράξης. Επιπλέον, μιλώντας για «χρήση σωματικής δύναμης ή εξουσίας», αναφερόμαστε σε πράξεις, που λειτουργούν ως αποτέλεσμα μίας σχέσης εξουσίας, όπως οι απειλές, ο εκφοβισμός, η παραμέληση, όλοι οι τύποι σωματικής, σεξουαλικής και ψυχολογικής κακοποίησης, καθώς και η απειλή για αυτοκτονία και άλλες αυτό-κακοποιητικές συμπεριφορές από την πλευρά του θύτη.



Τα σημάδια σωματικής κακοποίησης μπορεί να είναι πιο προφανή, όπως μώλωπες, έντονα χτυπήματα, σπασίματα στα κόκαλα ή πρήξιμο προέρχόμενα από έντονο ξυλοδαρμό (Goodman & Epstein, 2008). Ανεξέλεγκτες πράξεις σωματικής βίας συμβαίνουν, ωστόσο, ακόμα και αν τα θύματα δεν εμφανίζουν τέτοια σημάδια έντονης σωματικής βίας. Συγκεκριμένα, η σωματική κακοποίηση μπορεί να περιλαμβάνει το δάγκωμα, χαστούκια, σπρώξιμο, χτύπημα (με ή χωρίς η χρήση ενός όπλου). Σύμφωνα με τον Walker (1983) στο ένα τρίτο των ζευγαριών, όπου ο σύζυγος κακοποιεί, η βία εκφράζεται με τρόπους όπως την ρήψη αντικειμένων, με σπρώξιμο της γυναίκας ή αρπάζοντάς την. Σε λιγότερα ζευγάρια, η βία εκφράζεται από την πλευρά του θύτη σοβαρότερα, μέσω της προσπάθειας πνιγμού ή του ξυλοδαρμού της γυναίκας.

Η βία εκφράζεται πολλές φορές, μέσω της ψυχολογικής κακοποίησης από τον σύζυγο-θύτη με τον περιορισμό της γυναίκας ( απαγόρευση εργασίας, απαίτηση απομόνωσης), την έντονη ζήλεια προς εκείνη, την απειλή της σωματικής ακεραιότητας, απειλή αυτοκτονίας του ίδιου του θύτη (Cambell, 2002). Ορισμένοι σύζυγοι μπορεί να μην ακουμπούν τις συζύγους τους, αλλά η απειλή της σωματικής κακοποίησης είναι τόσο διάχυτη, ώστε οι ίδιες να φοβούνται για την ζωή τους, μη έχοντας τον έλεγχο. Συνεπώς, η αντίληψη ότι όλα τα θύματα είναι έντονα σωματικά κακοποιημένα, φαίνεται αναξιόπιστη. Συχνά η απειλή από τον δράστη απευθύνεται στις γυναίκες ( συντροφική βία), σε παιδιά, ή άλλα μέλη της οικογένειας ( ενδοοικογενειακή βία), χρησιμοποιώντας οτιδήποτε γνωρίζει πως τρομάζει τα μέλη της οικογένειας, ως μοχλό για εκείνον να διατηρήσει τον έλεγχο (Powel και Smith, 2011). Επίσης, συνήθως ο άντρας που ασκεί βία, θεωρεί ως κακοποίηση μόνο την σωματική κακοποίηση, χωρίς να λαμβάνει υπ' όψη του τις συνέπειες της συναισθηματικής και ψυχολογικής κακοποίησης που προκαλεί στην γυναίκα (Campbell, 2002· Mitra, 2004).

Ο Εθνικός Συνασπισμός ενάντια της Ενδοοικογενειακής Βίας στην Αμερική (2007), αναφέρει ότι η σεξουαλική κακοποίηση συμβαίνει περίπου στο 40 με 45% των κακοποιητικών σχέσεων. Μελέτες ( Mitra, 2004) δείχνουν ότι αν υπάρχει σωματική κακοποίηση στην ενδοοικογενειακή βία, είναι πιθανό να υπάρχει σεξουαλική κατάχρηση, με σκοπό ο σύζυγος να ελέγξει την γυναίκα ( απόπειρες βιασμού, βιασμό, σεξουαλικές επιθέσεις σε μέρη του σώματος, απαίτηση σεξουαλικών πράξεων από το μέρος της συζύγου).

Σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας αξιολογείται η επικινδυνότητα βίας στην οικογένεια, δηλαδή να οριστεί εάν η μορφή βίας που ασκεί ο σύζυγος/σύντροφος, σε κάθε οικογένεια είναι σοβαρή ή μέτρια (Hamby, 2014). Είναι σημαντικό να τονιστεί πως η μορφή βίας από την πλευρά του συζύγου, είτε είναι σοβαρή, είτε μέτρια, δημιουργεί συνέπειες στα μέλη της και η ψυχολογική ανησυχία υπάρχει και στις δύο περιπτώσεις. Επίσης, είναι πιθανόν σε μία οικογένεια να ασκείται μέτρια μορφή βίας από τον θύτη και σταδιακά να κλιμακωθεί σε σοβαρή. Οι οικογένειες στις οποίες κυριαρχεί η βία χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα άγχους, το οποίο ίσως ενισχύεται λόγω χαμηλού οικονομικού εισοδήματος. Η βιβλιογραφία (Bybee και Sullivan, 2005· Jaffe και συν., 1990) αναφέρει συχνά ότι η βία πυροδοτείται από εθισμό στο αλκοόλ ή στα ναρκωτικά και δεν δημιουργείται από αυτά. Πιο συγκεκριμένα, μέσω του αλκοόλ και των ναρκωτικών η βίαιη συμπεριφορά του συζύγου/συντρόφου δικαιολογείται από τον δράστη και πολλές φορές και από την ίδια την γυναίκα που υφίστανται κακοποίηση. Η βία αναδεικνύεται από την επιθυμία του δράστη να ελέγξει, να χειραγωγήσει την γυναίκα και να επιβάλει την εξουσία του.

Όπως αναφέρει η εκπρόσωπος Τύπου της Ελληνικής αστυνομίας, Ρωτζιόκου Ιωάννα, (εφημερίδα καθημερινή, 2018, Πάνω από 13.000 περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας τα τελευταία τέσσερα χρόνια - 7 στα 10 θύματα είναι γυναίκες) η βία μέσα στην οικογένεια είναι ένα φαινόμενο που συνέβαινε ανέκαθεν, ανεξάρτητα από κοινωνικές και πολιτισμικές διαφορές. Υπογραμμίζει πως η πρόσφατη διεθνής εμπειρία και έρευνα δείχνει πως οποιαδήποτε γυναίκα, μπορεί να υποστεί κακοποίηση, ανεξάρτητα από την κοινωνική θέση, την οικονομική κατάσταση, το μορφωτικό επίπεδο, τη φυλή, την εθνικότητα ή το χρώμα. Ακόμη, αναφέρεται στην συνεργασία της αστυνομίας με φορείς όπως το ΕΚΚΑ, τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, τις κοινωνικές υπηρεσίες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, καθώς και με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, με σκοπό την αντιμετώπιση της βίας.

Επίσης, τονίζει πως από τα στατιστικά στοιχεία του Αρχηγείου της Ελληνικής αστυνομίας, προκύπτει πως από το 2014 μέχρι και το 2017 έχουν σημειωθεί περισσότερα από 13.700 περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, με τις γυναίκες να αποτελούν το 70% των θυμάτων. Παρ' όλα αυτά, η πραγματική διάσταση του προβλήματος δεν μπορεί να δοθεί, καθώς ένα μεγάλο ποσοστό γυναικών που κακοποιείται φοβάται να το καταγγείλει. Το 55%-95% των γυναικών που

κακοποιούνται δεν καταγγέλουν τα περιστατικά κακοποίησης. Περίπου μόνο 1 στα 20 περιστατικά καταγγέλλεται στην αστυνομία, καθώς πολλές γυναίκες που προσέρχονται στο αστυνομικό τμήμα, με σκοπό να απαλλαγούν από τον κίνδυνο, διστάζουν τελικά να καταγγείλουν την κακοποίηση από τον σύζυγό τους, καθώς δεν επιθυμούν την φυλάκισή του (Anderson, 2003).

Οι γυναίκες αναζητούν βοήθεια πιο συχνά σε φίλους ή συγγενείς και ειδικούς όταν η σοβαρότητα της κακοποίησης φτάσει στο απόγειο ή όταν ο θήτης ασκήσει βία στα παιδιά (Straus και Gelles, 1990). Σύμφωνα με την βιβλιογραφία (Johnson, 1992), οι κακοποιημένες γυναίκες που επιστρέφουν στην σχέση, είχαν υποστεί περισσότερη βία από γυναίκες που διέκοπταν την σχέση, με τον φόβο ότι η βία θα κλιμακωθεί εάν άφηναν οριστικά τον σύντροφό τους. Συνεπώς, οι γυναίκες παραμένουν στην σχέση υιοθετώντας στρατηγικές ανεκτικότητας της βίας, (παθητικότητα, δικαιολόγηση της βίας τους συζύγου, συμμαχία με τον σύζυγο κτλ) καθώς φοβούνται για την ζωή τους (Hamby, 2014· Walker, 1983).

## 1.2. Ο κύκλος της βίας

Η βία που ασκεί ο σύζυγος/σύντροφος δημιουργεί έναν κύκλο, ο οποίος διακρίνεται σε τρεις φάσεις (Καραμολέγκου, 2010· Rhatigan και συν., 2006· Walker, 1997). Σε *πρώτη φάση*, η γυναίκα προσπαθεί να μην καταλήξουν με τον σύζυγό της, σε οξύ επεισόδιο. Έτσι, γίνεται υποτακτική και εκλογικεύει την συμπεριφορά του συζύγου της (έχει νεύρα λόγω δουλειάς κτλ). Σε *δεύτερη φάση*, η γυναίκα υποτάσσεται ακόμη περισσότερο στον σύζυγο/σύντροφο, καθώς ο θυμός του είναι ανεξέλεγκτος και εκείνη για να προστατευτεί, δεν αντιδρά. Στην *τρίτη φάση*, όταν η κατάσταση βίας έχει φτάσει στο αποκορύφωμα, ο σύζυγος εκφράζει τρυφερότητα και υπερβολική φροντίδα, δείχνοντας να συνειδητοποιεί την πράξη του και λέγοντας πως δεν θα την επαναλάβει. Επίσης, η ίδια θεωρεί, πως την βίαει εικόνα του συζύγου ίσως να την προκάλεσε και εκείνη με την προκλητική συμπεριφορά της.

Οι γυναίκες παραμένουν στην σχέση, ελπίζοντας ότι θα αλλάξει η κατάσταση και λέγοντας πως δεν θέλουν τα παιδιά τους να χάσουν την σχέση με τον πατέρα τους (Strube και Barbour, 1983). Γι' αυτό τον λόγο πολλές γυναίκες, συχνά διστάζουν να

καταγγείλουν την κακοποίηση στην αστυνομία. Πολλές γυναίκες θέλουν να σταματήσουν την κακοποίηση, μέσω του τερματισμού της σχέσης τους, όμως δυσκολεύονται λόγω αρκετών εμποδίων, όπως ο φόβος τους για εκδίκηση του συζύγου με την λήξη της σχέσης τους, το άγχος ότι υπάρχει πιθανότητα ο ίδιος να βλάψει συγγενείς της και η ανησυχία πως θα διεκδικήσει την κηδεμονία των παιδιών (Barnett, 2001). Βιβλιογραφικά (Anderson, 2003·Pagelow, 1981· Saunders και Brown, 1990) φαίνεται λοιπόν πως η κακοποίηση είναι πιο έντονη με την λήξη της σχέσης, υποστηρίζοντας πως πολλές φορές η λήξη της δεν αποτελεί και την λύση. Έτσι, το ένα τρίτο των κακοποιημένων γυναικών που διαμένουν σε ξενώνες, επιστρέφουν στον σύζυγό/σύντροφό τους μετά την έξοδό τους από αυτούς και περίπου το 60% των γυναικών σταματούν την διαδικασία συμβουλευτικής, επιστρέφοντας στην κακοποιητική σχέση (Griffing και συν., 2002).

Σχετικά με τις κακοποιημένες αλλοδαπές γυναίκες (γυναίκες πρόσφυγες και μετανάστριες) που ζουν στην Ελλάδα, δυσκολεύονται περισσότερο να απεμπλακούν από την βία που υφίστανται από τον σύζυγό τους, σε σχέση με τις Ελληνίδες γυναίκες, καθώς οι περισσότερες από αυτές δεν έχουν τα απαραίτητα νομιμοποιητικά χαρτιά παραμονής τους στην Ελλάδα. Με αυτόν τον τρόπο, φαίνεται να εξαρτώνται από τους συζύγους/συντρόφους τους οικονομικά, με αποτέλεσμα να μην έχουν την δυνατότητα να φύγουν από την κακοποιητική σχέση, λόγω των ζητημάτων επιβίωσης (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008). Τέλος οι κακοποιημένες γυναίκες Ρομά, πιθανόν να δυσκολεύονται να δεσμευτούν στην διαδικασία της συμβουλευτικής και της αποκατάστασης, με συνέπεια να επιστρέφουν στην κακοποιητική σχέση (Ντούσας, 1997). Πιο συγκεκριμένα, οι περισσότερες από αυτές ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, οικονομικά εξαρτώμενες από τους συζύγους τους, με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, το οποίο θα τους βοηθούσε να αναγνωρίσουν τα οφέλη της συμβουλευτικής. Επίσης, να σημειωθεί ότι ζουν σε στενά δεμένη κοινότητα, κάτι που τις δυσκολεύει ακόμη περισσότερο να ζητήσουν βοήθεια σχετικά με την κακοποίηση που υφίστανται.

### 1.3. Εξήγηση φαινομένου

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (τηλεόραση, διαδίκτυο, μέσα κοινωνικής δικτύωσης) αναφέρονται πλέον, συχνά στο πρόβλημα της κακοποίησης της γυναίκας. Ωστόσο, παλιότερα η ενδοοικογενειακή βία δεν θεωρούνταν ένα παράνομο φαινόμενο. Ερευνητές (Yick, 2001·Straus και συν., 1980), στην προσπάθειά τους να εξηγήσουν την αιτιολογία της κατάχρησης της εξουσίας από την πλευρά του συζύγου/συντρόφου, υποστηρίζουν πως η κακοποίηση της συζύγου/συντρόφου επέρχεται ως αποτέλεσμα της σεξιστικής δομής και οργάνωσης, όσον αφορά στις παραδόσεις της κοινωνίας. Η εμφάνιση βίας μέσα στην οικογένεια ενισχύεται κατά καιρούς από την παραδοχή ότι, οι γονείς πρέπει να χρησιμοποιούν σωματική βία για να εκπαιδεύσουν κατάλληλα και να ελέγχουν το παιδί τους. Να αναφερθεί ότι παλιότερα η θέση της γυναίκας στην κοινωνία, αλλά και στην οικογένεια θεωρούνταν κατώτερη. Κατά συνέπεια, η ανδρική φιγούρα στο σύστημα της οικογένειας τείνει να χρησιμοποιεί σωματική βία για να διατηρήσει την κυρίαρχη θέση του (Cox και Stoltenberg, 1991). Έρευνα (McClennen, 2005), που διεξήχθη στο Λονδίνο, με σκοπό την μελέτη της κακοποίησης στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, έδειξε πως σε κακοποιητικές σχέσεις ομοφυλόφιλων ζευγαριών, κακοποίηση υφίστανται το ομοφυλόφιλο άτομο που κατέχει τον ρόλο της γυναίκας στην σχέση. Πιο συγκεκριμένα, ο/η ομοφυλόφιλος/η σύντροφος που κατέχει τον ρόλο του άντρα στην σχέση διατηρεί κυρίαρχη θέση, με αποτέλεσμα να ασκεί κακοποίηση. Η παραπάνω άποψη φαίνεται να υποστηρίζει πως η βία είναι προϊόν που παράγεται από την αντρική φιγούρα, χωρίς να την προκαλεί η συμπεριφορά της γυναίκας.

Βιβλιογραφικά (Postmus και συν., 2016·Straus και οι συν., 1980·Gelles, 1980·Parker και Schumacher, 1977·Petersen, 1980) αναφέρεται ότι στις οικογένειες εκδηλώνεται, συνήθως ο ξυλοδαρμός όταν ο σύζυγος/σύντροφος και η σύζυγος/σύντροφος, προέρχονται από οικογένειες που χαρακτηρίζονται από υψηλό επίπεδο συγκρούσεων. Πράγματι, πολλές γυναίκες που κακοποιούνται και άνδρες που κακοποιούν τις γυναίκες/συντρόφους τους, είχαν την έμπειρία της βίας ως παιδιά στην οικογένειά τους. Σύμφωνα με την Gelles (1980), η έκθεση στη βία αποτελεί πρότυπο τόσο για τον δράστη, όσο και για την κακοποιημένη γυναίκα. Όσο πιο συχνά μια γυναίκα είχε κακοποιηθεί άμεσα ή έμμεσα από τους γονείς της, το πιο πιθανό είναι να επιλέξει

έναν σύντροφο, ο οποίος είναι επιρρεπής στη χρήση βίας, καθώς είναι πιθανό να θεωρεί την χρήση βίας από τον σύντροφο ως κάτι το φυσιολογικό και να εγκρίνει ή να ανέχεται την βίαιη συμπεριφορά. Η Gelles ( 1974) υποστηρίζει ότι «η θεωρία της κοινωνικής μάθησης» εξηγεί την εμφάνιση της ενδοοικογενειακής βίας. Προϋποθέτει ότι, μόλις καταστούν ενήλικες τα παιδιά των βίαιων οικογενειών (μέσω της μάθησης και της μοντελοποίησης του ρόλου) ανταποκρίνονται στον ρόλο-πρότυπο, θεσπίζοντας στις δικές τους οικογένειες τις ίδιες καταχρηστικές συμπεριφορές με τους γονείς τους. Έτσι λοιπόν, ανταποκρίνεται στον ρόλο του τόσο ο σύζυγος/σύντροφος (θύτης), όσο και η σύζυγος/σύντροφος (κακοποιημένη)(Hanks και Rosenbaum, 1977). Εκφράζουν, δηλαδή το άγχος στην επόμενη γενιά, μέσα από την βία ( Gayford, 1975).

Οι παραπάνω θεωρίες θα μπορούσε να θεωρήσει κανείς ότι δείχνουν ανοχή στην γυναίκα , καθώς δεν κατακρίνουν την θέση της σχετικά με την κακοποίηση, αλλά εστιάζουν στο γεγονός ότι η ίδια ανέχεται ακούσια και παθητικά την βία, τόσο επειδή φοβάται τον σύζυγό της, όσο και λόγω του ότι δεν έχει βιώσει υγιείς σχέσεις στην οικογένεια προέλευσης, δίχως κακοποιητικά στοιχεία.

#### **1.4. Χαρακτηριστικά θύτη**

Όσον αφορά στα ανδρικά χαρακτηριστικά: HEIbow (1977), περιγράφει τα κοινά χαρακτηριστικά των βίαιων συζύγων/συντρόφων και τα κατηγοριοποιεί με βάση τις συναισθηματικές τους ανάγκες: *Ελεγκτικός σύζυγος/σύντροφος , αμυντικός σύζυγος/σύντροφος, εκείνος που απαιτεί/επιζητά την επιβεβαίωση, και ο προσκολλημένος σύζυγος/σύντροφος στην σύζυγο*. Αυτά τα χαρακτηριστικά παρουσιάζονται, ώστε να βοηθήσουν στην κατανόηση των δράσεων των ανδρών που ασκούν βία.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στον *ελεγκτικό σύζυγο/σύντροφο-θύτη*, βασική του ανάγκη είναι η αυτονομία, ελέγχοντας ο ίδιος τους άλλους. Επειδή, ο ελεγκτικός σύζυγος διακατέχεται από έντονη αγωνία, φοβούμενος ότι θα χάσει τον έλεγχο και δεν θα κυριαρχεί, ασκεί έντονη βία ( Cambell, 2002).

Στην συνέχεια, ο αμυντικός σύζυγος-θύτης, ανησυχεί μήπως υποστεί ζημιά. Αναζητά συζύγους προσκολλημένες σε εκείνον, ώστε να μπορεί να αισθάνεται ασφαλής και ισχυρός. Επιθυμεί την ευαλωτότητα στις γυναίκες, ώστε να μπορεί να τις προστατέψει και μέσα από αυτό να αισθάνεται ανώτερος. Ο ίδιος προβλέπει πως η σύζυγός του μπορεί να τον βλάψει και έτσι ασκεί βία για να μην αισθάνεται ευάλωτος (Dixon και Browne, 2003).

Έπειτα, ο σύζυγος/σύντροφος που απαιτεί επιβεβαίωση, επιθυμεί συνέχεια να επιβεβαιώνεται, μέσω της βίας που ασκεί όταν αισθάνεται χαμηλή αυτοεκτίμηση και άγχος απόρριψης. Ακόμη, ο σύζυγος που είναι προσκολλημένος στην σύζυγό του, επιθυμεί να ενσωματώσει τα πλεονεκτήματα της συζύγου και να λειτουργεί ενιαία. Η προσκόλλησή του, μπορεί να εκδηλωθεί με δημόσιες εκρήξεις θυμού ή σκέψεις αυτοκτονίας (Elbow, 1977). Όσο περισσότερο αποσύρεται η σύζυγος, τόσο πιο πολύ ο προσκολλημένος σύζυγος νιώθει εξάρτηση από εκείνη.

Συνοψίζοντας, ένας άντρας που ασκεί βία στην οικογένεια, χαρακτηρίζεται από χαμηλή αυτοεκτίμηση, αίσθημα υπεροχής, το οποίο θεωρεί πως αρμόζει στο γένος του, έλλειψη αυτοελέγχου και αναγνώρισης των πράξεών του, με προβολή της ευθύνης στους άλλους, κυρίως στην σύζυγο (Καραμολέγκου, 2010).

### **1.5. Επιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας**

Οι επιπτώσεις στην ζωή μίας γυναίκας που έχει υποστεί κακοποίηση είναι καταστροφικές και είναι παρούσες στους περισσότερους τομείς της ζωής της. Αρχικά, υπάρχει αντίκτυπος στην φυσική και σωματική υγεία της γυναίκας. Η γυναίκα παρουσιάζει εμφανή σημάδια από την σωματική κακοποίηση ( μώλωπες, μελανιασμένα σημεία στο σώμα, σπασμένα δόντια, ελλειπή μαλλιά) ( Goodman& Epstein, 2008). Ανάλογα με την σοβαρότητα της βίας, η γυναίκα είναι πιθανόν να αντιμετωπίζει και σοβαρότερα προβλήματα υγείας, όπως χρόνιους πόνους, κεφαλαλγίες, οστεαρθρίτιδα, γαστρεντερικά προβλήματα. Επίσης, είναι πιθανή η πρόκληση παροδικής αμνησίας, λόγω άγχους και δυσφορίας. Τα παραπάνω σωματικά προβλήματα φαίνεται να οδηγούν στην δυσκολία της γυναίκας να είναι λειτουργική στην καθημερινότητά της ( δυσκολία να πάει στην δουλειά της, καθημερινές ασχολίες

κτλ) (Campbell, 2002). Να τονιστεί ότι εμπόδια για την λειτουργική κατάσταση της γυναίκας που υφίστανται κακοποίηση αποτελούν τόσο η σωματική της κακοποίησης, κατά την οποία χάνει ημέρες από την εργασία της, όσο και τα εμπόδια που πιθανόν θέτει ο ίδιος ο σύζυγος με σκοπό την απομάκρυνση της γυναίκας από την εργασία της (Bybee και Sullivan, 2005).

Εκτός από την πρόκληση σωματικής κακοποίησης, η ενδοοικογενειακή βία προκαλεί αντίκτυπο και στην ψυχική υγεία της γυναίκας, με την μορφή μακροχρόνιων ψυχικών και συναισθηματικών δυσκολιών. Σύμφωνα με βιβλιογραφικές αναφορές (Cascardi και συν., 1995· Gleason, 1993· Kahn και συν., 1993), οι γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση εμφανίζουν έντονη καταθλιπτική συμπτωματολογία ( αυτοκτονικές ιδέες, έντονες ενοχές, ανηδονία), διαταραχή γενικευμένου άγχους και μετατραυματικό στρες, έλλειψη ύπνου. Σχετικά με το μετατραυματικό στρες πραγματοποιούνται αναδρομές στο παρελθόν σχετικές με συμπεριφορά κακοποίησης από τον σύζυγο και αυτόματη αναβίωση του προβλήματος και του πόνου. Η αναβίωση αυτή είναι συντριπτική για την γυναίκα. Οι εν λόγω αναδρομές στο παρελθόν εμφανίζονται κυρίως το βράδυ και συνοδεύονται από τρόμο, έντονες αναμνήσεις, ζωντανές τραυματικές εικόνες, με αποτέλεσμα η γυναίκα να αισθάνεται συντριβή και τρόμο. Πολλές φορές η γυναίκα για να αποφύγει την αναβίωση του τραύματος, οδηγείται στο αλκοόλ ή στα ναρκωτικά, με την πεποίθηση ότι θα ηρεμήσει και θα ξεφύγει από την δυσβάσταχτη ψυχολογική κατάσταση που βιώνει ( ενοχλητικές σκέψεις, μουνδιάσματα κτλ) (Clark και Foy, 2000). Επιπροσθέτως, η απελπισία, η δυσπιστία, η οργή, η κοινωνική απομόνωση, η χαμηλή αυτοεκτίμηση, η παθητική συμπεριφορά, οι ενοχές, η σεξουαλική δυσλειτουργία και η ψυχαναγκαστική διαταραχή είναι συμπτώματα που παρατηρούνται στις γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση. Επίσης, η χαμηλή αυτοεκτίμηση και η κατάθλιψη στην γυναίκα αποτελούν πιο έντονα συμπτώματα, όταν η επιθετικότητα από τον σύζυγο είναι σοβαρή και αρκετά συχνή (Cascardi και O'Leary, 1992). Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως τα παραπάνω σημεία, ποικίλουν ανάλογα με την σοβαρότητα και την συχνότητα της ενδοοικογενειακής βίας, την έκταση της βίας και του ελέγχου από τον σύζυγο, την ύπαρξη κοινωνικού δικτύου. Κάθε περίπτωση ενδοοικογενειακής βίας είναι διαφορετική, με ίδιες όμως συνέπειες (Briere και Jordan, 2004).



Σχετικά με το ποσοστό των γυναικών που σκοτώνουν τους συζύγους τους σε κακοποιητικές σχέσεις είναι αρκετά μικρό. Αν και παλαιότερες εκτιμήσεις στην Αμερική (Trafford, 1991), έδειξαν ότι 2.000.000 με 4.000.000 γυναίκες κακοποιούνται κάθε χρόνο από τους συντρόφους τους, περίπου 750 κακοποιημένες γυναίκες σκοτώνουν τελικά τους συντρόφους τους. Η ανθρωποκτονία του συζύγου-θύτη προκαλείται συνήθως από αυτοάμυνα της γυναίκας. Σε έρευνα (Brown, 1987), που διεξήχθη στις ΗΠΑ, στην Φιλαδέλφια, με σκοπό να μελετηθούν οι παράγοντες που οδηγούν τελικά την γυναίκα στην δολοφονία του συζύγου της, συγκρίθηκαν δύο ομάδες κακοποιημένων γυναικών. Η μία ομάδα αποτελούνταν από γυναίκες κακοποιημένες οι οποίες είχαν σκοτώσει τον σύντροφό τους και βρίσκονταν στην φυλακή, και η άλλη ομάδα από κακοποιημένες γυναίκες, οι οποίες δεν είχαν σκοτώσει τον σύντροφό τους και βρίσκονταν σε ξενώνες για κακοποιημένες γυναίκες. Από την έρευνα φάνηκε πως η συμπεριφορά του συζύγου-θύτη οδηγεί τις γυναίκες στο να πράξουν την δολοφονία. Οι γυναίκες που διέπραξαν την δολοφονία βίωναν μακροχρόνια πιο έντονα και πιο συχνά τις απειλές του συζύγου, την επιθετική του συμπεριφορά, τον σεξουαλικό καταναγκασμό, την χρήση ουσιών από τον ίδιο και την κακοποίηση των παιδιών τους. Όσον αφορά στην ποινή των κακοποιημένων γυναικών που σκοτώνουν τους άντρες τους, αποτελεί η φυλάκιση ή φυλάκιση με αναστολή, ή διάφορες άλλες ποινές, ανάλογα με την αξιολόγηση της ανθρωποκτονίας και την ύπαρξη μαρτύρων. Υπάρχει και η πιθανότητα αθώωσης της γυναίκας.

Αντίστοιχες συνέπειες παρατηρούνται και στα παιδιά, τα οποία είναι μάρτυρες της ενδοοικογενειακής βίας, χωρίς να υφίστανται τα ίδια κακοποίηση (Fantuzzo και συν., 1997). Τα παιδιά μπαίνουν στο στόχαστρο της βίας και έτσι να υφίστανται και εκείνα, λεκτική, σωματική, ψυχική κακοποίηση (Kitzmann και συν., 2003). Είτε είναι ήπια η βία, είτε έντονη μπορεί να δημιουργήσει τις ίδιες συνέπειες στα παιδιά. Η βία στην οικογένεια τρομοκρατεί τα παιδιά – παρατηρητές, με αποτέλεσμα σε εκείνα η κακοποίηση να είναι ψυχολογική. Παρ' όλο που πολλοί γονείς, κυρίως οι μητέρες, προσπαθούν να προστατέψουν τα παιδιά τους από την ενδοοικογενειακή βία, τα παιδιά συνήθως βλέπουν, ακούν την βία ή υπάρχει περίπτωση να παρεμβαίνουν σε σκηνικά βίας, με σκοπό να σώσουν την μητέρα τους. ( Holden και Ritchie, 1991· Rosenberg, 1987). Τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες που επικρατεί η βία, εμφανίζουν ψυχολογικά, συμπεριφορικά, συναισθηματικά, κοινωνικά ζητήματα, ακαδημαϊκή έκπτωση, ζητήματα προσαρμογής, έντονο άγχος, επιθετικότητα,

κατάθλιψη και μετατραυματικό στρες (Margolin και Gordis, 2000). Επίσης, είναι πολύ πιθανό τα παιδιά να επιλύουν τις διαφωνίες τους αργότερα με έντονη σύγκρουση και βία (μελλοντικοί θύτες) ή να αποφεύγουν απόλυτα την βία ως μέσο επίλυσης της σύγκρουσης. Βέβαια, άλλα παιδιά επιστρέφουν την βία στον εαυτό τους, (αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές, αυτοκτονικές τάσεις, αλκοόλ, ουσίες) καθώς αισθάνονται υπεύθυνα για την βία που ασκείται στην οικογένειά τους (Baldry, 2003·McGee και Wolfe, 1991).

Οι επιπτώσεις την ενδοοικογενειακής βίας, μετατοπίζονται επίσης στους ανθρώπους που αποτελούν υποστηρικτικό δίκτυο για την γυναίκα. Παρέχουν συναισθηματική και οικονομική στήριξη στις γυναίκες και στα παιδιά τους, αφού λόγω της κακοποίησης οι ίδιες δυσκολεύονται να συνεχίσουν να εργάζονται ( Riger και συν., 2002). Τα μέλη της οικογένειας και οι φίλοι της περισσότερες φορές απειλούνται ή πολλές φορές κακοποιούνται από τον σύζυγο-θύτη. Εάν ο εκφοβισμός που ασκεί ο θύτης είναι επιτυχής, η γυναίκα είναι πιθανόν να επιστρέψει στον ίδιο, λόγω της ανησυχίας της μην κακοποιήσει περαιτέρω πρόσωπα που η ίδια αγαπάει ( Riger και συν., 2002).

## **1.6. Λειτουργία ξενώνων φιλοξενίας και οργανισμών για κακοποιημένες γυναίκες**

Το Εθνικό δίκτυο κατά της ενδοοικογενειακής βίας στο 1991 στις Η.Π.Α, διερεύνησε τους στόχους και τις δράσεις των ξενώνων που είχαν ιδρυθεί από το 1986 για κακοποιημένες γυναίκες. Με την κοινωνική αλλαγή, η ενδοοικογενειακή βία δεν αποτελεί μία νόμιμη συμπεριφορά. Έγιναν προσπάθειες με σκοπό την προστασία και την ασφάλεια της γυναίκας που υπέστη κακοποίηση από τον σύζυγό της, οι οποίες ισχύουν ως σήμερα. Οι στόχοι και οι δράσεις, λοιπόν των ξενώνων που φιλοξενούν κακοποιημένες γυναίκες είναι οι εξής σύμφωνα με την βιβλιογραφία (Lundy και Grossman, 2001): η ύπαρξη ενός ασφαλούς περιβάλλοντος για τις γυναίκες και τα παιδιά τους, η πρόσβαση των γυναικών σε πόρους (εισόδημα, στέγαση, τροφή), η τήρηση της νομικής προστασίας σχετικά με τις κακοποιημένες γυναίκες, η εξάλειψη της απομόνωσής τους, η αυτοφροντίδα των γυναικών και η ενίσχυση του ελέγχου της ζωής τους, ο τερματισμός της κακοποίησης, η αλλαγή των πολιτιστικών πεποιθήσεων και αξιών όπου προωθούν την βία ως προς τις γυναίκες, η ενίσχυση της συλλογικής

δύναμης υπέρ των γυναικών, η συμβουλευτική ατομική και ομαδική ως προς τις γυναίκες, προγράμματα για τα παιδιά τους, προγράμματα για άντρες που κακοποιούν γυναίκες, η παροχή πληροφοριών στις γυναίκες σχετικά με την κακοποίηση και τα δικαιώματά τους, η οργάνωση της αποκατάστασης των γυναικών και σχεδιασμός αποχώρησης από τον ξενώνα όταν κρίνεται εφικτό, η συνεργασία με άλλους ξενώνες, έρευνες και προγράμματα σχετικά με την κακοποίηση. Οι ξενώνες φιλοξενίας και οι οργανισμοί για κακοποιημένες γυναίκες προσφέρουν ατομική και ομαδική υποστήριξη και ενδυνάμωση των γυναικών μέσω φεμινιστικής και γνωσιακής-συμπεριφοριστικής προσέγγισης, τηλεφωνικές γραμμές άμεσης ανάγκης, συμβουλευτική και ενημερωτικές συνεδρίες

Οι παραπάνω στόχοι έχει αποδειχθεί εδώ και χρόνια πως παρέχουν βοήθεια και στήριξη στις γυναίκες και τα παιδιά ενδοοικογενειακής βίας. Είναι σημαντικό να ληφθεί υπ' όψη η διαφορετικότητα της γυναίκας, τόσο σχετικά με τα βιώματα, όσο σχετικά με την εθνικότητά της, το χρώμα της, το σεξουαλικό της προσανατολισμό, την κοινωνικοοικονομική της κατάσταση (Briere και Jordan, 2004· Bunch, 1987).

Στην Ελλάδα, οι παραπάνω στόχοι πραγματοποιούνται μέσω της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων (πρώτος δημόσιος φορέας που δημιούργησε και λειτουργεί Συμβουλευτικά Κέντρα για τη Βία κατά των Γυναικών) και του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ). Αποτελούν Συμβουλευτικά Κέντρα για την βία κατά των γυναικών, που στελεχώνονται από ειδικό επιστημονικό προσωπικό συμβούλων εξειδικευμένων στην προσέγγιση των γυναικών με την οπτική του φύλου (ψυχολόγους, κοινωνικές/-ούς λειτουργούς και νομικούς) και παρέχουν δωρεάν υπηρεσίες πληροφόρησης και συμβουλευτικής στις γυναίκες που απευθύνονται σε αυτά, στο πλαίσιο ολοκληρωμένων δράσεων ψυχοκοινωνικής στήριξης. Οι παραπάνω φορείς προσφέρουν ξενώνες που βρίσκονται σε άμεση επαφή και επικοινωνία με αυτούς.

Το 2013 ανακοινώθηκε στην Αθήνα η λειτουργία των ξενώνων φιλοξενίας των κακοποιημένων γυναικών σύμφωνα με την γενική γραμματεία ισότητας φύλων, που υπάγεται στο υπουργείο εσωτερικών. Σύμφωνα με το ΕΚΚΑ και την Γενική Γραμματεία Ισότητας Φύλων, οι γυναίκες μπορούν να φιλοξενηθούν στον ξενώνα με τα παιδιά τους, εάν αυτά είναι μέχρι 18 ετών, έως τρεις μήνες. Βασικός στόχος των ξενώνων είναι η ασφαλής προσαρμογή των γυναικών και των παιδιών και η

προστασία τους από τον θύτη, με σκοπό να ενδυναμωθούν και να βιώσουν μία ζωή χωρίς βία, μέσω της ψυχολογικής και κοινωνικής στήριξης από τον ξενώνα φιλοξενίας. Μέσω των υπηρεσιών που παρέχουν (ομαδική, ατομική συμβουλευτική, ψυχοεκπαίδευση, παροχή πληροφοριών σχετικά με τα δικαιώματά τους, νομική συμβουλευτική) στοχεύουν στην κοινωνική αποκατάσταση των θυμάτων, αλλά και στην αλλαγή πεποιθήσεων σχετικά με την βία κατά των γυναικών, μέσω συνεδρίων και ημερίδων. Σε έναν ξενώνα φιλοξενίας το προσωπικό αποτελείται από ψυχολόγους, παιδοψυχίατρο, κοινωνική λειτουργό, νοσηλεύτες.

## 1.7. Νομικό πλαίσιο

Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, όπως καθιερώθηκε να ονομάζεται, αποτελεί ένα σημαντικό βήμα στη μακρόχρονη και σταθερή προσπάθεια του Συμβουλίου της Ευρώπης να εξασφαλίσει τον σεβασμό των δικαιωμάτων των γυναικών. Σύμφωνα με την γενική γραμματέα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας Φύλων, κ. Κούβελα Φ., (2018), σκοπός του νομοσχεδίου είναι η διαμόρφωση ενός αυτοτελούς θεσμικού πλαισίου, για πρώτη φορά στην εθνική έννομη τάξη, με αντικείμενο την προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων και την καταπολέμηση της έμφυλης βίας. Στοχεύει στην εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών, αλλά και στην ανάπτυξη διοικητικών πρακτικών που αποσκοπούν στην πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, ώστε τα θύματα της βίας να απολαμβάνουν ίσης προστασίας σε όλα τα κράτη - μέλη του Συμβουλίου ( πρόληψη βίας, προστασία γυναικών). Όπως παραθέτει η Κατή Κ. (2018), οι ρυθμίσεις που εισάγονται για την εφαρμογή των προβλέψεων της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης και εγκρίθηκαν πρόσφατα από Βουλή, περιλαμβάνουν:

- Την ενίσχυση της ποινικής νομοθεσίας για την αντιμετώπιση εγκλημάτων που διαπράττονται σε βάρος των γυναικών (ακρωτηριασμός γεννητικών οργάνων, stalking, «εγκλήματα τιμής»),
- Καταργείται η άκρως αναχρονιστική διάταξη του άρθρου 339 παρ. 3 ΠΚ (μη άσκηση ποινικής δίωξης εάν μεταξύ του υπαιτίου αποπλάνησης ανηλίκου και του θύματος τελέστηκε γάμος).

- Τροποποιείται ο ν. 3811/2009 για την Ελληνική Αρχή Αποζημίωσης, με στόχο την ευχερέστερη πρόσβαση των θυμάτων στην αποζημίωση που προβλέπει ο εν λόγω νόμος.
- Τροποποιείται ο ν. 2168/1993 περί όπλων, ώστε να μην χορηγούνται άδειες σε όσους διώκονται ποινικά ή έχουν καταδικασθεί για αδικήματα ενδοοικογενειακής βίας.
- Προστατεύονται από την επιστροφή οι αλλοδαποί που είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας και προσέρχονται στις αρμόδιες αρχές για να υποβάλουν τη σχετική καταγγελία.
- Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων ορίζεται ως αρχή παρακολούθησης της Σύμβασης.

Σύμφωνα με τον ισχύοντα νόμο (Ν. 3500/24-10-2006)( Μυλωνόπουλος, 2008), ορίζεται σαφώς η ενδοοικογενειακή βία ως αξιόποινη πράξη, και η ίδια η οικογένεια στα πλαίσια της οποίας διαπράττεται το αδίκημα. Σύμφωνα με το άρθρο 1, ως αξιόποινη πράξη ορίζεται: Η σωματική κάκωση, μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή σωματικής εξάντλησης, ή βλάβη της υγείας, η οποία μπορεί να προκαλέσει κίνδυνο για τη ζωή, βαριά σωματική ή ψυχική βλάβη. Ο εξαναγκασμός μέλους της οικογένειας με τη χρήση βίας ή απειλής βλάβης (του ίδιου ή άλλου μέλους) σε οποιαδήποτε πράξη, παράλειψη ή ανοχή. Ο εξαναγκασμός σε συνουσία ή άλλη ασελή πράξη ή στην ανοχή της, με τη χρήση βίας ή απειλής, ή εκμεταλλευόμενος την παραφροσύνη ή την ανικανότητα αντίστασης του άλλου και η προσβολή της αξιοπρέπειας του άλλου με ταπεινωτικό λόγο ή έργο που ανάγεται στη γενετήσια ζωή του, τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα ετών. Η λεκτική βία τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο έτη. Στην οικογένεια ανήκουν πρόσωπα πρώτου έως τέταρτου βαθμού, ή συγγενείς εξ αγχιστείας.

Η εφαρμογή της ποινικής διαμεσολάβησης θεωρείται ότι αφ' ενός διευκολύνει την γυναίκα να αναζητήσει βοήθεια από την πολιτεία, καθιστώντας το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης πιο φιλικό στην ίδια (Μυλωνόπουλος, 2008). Η υποβολή της καταγγελίας δεν την εμπλέκει άμεσα στην ποινική διαδικασία και αφ' ετέρου της παρέχει τη δυνατότητα να μετάσχει σε μια διαδικασία με σκοπό τη συζήτηση και τον τερματισμό των σχετικών συμπεριφορών με τη βοήθεια ενός αμερόληπτου τρίτου. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τη νομοθεσία (Αρ. 12.3-5 & 7) γυναίκα και δράστης δεν προβλέπεται να

συναντηθούν παρουσία του εισαγγελέα, ο οποίος θα έχει το ρόλο του διαμεσολαβητή. Ο δράστης αναλαμβάνει την ευθύνη των πράξεών του, αποδεχόμενος την ενοχή του, ενώ υπόσχεται να μην τελέσει στο μέλλον οποιαδήποτε πράξη ενδοοικογενειακής βίας, είτε διαμένει με την σύζυγό του, είτε όχι. Πρόκειται για λόγο τιμής και μάλιστα, σε περίπτωση που θύτης και γυναίκα εξακολουθούν να συγκατοικούν, μόνο εφόσον η γυναίκα το ζητήσει, ο θύτης θα πρέπει να διαμείνει αλλού. Ακόμη, λαμβάνονται περιοριστικά μέτρα όπως η απομάκρυνση του θύτη από την οικογενειακή κατοικία, η μετοίκισή του, η απαγόρευση να προσεγγίζει τους χώρους κατοικίας ή και εργασίας της κακοποιημένης γυναίκας, κατοικίες στενών συγγενών του, τα εκπαιδευτήρια των παιδιών και ξενώνες φιλοξενίας. Σε αρκετούς ξενώνες φιλοξενίας, καθώς και στο ΕΚΚΑ και στην Γενική Γραμματεία Ισότητας Φύλων, προσφέρεται νομική συμβουλευτική, κατά την οποία η γυναίκα ενημερώνεται από δικηγόρο για τα δικαιώματά της και τις δράσεις της πάνω στα νομικά ζητήματα της κακοποίησης.

Επιπλέον ο θύτης υποχρεούται να παρακολουθήσει ειδικό συμβουλευτικό-θεραπευτικό πρόγραμμα σε δημόσιο φορέα, χωρίς όμως να είναι γνωστό ποιοί φορείς αναλαμβάνουν θεραπεία δραστών, και χωρίς να ορίζεται η θεραπευτική προσέγγιση, η διάρκεια και ο τρόπος πιστοποίησης αυτής. Ακόμη, δε φαίνεται να αποκλείεται η συμβουλευτική ζεύγους, ούτε και προβλέπεται ατομική συμβουλευτική της γυναίκας. Σε περίπτωση που ο εισαγγελέας στείλει το ζευγάρι για συμβουλευτική ζεύγους, είναι σαν να επιρρίπτει την ευθύνη και στην κακοποιημένη γυναίκα. Μία τέτοια κίνηση μπορεί να αυξήσει τις πιθανότητες κακοποίησης της γυναίκας εκτός του θεραπευτικού πλαισίου (Shith και συν., 2004·Trytee, 1998). Επίσης, η γυναίκα δεν γνωρίζει απόλυτα όλες τις πληροφορίες πρωτού συναινέσει, (τί είναι οριστικό και τί όχι)( Μυλωνόπουλος, 2008).

Από τα παραπάνω φαίνεται πως ο νόμος βοηθά την γυναίκα στην αποκατάστασή της ως έναν βαθμό, παρ'όλα αυτά καθίστανται σαφή τα προβλήματα του υπάρχοντος νόμου στην Ελλάδα εφόσον δεν προβλέπεται η παρεύρεση γυναίκας και θύτη ενώπιον του δικαστή, η παροχή πληροφοριών στην γυναίκα σχετικά με την διαδικασία, η πιστοποίηση συμβουλευτικής διαδικασίας από την πλευρά του θύτη, η ατομική συμβουλευτική της γυναίκας. Επίσης, η καταναγκαστική συμβουλευτική ζεύγους μετά από δικαστικό αίτημα είναι πιθανόν να αυξήσει τον κίνδυνο της βίας του συζύγου προς την γυναίκα. Η εφαρμογή της σύμβασης της Κωνσταντινούπολης

αποτελεί επικείμενο αρωγό για την αποτελεσματική προστασία της γυναίκας από την κακοποίηση.

### **1.8. Συμβουλευτική Γυναικών**

Η συμβουλευτική διαδικασία συμβάλλει στο να ξεπεράσουν οι γυναίκες τόσο τα πρακτικά εμπόδια της βίας ( εύρεση στέγης, φροντίδα παιδιών, προστασία), όσο και τα ψυχολογικά τραύματα που έχουν αποκτήσει λόγω αυτής.

Στην παρούσα μελέτη, παρουσιάζεται η συμβουλευτική διαδικασία των γυναικών που υφίστανται κακοποίηση, μέσα από τρεις προσεγγίσεις συμβουλευτικής, την φεμινιστική, την γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική και την συμβουλευτική ζεύγους. Βιβλιογραφικά ( Gomez και Yassen, 2007· Ellis και Harper, 1978· Simson και συν., 2007· Rosenfeld, 1992) φάνηκε πως οι συγκεκριμένες προσεγγίσεις, χρησιμοποιούνται συχνότερα για την ψυχολογική υποστήριξη των κακοποιημένων γυναικών. Η εν λόγω έρευνα, υιοθετεί την φεμινιστική συμβουλευτική, καθώς αποτελεί μία προσέγγιση, η οποία μελετά πιο σφαιρικά το θέμα της βίας και της κακοποίησης. Το τοποθετεί σε ένα κοινωνικό πλαίσιο, μελετώντας θέματα ανισότητας των σχέσεων, μέσα από μία οπτική ελέγχου και χειραγώγησης της γυναίκας από τον σύζυγο/σύντροφο. Η συμβουλευτική διαδικασία αντιμετωπίζει τις κακοποιημένες γυναίκες ως ισάξιες με τον σύμβουλο και όχι ως θύματα μιάς κοινωνικής καταπίεσης.

### **Φεμινιστική θεωρία: Οι ρίζες της φεμινιστικής συμβουλευτικής**

Όσο αφορά στην φεμινιστική θεωρία, η γυναικεία κακοποίηση προκαλείται λόγω του ανδρικού εξαναγκασμού προς της γυναίκες ( Yllo, 1993) .Αποτελεί μία μορφή βίας απέναντι στις γυναίκες, όπως είναι η σωματική κακοποίηση, ο βιασμός, ο βιασμός μέσα στην σχέση, ο περιορισμός και καταναγκασμός της γυναίκας. Στις παραπάνω μορφές βίας, καταλύτες αιτιολόγησης αποτελούν το γένος και η δύναμη ( Bograd, 1988). Η φεμινιστική θεωρία υποστηρίζει πως η πατριαρχική κοινωνία έχει ορίσει τον άντρα αυτόματα ως κυρίαρχο, με αποτέλεσμα το κύρος εκείνου να οδηγεί την

γυναίκα αυτόματα σε υποδεέστερη θέση. Έτσι, ο φεμινισμός στοχεύει στην αλλαγή της πατριαρχικής κοινωνίας και στην ισότητα όλων των ομάδων. Σκοπός είναι η ενδυνάμωση των γυναικών, η παροχή πληροφοριών για τα δικαιώματά τους, η ώθηση προς την ανεξαρτησία και ο ορισμός της θέσης τους εκ νέου ( Yick, 2001).

Σε έρευνα ( Yllo, 1983), που έγινε στις Η.Π.Α, σκοπόζήταν να μελετηθεί η βία και η χειραγώγηση της γυναίκας σε περιοχές όπου οι γυναίκες είχαν κατώτερη κοινωνική θέση, σε σχέση με τις περιοχές, όπου οι γυναίκες είχαν ανώτερη κοινωνική θέση. Στόχος της έρευνας ήταν να αποδειχθεί πως γυναίκες σε περιοχές με κατώτερη κοινωνική θέση υφίστανται μεγαλύτερη κακοποίηση από τους άντρες. Είναι σημαντικό να τονιστεί πως τελικά η βία κατά των γυναικών και στις δύο περιπτώσεις ισοσταθμιζόταν, καθώς στην πρώτη περίπτωση η γυναίκα δεν είχε πρόσβαση σε πόρους και έτσι αυτό την έκανε υποδεέστερη, ενώ στην δεύτερη περίπτωση, όπου οι γυναίκες ήταν σε ανώτερη κοινωνική θέση, ασκούνταν πάλι σε εκείνες βία από τους συζύγους, καθώς οι άντρες ένιωθαν απειλημένοι πως θα χάσουν την εξουσία και την κυριαρχία του ρόλου τους.

Το σύγχρονο φεμινιστικό κίνημα, υποστηρίζει πως για την γυναικεία κακοποίηση ευθύνεται μόνο ο θύτης, αλλά και η κοινωνία, που θεωρεί υποδεέστερη την γυναίκα και δεν την υποστηρίζει. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι με την άφιξη του φεμινισμού οι γυναίκες άρχισαν να αποκτούν δικαιώματα ( κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά) την δεκαετία του 1979( Yick, 2001). Ο Φεμινισμός ταυτόχρονα ιδωμένος ως θεωρητικό ρεύμα ιδεών αμφισβήτησης της γυναικείας υποτέλειας, αλλά και ως κίνημα για την διεκδίκηση αιτημάτων ισότητας ή ισότητας των δύο φύλων έπαιξε και παίζει καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των σύγχρονων κοινωνικό-πολιτικών σχέσεων, εδραιώνοντας σταδιακά την παρουσία των γυναικών στο δημόσιο λόγο και χώρο, μετατρέποντας τες σε "ιστορικά" ή "δρώντα υποκείμενα". Οι αναζητήσεις ιστορικών φεμινιστριών στη δεκαετία του 1970 στράφηκαν αρχικά προς τη μελέτη της κοινωνικό-πολιτικής υποταγής των γυναικών. Οι γυναίκες είχαν υπάρξει θύματα της ανδρικής επιβολής. Εξετάζοντας ιστορικά παραδείγματα οι φεμινίστριες καταδείκνυαν ότι οι γυναίκες είχαν επί αιώνες υποστεί την ανδρική κυριαρχία ως καθεστώς, το οποίο είχε συνδεθεί με την έλευση του καπιταλισμού και του κλασικού φιλελευθερισμού ( Σαμίου, 2006).



Η σύγχρονη φεμινιστική άποψη υποστηρίζει πως η εμφάνιση της κακοποίησης στην οικογένεια είναι αποτέλεσμα μιας διαφορικής ισχύος μεταξύ ανδρών και γυναικών και ότι η κοινωνία έχει την ευθύνη που έχουν κρατήσει τη γυναίκα έξω από αυτήν την δυσλειτουργική σχέση (Bograd, 1984). Υποστηρίζεται πως οι γυναίκες ουσιαστικά αναγκάζονται να μείνουν σε μία δυσλειτουργική και κακοποιητική σχέση, λόγω της οικονομικής εξάρτησης από τους συζύγους τους. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, οι σχέσεις ανδρών-γυναικών δομούνται από την άνιση κατανομή της εξουσίας. Πιο συγκεκριμένα, υπογραμμίζεται πως οι άνδρες έχουν πρόσβαση σε σημαντικούς πόρους που στερούνται πολλές γυναίκες. Αυτή η έλλειψη πόρων κρατά τις γυναίκες φυλακισμένες στην κακοποιητική σχέση, σε περιπτώσεις όπου αισθάνονται ότι δεν υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις (Aguirre, 1985, Bograd, 1984· Ball και Wyman, 1977-78· Walker, 1983). Ορισμένες κακοποιημένες γυναίκες παγιδεύονται σε μια σχέση με έναν δράστη που απειλεί να κλιμακώσει τη βία, αν οι ίδιες προσπαθούν να φύγουν. Η βιβλιογραφία αναφέρει (Pagelow, 1981· Saunders και Brown, 1990· Anderson, 2003) ότι ο χωρισμός της γυναίκας από το θύτη δεν τερματίζει πάντα τη βία. Όπως έχει αναφερθεί, οι συνέπειες λήξης της σχέσης είναι έντονες τόσο για την γυναίκα, όσο και για τα παιδιά της, και αυτό μπορεί να τους εκθέσει σε σοβαρό τραυματισμό ή ακόμη και φόνο.

### **Φεμινιστική συμβουλευτική**

Με βάση τα παραπάνω, η φεμινιστική συμβουλευτική εξελίχθηκε ως ένας μηχανισμός ώστε να βοηθήσει τις γυναίκες στην επίτευξη των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών τους δικαιωμάτων σε μία πατριαρχική κοινωνία (Enns και Hackett, 1990). Σκοπός της συμβουλευτικής διαδικασίας είναι η συνειδητοποίηση και η δραστηριοποίηση των γυναικών, παράγοντες που αποτελούν υγιείς ενδείξεις της αντίδρασης τους στο δυσλειτουργικό περιβάλλον. Για παράδειγμα, ο θυμός της κακοποιημένης γυναίκας, ο οποίος πολλές φορές βιώνεται από την ίδια παθητικά, αποτελεί μία υγιή αντίδραση στην καταπίεση και κίνητρο για αλλαγή, όταν εκφράζεται άμεσα (Μαλικιώση-Λοΐζου, 2012). Βασικός στόχος της συμβουλευτικής είναι να βοηθήσει τις συμβουλευόμενες γυναίκες να περάσουν από ένα περιορισμένο επίπεδο επίγνωσης των ταυτοτήτων τους (άρνηση, συμμόρφωση, αφέλεια), σε ένα ανώτερο επίπεδο (αναγνώριση, σύνθεση), στο οποίο θα μπορούν συνειδητά να εκτιμήσουν, να συνθέσουν και να εσωτερικεύσουν τα στοιχεία της κάθε διάστασης

που συγκροτεί την ταυτότητά τους (Μαλικιώση-Λοίζου, 2012·Worrell και Remer, 2003·Ball και Wyman, 1977).

Φαίνεται ότι παρ' όλο που η φεμινιστική συμβουλευτική προέρχεται από τις αρχές της φεμινιστικής θεωρίας, στην πράξη διαφέρουν μεταξύ τους (Bentzel και York, 1988· Bricker-Jenkins και Hooyman, 1986· Dobash και Dobash, 1979). Πιο συγκεκριμένα, ο φεμινισμός αποτελεί μία συλλογή κοινωνικών θεωριών, πολιτικών κινήσεων και ηθικών φιλοσοφιών, σε μεγάλο βαθμό παρακινούμενη από εμπειρίες γυναικών, ιδιαίτερα σε σχέση με την κοινωνική, πολιτική και οικονομική τους κατάσταση. Ως κοινωνικό κίνημα, ο φεμινισμός εστιάζεται κατά πολύ στον περιορισμό ή εξάλειψη της φυλετικής ανισότητας και στην προώθηση των δικαιωμάτων, των συμφερόντων και των ζητημάτων των γυναικών στην κοινωνία. (Bentzel και York, 1988). Αποτελεί ένα κίνημα ακτιβισμού, τοποθετώντας την ατομική κακοποίηση στο κοινωνικό προσκήνιο και υποστηρίζει την αναγωγή του προβλήματος της κακοποίησης σε κοινωνικές και πατριαρχικές δομές που επιτρέπουν την χειραγώγηση των γυναικών (Bricker-Jenkins και Hooyman, 1986). Αντίθετα, στην φεμινιστική συμβουλευτική είναι σημαντικό το πρόβλημα της κακοποίησης, να κατανοηθεί από την γυναίκα ως ατομικό, προσπαθώντας να διαχειριστεί προσωπικά της ζητήματα, τα οποία ανακύπτουν μέσα από το βίωμα της βίας που υφίστανται (Dobash και Dobash, 1979). Η κακοποιημένη σύζυγος προσπαθεί να παρατηρήσει την ποιότητα της σχέσης της με τον σύζυγό της, να αναστοχαστεί, να συνειδητοποιήσει τί συμβαίνει, με αποτέλεσμα να δράσει ενεργητικά και να απεμπλακεί. Η φεμινιστική θεωρία αναφέρει πως η φεμινιστική συμβουλευτική αποτελεί ένα ακόμη μέσο για να κατηγορηθούν οι γυναίκες ως υπαίτιες για την κακοποίηση που υφίστανται (Dobash και Dobash, 1979).

Οι αρχές της φεμινιστικής συμβουλευτικής ορίστηκαν από την διεθνή ένωση κοινωνικής εργασίας (Bricker-Jenkins και Hooyman, 1986). Αρχικά, οι πρακτικές της φεμινιστικής συμβουλευτικής συμπεριλαμβάνουν τόσο τεχνικές αξιολόγησης, όσο και παρέμβασης, καλύπτοντας το φάσμα των πιθανών συστημάτων, όπου ένα άτομο μπορεί να συναντήσει. Οι στόχοι της φεμινιστικής συμβουλευτικής εστιάζουν στο να συνειδητοποιήσουν οι κακοποιημένες γυναίκες την προσωπική τους πορεία στην κατασκευή του κοινωνικού τους φύλου, να αναγνωρίσουν τα εσωτερικά μηνύματα και τις πεποιθήσεις καταπίεσης, να αλλάξουν τις εσωτερικευμένες στερεοτυπικές

πεποιθήσεις τους μέσω της ενδοσκόπησης και να επιτρέψουν την αλλαγή του τρόπου ζωής τους (Worrell και Remer, 2003), Είναι σημαντικό, οι γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση να αναπτύξουν συμπεριφορές που θα επιλέξουν οι ίδιες και όχι συμπεριφορές που τους έχουν επιβάλλει άλλοι, με σκοπό την ανάπτυξη της προσωπικής και κοινωνικής δύναμης. Επίσης, είναι αξιόλογο να εκτιμήσουν την επίδραση κοινωνικών παραγόντων στις δικές τους εμπειρίες, αξιολογώντας και αναγνωρίζοντας τις καταπιεστικές συμπεριφορές. Οι γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση έχουν ανάγκη από εμπύχωση και ενθάρρυνση. Συνεπώς σύμφωνα με τους Worrell και Remer (2003), είναι βαρυσήμαντο κατά την συμβουλευτική διαδικασία οι συμβουλευόμενες να εμπιστευτούν τις εμπειρίες τους ως γυναίκες, να επαναπροσδιορίσουν την γυναικεία φύση, να εκτιμήσουν τον εαυτό τους, τις αξίες τους και τις δυνατότητές τους, να αποδεχτούν και να αγαπήσουν το σώμα τους, να αποδεχτούν άλλες γυναίκες και να προσδιορίσουν τις δικές τους προσωπικές ανάγκες. Κατά την βιβλιογραφία (Brown, 2010·Black, 2003·Mancoske και συν, 1994·Ball και Wyman, 1977) η φεμινιστική συμβουλευτική αποτελεί την κατάλληλη προσέγγιση με σκοπό την ενδυνάμωση, την ενθάρρυνση και την αύξηση της λειτουργικότητας των κακοποιημένων γυναικών. Υποστηρίζεται (Namara, και συν., 2008) πως μετά την συμβουλευτική διαδικασία, οι γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση αισθάνονται συνήθως λειτουργικές και παραγωγικές. Νιώθουν αυτάρκειες και ικανές να τα καταφέρουν μόνες τους, αφήνοντας τον σύζυγο-θύτη. Στόχος είναι ο φόβος, η ντροπή, ο θυμός και οι ενοχές που αισθάνονται οι συγκεκριμένες γυναίκες, να μετατραπούν σε επιθυμία για ζωή.

Ο ρόλος της ενδυνάμωσης της κακοποιημένης γυναίκας κατά την συμβουλευτική διαδικασία είναι απαραίτητος, όπως αναφέρουν ερευνητές (Busch και Valentine, 2016), καθώς η κακοποίηση σε μία σχέση αντικατροπτρίζει ζητήματα εξουσίας και ελέγχου από την πλευρά του θύτη. Η ενδυνάμωση φαίνεται να έχει τέσσερεις συγκεκριμένους στόχους (Busch & Valentine, 2000): Αρχικά, η αύξηση της αυτοαποτελεσματικότητας των γυναικών στοχεύει στην αύξηση της αυτοεκτίμησης τους, με σκοπό την λειτουργικότητά τους. Ως προς την ένταξη τους σε συμβουλευτική ομάδα σκοπός είναι να αποκτήσουν την δεξιότητα του να μοιράζονται εμπειρίες και συναισθήματα, κάτι που δεν έχουν συνηθίσει να κάνουν. Μέσω αυτού, αποκτούν αίσθηση καθολικότητας, εφόσον συνειδητοποιούν πως δεν είναι οι μόνες με αυτά τα βιώματα. Στόχος είναι η απενοχοποίηση της γυναίκας, η αύξηση της αυτογνωσίας και

ενεργητικού ρόλου στην ζωή τους, θωρακισμένες με λειτουργικές τεχνικές αντιμετώπισης προβλημάτων μετέπειτα. Με βάση την ενδυνάμωση, οι γυναίκες αποκτούν νέες στρατηγικές και δεξιότητες για την ζωή τους.

Στην φεμινιστική συμβουλευτική, οι σύμβουλοι χαρακτηρίζονται από ευαισθητοποίηση και ικανότητα να εκπαιδεύσουν τις συμβουλευόμενες στην αναπλαισίωση του εαυτού τους, στην διεκδικητικότητα, να τους παρέχουν τις κατάλληλες πηγές πληροφόρησης, με σκοπό την ενδυνάμωση και την ενθάρρυνση, αποφεύγοντας τις «ετικέτες» ( γυναίκα=αδύναμη) και εστιάζοντας στις δυνατότητες των γυναικών (Sharma, 2001). Είναι απαραίτητο ο σύμβουλος να στοχάζεται, να αναλύει, να αξιολογεί και να λαμβάνει αποφάσεις, βασιζόμενος στην οπτική του φύλου. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει την διάθεση αυτεπίγνωσης από τον ίδιο τον σύμβουλο, αλλά και την επιθυμία να μάθουν από τις εμπειρίες των συμβουλευόμενων. Η εκτίμηση του συμβούλου σχετικά με την επίδραση του φύλου, της προσωπικότητας και του επιπέδου αυτεπίγνωσης στην συμβουλευτική προσέγγιση είναι πολύ σημαντική και αυξάνει την εμπιστοσύνη του συμβούλου στις ικανότητές του να χειριστεί με επιτυχία ζητήματα της συμβουλευτικής φεμινιστικής. Ο σύμβουλος είναι χρήσιμο να θεωρεί ισότιμη την συμβουλευόμενη και η σχέση τους είναι αναγκαίο να χαρακτηρίζεται από συνεργασία και ισότητα (Latta και Goodman, 2005). Ακόμη, η διαφορετικότητα των γυναικών είναι αποδεκτή και σεβαστή. Επίσης, ο σύμβουλος είναι σημαντικό να κατέχει ενεργητικό ύφος στην συμβουλευτική διαδικασία, να έχει πρόσβαση σε πόρους πληροφόρησης, σε τοπικές κοινότητες και να ενημερώνεται διαρκώς για τις εξελίξεις σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία ( Anderson, 1997). Επιπροσθέτως, είναι αξιόλογο να μπορεί να εκτιμήσει τις δυνατότητες των συμβουλευόμενων γυναικών, την κουλτούρα τους, τις γνώσεις τους και την κοινότητα από την οποία προέρχονται ( Sharma, 2001). Οι δεξιότητες που χρησιμοποιεί ο σύμβουλος στην φεμινιστική συμβουλευτική είναι οι λεκτικές (ενθάρρυνση, ανοιχτές – κλειστές ερωτήσεις), οι μη λεκτικές (προσεκτική παρακολούθηση, χροιά φωνής) δεξιότητες και οι δεξιότητες διαδικασίας (ενεργητική ακρόαση, επιλογή σωστής παρέμβασης, ικανότητα ανταπόκρισης στις ανάγκες της συμβουλευόμενης και επίγνωση των δυνατοτήτων της). (Μαλικιώση-Λοίζου, 2012).. Είναι απαραίτητο οι σύμβουλοι να εκπαιδευτούν και να εξειδικευτούν σε θέματα που αφορούν στην κακοποίηση και στην ενδοοικογενειακή βία. Να σημειωθεί πως ανεξάρτητα από τις δεξιότητες του συμβούλου, το κίνητρο της γυναίκας να αλλάξει

την ζωή της και να ενδυναμωθεί, είναι βασικός παράγοντας στην διαδικασία της συμβουλευτικής. Να τονιστεί ότι ο σύμβουλος δεν αναπαριστά τον ρόλο του «σωτήρα», αλλά του συνοδοιπόρου (Anderson, 1997).

Σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία, όσον αφορά στις φεμινιστικές πρακτικές, (Gomez και Yassen, 2007), αυτές περιλαμβάνουν την αναγνώριση των τρόπων με τους οποίους ασκείται η κοινωνική, η πολιτιστική και η οικονομική καταπίεση στις γυναίκες, την σημασία που έχει αυτό για εκείνες και πώς επηρεάζει την συναισθηματική τους ευημερία. Δίνεται έμφαση στην σημασία της χρήσης της βίας και την λειτουργία της, αναγνωρίζεται το στάδιο αντοχής και αντίστασης των γυναικών σχετικά με την βία. Η εστίαση στην δημιουργία κοινωνικού δικτύου της γυναίκας και η εμπλοκή της στην κοινότητα είναι σημαντική. Πιο συγκεκριμένα, ο σύμβουλος που ειδικεύεται στην φεμινιστική συμβουλευτική, διερευνά, τον ρόλο της κοινωνικής πίεσης που έχει υποστεί η γυναίκα και τον βαθμό που επηρεάζεται η αυτοεικόνα της από τα κοινωνικά στερεότυπα, αλλά και από την βία του συζύγου/συντρόφου. Ο σύμβουλος ακούει ενεργητικά την συμβουλευόμενη, χωρίς να κρίνει όσα αναφέρει σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία. Βοηθά την γυναίκα να εστιάσει στην δημιουργία κοινωνικού δικτύου και να διαχειριστεί τον εαυτό της. Η ενθάρρυνση στην εύρεση εργασίας και κοινωνικών δράσεων είναι βαρυσήμαντη (Latta και Goodman, 2005).

Οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται στην φεμινιστική συμβουλευτική είναι οι ψυχοεκπαιδευτικές τεχνικές, όπως εκπαίδευση στην διεκδικητικότητα, η στήριξη στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων ζητημάτων (μόνος γονέας, ομοφυλοφυλία) η δημιουργία ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος για την προσωπική εξέλιξη, μέσω ομάδων αυτογνωσίας ή άλλων γυναικείων ομάδων. Άλλες παρεμβάσεις που χρησιμοποιούνται συχνά για την γυναικεία κακοποίηση είναι η βιβλιοθεραπεία και η ομαδική συμβουλευτική (Enns και Hackett, 1990). Ως τεχνικές θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν, η αναπλαισίωση του ρόλου της γυναίκας, η σωστή εκτίμηση του είδους του προβλήματος της συμβουλευόμενης, η επιλογή της ορθής συμβουλευτικής προσέγγισης, καθώς και η επιλογή του σωστού πλαισίου παροχής βοήθειας.

Σύμφωνα με την Cearley (1998), η φεμινιστική συμβουλευτική είναι μοναδική, όχι μόνο για την χρήση των ιδιαίτερων τεχνικών, αλλά και επειδή χρησιμοποιεί την

συμβουλευόμενη ως μέσο για την κατασκευή της πραγματικότητας. Συνεπώς, όχι μόνο ο σύμβουλος «εκπαιδεύει» την κακοποιημένη γυναίκα, αλλά και η ίδια διδάσκει τον σύμβουλο, μέσω των βιωμάτων και των εμπειριών του. Σε έρευνα (Black, 2003) που πραγματοποιήθηκαν με κακοποιημένες γυναίκες, με σκοπό την διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της φεμινιστικής συμβουλευτικής, φάνηκε πως οι γυναίκες πίστεψαν στην διαδικασία και έδειξαν κίνητρο για να βελτιώσουν την ζωή τους, αναπλαισιώνοντας τον ρόλο τους. Επίσης, ο Mancoske και οι συνεργάτες του (1994), χρησιμοποίησαν τεχνικές της φεμινιστικής συμβουλευτικής σε ομάδα κακοποιημένων γυναικών και φάνηκε πως ενισχύθηκε η αυτοπεποίθησή τους και η αυτοαποτελεσματικότητά τους. Το 70% των γυναικών που έχουν υποστεί κακοποίηση, μετά την συμβουλευτική διαδικασία, απέκτησαν νόημα και λειτουργικότητα στην ζωή τους. Η σταθερότητα και η συναισθηματική ευεξία ήταν εμφανείς σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα ( Namara και συν., 2008).

Ακόμη, σημαντική προσφορά της συμβουλευτικής σχετικά με την κακοποίηση των γυναικών, αποτελεί και η ομαδική φεμινιστική συμβουλευτική, καθώς και οι ομάδες αλληλουποστήριξης. Οι γυναίκες μέσω της ομαδικής συμβουλευτικής, αναφέρουν βιώματα και εμπειρίες, ανταλλάζουν μεταξύ τους ιδέες, ξεφεύγουν από το στίγμα και την ντροπή, αποκτούν την αίσθηση της καθολικότητας και του περιορισμού της μοναξιάς, αποκτούν αίσθηση του «ανήκειν» και αίσθηση του ελέγχου της ζωής τους, αυξάνοντας την αυτοεκτίμησή τους ( Tutty και συν., 1993). Τα παραπάνω φαίνεται να αποτελούν παράγοντες σημαντικούς για την ζωή των γυναικών, που έχουν υποστεί κακοποίηση, καθώς είναι συνηθισμένες και μαθημένες να βιώνουν την κακοποίηση, την κακομεταχείριση και την επιβολή, όχι μόνο από τους συζύγους τους, αλλά και από την οικογένεια προέλευσής τους ( Postmus και συν., 2016). Οι ομαδικές συναντήσεις έχουν ως στόχο επίσης, την απενοχοποίηση, την κατανόηση των αιτιών της ύπαρξης ενδοοικογενειακής βίας, την λειτουργική και ανακουφιστική έκφραση θυμού και λύπης και την διαχείριση του πένθους σε περίπτωση τερματισμού της σχέσης, την εξασφάλιση ενός ασφαλούς παρόντος και μέλλοντος και την ανάπτυξη δικτύου υποστήριξης, με σκοπό την μείωση της απομόνωσης (Savage, 1987· Hartman, 1983). Οι συντονιστές της ομάδας αποτελούνται συνήθως από γυναίκες, οι οποίες είναι εξειδικευμένοι σύμβουλοι στην ψυχολογία, στην κοινωνική εργασία, στις διαπροσωπικές σχέσεις ή σε άλλους επιστημονικούς κλάδους ( Tutty και συν., 1993).

Περιορισμοί της φεμινιστικής συμβουλευτικής ως προς την υποστήριξη των  
κακοποιημένων γυναικών

Παρ' όλο που η φεμινιστική συμβουλευτική έχει αποδειχθεί βοηθητική σχετικά με την κακοποίηση της γυναίκας, υπάρχουν και κάποιοι περιορισμοί. Όπως αναφέρει η βιβλιογραφία (Green, 1994), αρχικά, υπάρχει η εντύπωση πως η εστίαση στο φύλο υποβαθμίζει τον ψυχισμό της γυναίκας. Πιο συγκεκριμένα, ο Green (1994) υποστηρίζει πως υπάρχει ανεπάρκεια σχετικά με την διαχείριση του συναισθήματος της γυναίκας, στον ορισμό των προβλημάτων σε σχέση με την οικογένεια, αλλά και στον ορισμό του κυρίως αιτήματος που την οδηγεί να ζητήσει την βοήθεια ειδικού. Επίσης, αναφέρεται πως η φεμινιστική συμβουλευτική, δίνει την αίσθηση πως το ζήτημα κακοποίησης των γυναικών δημιουργείται λόγω της πατριαρχικής κοινωνίας και του συζύγου της, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη και η ευθύνη της γυναίκας που υφίσταται κακοποίηση (Green, 1994). Είναι σημαντικό όμως κάποιος να ασχοληθεί εις βάθος με την φεμινιστική συμβουλευτική, ώστε να κατανοήσει τα οφέλη της.

Πιο συγκεκριμένα, στην παρούσα έρευνα υποστηρίζεται πως με την φεμινιστική συμβουλευτική, η γυναίκα ξεκινά μία διαδικασία παρατήρησης του εαυτού της, αναστοχάζεται και προετοιμάζεται για την απαλλαγή από τον κίνδυνο της κακοποίησης (Latta και Goodman, 2005). Η κατασκευή της κοινωνικής της ταυτότητας συνδέεται άμεσα με την αναπλαισίωση του εαυτού της. Σχετικά με τους περιορισμούς που υποστηρίζει ο Green (1994), η ανάληψη της προσωπικής ευθύνης της γυναίκας από την ίδια, ίσως δεν κρίνεται ως βοηθητική πρακτική στην διαδικασία συμβουλευτικής, εφόσον η ευθύνη ανήκει αποκλειστικά στον σύντροφο, που χρησιμοποιεί την κακοποίηση σε οποιαδήποτε ερωτική του σχέση. Είναι σημαντικό, λοιπόν, να κατανοήσει η ίδια τους λόγους για τους οποίους παρέμενε σε μία σχέση κακοποιητική, δίχως όμως να αισθάνεται ότι στοχοποιείται ή ότι είναι υπαίτια για την κακοποίηση που υφίσταται, με αποτέλεσμα να απενοχοποιηθεί. (Worrell και Remer, 2003). Στην φεμινιστική συμβουλευτική δίνεται χώρος και χρόνος στην γυναίκα, ώστε να ανιχνεύσει την προσωπική της αλήθεια, να ορίσει την κοινωνική της ταυτότητα, μέσα από το βίωμα της κακοποίησης, να ενδυναμωθεί, με στόχο τελικά να απεμπλακεί από την σχέση (Gomez και Yassen, 2007).

## Γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική

Η γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική προέρχεται από θεωρίες μάθησης. Οι θεωρίες αυτές υποστηρίζουν πως η συμπεριφορά του ατόμου καθορίζεται μέσω της παρατήρησης των συμπεριφορών της οικογενειακής του προέλευσης και του κοινωνικού του περιγύρου (Longres, 1995). Επομένως, σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία, οι γυναίκες και οι άντρες έχουν υιοθετήσει ένα μαθημένο 'μοτίβο σχέσης' (κακοποιητικό) από την οικογένεια προέλευσής τους, καθώς και από την κοινωνία και έτσι, το αναπαράγουν στις διαπροσωπικές τους σχέσεις.

Έχει αποδειχθεί η αποτελεσματικότητα της γνωσιακής-συμπεριφοριστικής προσέγγισης σχετικά με την κατάθλιψη, το άγχος, το μετατραυματικό στρες. (Roberts, 2007). Όπως έχει προαναφερθεί οι γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση εμφανίζουν αυτά τα συμπτώματα. Σκοπός της συγκεκριμένης βραχείας προσέγγισης είναι η συμβουλευτική των ατόμων με συναισθηματική δυσφορία, λόγω διαστρεβλωμένης σκέψης. Βιβλιογραφικά (McDonagh και συν., 2005·Ellis και Harper, 1978· Beck, 1976), η γνωσιακή-συμπεριφοριστική προσέγγιση έχει φανεί πως βοηθάει τις γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση, με στόχο την αλλαγή της σκέψης και της συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, οι γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση, χρειάζονται ενδυνάμωση και μία θεραπευτική συμμαχία, ώστε να αισθανθούν ασφάλεια, υιοθετώντας στρατηγικές με σκοπό να ενισχυθούν οι ικανότητες, που θα τις οδηγήσουν να αισθάνονται, να σκέφτονται και να συμπεριφέρονται λειτουργικά. Οι γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση, έχουν την πυρηνική πεποίθηση πως είναι αδύναμες και υποτακτικές προς τους άντρες τους, θεωρώντας, διαστρεβλωμένα, τον εαυτό τους ένοχο για τον ανεξέλεγκτο θυμό των συζύγων τους (Webb, 1992). Πιο συγκεκριμένα, πιστεύουν ότι είναι αδύναμες και ανεπαρκείς σύζυγοι (πεποίθηση/σκέψη), γίνονται ενοχικές, νιώθοντας ματαίωση (συναίσθημα), με αποτέλεσμα να ανέχονται την συμπεριφορά του συζύγου τους (βίαση συμπεριφορά), δρώντας παθητικά. Έτσι, δημιουργείται ένα σχήμα κυκλικό. Αυτό είναι πιθανό να γίνει διαχειρίσιμο μέσω της ψυχοεκπαίδευσης των γυναικών, με σκοπό την απόκτηση δεξιοτήτων. Έτσι, οι κακοποιημένες γυναίκες μαθαίνουν μέσω της συμβουλευτικής διαδικασίας αποτελεσματικούς τρόπους, ώστε να εκφράσουν τα συναισθήματα και τις απόψεις τους, αναπτύσσουν κατάλληλες δεξιότητες για διαπροσωπική επικοινωνία, για την λήψη αποφάσεων και την επίλυση προβλημάτων. Ακόμη, επαναπροσδιορίζουν τον εαυτό τους, μέσω της διακοπής των αρνητικών



σκέψεων που επηρεάζουν το συναίσθημα και την συμπεριφορά τους, της γνωστικής αναδιάρθρωσης του ρόλου τους και της επάρκειάς τους, καταφέρνουν να εξαρτώνται λιγότερο από τους άλλους, αυξάνοντας της ανθεκτικότητά τους στο άγχος (Webb, 1992). Η αναγνώριση των δυσλειτουργικών ρόλων και στρατηγικών στην οικογένεια, πιθανόν να βοηθά τις γυναίκες να αυξήσουν τις συμπεριφορές που είναι ευεργετικές για εκείνες και να μειώσουν τις συμπεριφορές που τις ταλαιπωρούν (Longres, 1995).

Ο σύμβουλος είναι σημαντικό να διέπεται από ενεργητική ακρόαση και η συμμαχία συμβούλου-συμβουλευόμενης είναι απαραίτητη, ώστε να αισθανθεί η γυναίκα ασφαλές πλαίσιο. Οφείλει να διερευνήσει και να βοηθήσει την γυναίκα να κατανοήσει τις δυσλειτουργικές δεξιότητες που χρησιμοποιεί, για την αντοχή της βίας από την πλευρά του συζύγου της (Herworth και Larsen, 1993). Διερευνούνται επίσης, οι επιλογές που υπάρχουν, με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα, και σε συνεργασία με την γυναίκα κατασκευάζεται ένα πλάνο δράσης. Μέσω της εστίασης στο 'πρόβλημα', η γυναίκα αποκτά δεξιότητες και στρατηγικές, όχι μόνο για το παρόν πρόβλημα, αλλά και για μελλοντικά προβλήματα. Βήμα-βήμα σύμβουλος και γυναίκα κατασκευάζουν ένα σχέδιο ευεργετικό προς την ίδια που απαιτεί συνεργασία μεταξύ τους, εμπιστοσύνη και συντονισμό. Επικοινωνούνται οι ανάγκες και ύστερα η ίδια καταλήγει σε μία απόφαση. Πολλές φορές δίνονται στις γυναίκες ψυχομετρικά εργαλεία (BDI, SCL-90, Trauma Symptom Checklist-40). Υπάρχει αξιολόγηση της διαδικασίας κατά την διάρκεια των συνεδριών, κάτι που ανατροφοδοτεί τόσο τον σύμβουλο, όσο και την προσπάθεια της γυναίκας. Στις συνεδρίες ο σύμβουλος ενθαρρύνει την γυναίκα να μιλήσει για συναισθήματα και καταστάσεις και διερευνάται η επιθυμία της να παραμείνει με τον σύζυγό της, ή να τον εγκαταλείψει. Επιπροσθέτως, αξιολογούνται οι δεξιότητες και τα δυνατά σημεία του χαρακτήρα της γυναίκας, ώστε να συνειδητοποιήσει και η ίδια πως εάν έχει κίνητρο, θα μπορέσει να ελέγξει την ζωή της και να οδηγηθεί προς την ανεξαρτησία. Η γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική, εστιάζει στο πρόβλημα που πρέπει να λυθεί άμεσα ( ενδοοικογενειακή βία), μέσω της αναγνώρισης αυτού και της αλλαγής τόσο του συναισθήματος και της πεποίθησης της γυναίκας σχετικά με την βία, όσο και στην αλλαγή της συμπεριφοράς της, με σκοπό να δράσει άμεσα, εστιάζοντας στην ίδια και όχι στο ποθητό αντικείμενο ( σύζυγος) ( Roberts, 2007).

Σύμφωνα με την βιβλιογραφία (Herworth και Larsen, 1993), η γυναίκα από ανυπεράσπιστη και ανίσχυρη μετατρέπεται σε μία γυναίκα ισχυρή με αυξημένη αυτοεκτίμηση. Βέβαια, αυτό αποτελεί μία δύσκολη διαδικασία, που περιλαμβάνει αναποφασιστικότητα, τρόμο και πολλές προκλήσεις. Σκοπός είναι η γυναίκα να ξεφύγει από τα παλιά μοτίβα πεποιθήσεων και συμπεριφορών, ώστε να υιοθετήσει νέα λειτουργικά για την ζωή της.

Κατά την διάρκεια της γνωσιακή-συμπεριφοριστικής προσέγγισης, χρειάζεται προσοχή σχετικά με την εξιστόρηση-αναβίωση της γυναίκας ως προς την κακοποίηση (Herworth και Larsen, 1993). Υπάρχει πιθανότητα μέσω της αφήγησης της βίας, η γυναίκα να αισθανθεί παρόμοια συναισθήματα αγωνίας, φόβου και δυσφορίας, αναβιώνοντας το περιστατικό βίας. Οπότε, η αξιστόρηση αυτή είναι πολύ σημαντικό να πραγματοποιηθεί όταν δημιουργηθεί ένα ασφαλές πλαίσιο ανάμεσα στον σύμβουλο και στην συμβουλευόμενη. Για να διευκολυνθεί η διαδικασία της αφήγησης είναι πιθανόν, οι σύμβουλοι να χρησιμοποιούν φωτογραφικό υλικό από την αστυνομία, αναφορές της αστυνομίας. Ακόμη, πραγματοποιούνται τεχνικές διαχείρισης του άγχους των κακοποιημένων γυναικών, όπως εστίαση στην εξωτερική πραγματικότητα, τεχνικές χαλάρωσης και διαχείρισης προσωπικού χρόνου, ισορροπημένη διατροφή, ξεκούραση και δημιουργία κοινωνικού δικτύου ( Roberts, 1996).

#### Περιορισμοί της γνωσιακής-συμπεριφοριστικής προσέγγισης ως προς την στήριξη κακοποιημένων γυναικών

Η συγκεκριμένη προσέγγιση ενισχύει πολύ το αίσθημα της ‘ευθύνης’. Η γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική είναι πιθανόν να δημιουργήσει στις κακοποιημένες γυναίκες την αντίληψη ότι δεν χειρίστηκαν σωστά την κατάσταση με τον σύζυγό τους, ότι συμβιβάστηκαν με το φαινόμενο της βίας ή και το δημιούργησαν. Κάτι τέτοιο δημιουργεί αρκετό άγχος με πιθανότητα αρνητικής αξιολόγησης ολόκληρου του εαυτού, από την πλευρά της γυναίκας. Η πιθανότητα ‘ετικετοποίησης’, (γυναίκα-θύμα/αδύναμη) λόγω εσωτερικών και εξωτερικών αποδόσεων, διαστρεβλωμένων πεποιθήσεων και παθογόνων γνωστικών σχημάτων είναι συχνή και δημιουργεί έντονη δυσφορία στις γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση ( Kubany και συν., 2004). Επιπλέον, η γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική αποτελεί μία βραχεία διαδικασία με συγκεκριμένο αριθμό συναντήσεων, ο οποίος ίσως δημιουργεί

ένα άγχος στην γυναίκα, καθώς πρέπει να καταφέρει να πάρει αποφάσεις σε σύντομο χρονικό διάστημα (Roberts, 2007).Σύνεπώς,θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει ότι η απόδοση ευθύνης στην ίδια την γυναίκα για την κακοποίησή της, η ‘ετικετοποίηση’ της ως θύμα ή αδύναμη, σε μία βραχύχρονη διαδικασία γνωσιακής-συμπεριφοριστικής συμβουλευτικής, αποτελούν παράγοντες μη ενθαρρυντικούς για την αποκατάσταση της γυναίκας. Έτσι, η εν λόγω προσέγγιση ίσως παρουσιάζει μία ευαλωτότητα στην κοινωνικοσυναισθηματική ενδυνάμωση της γυναίκας. (Kubany και συν.,2004· Roberts, 2007).Αντίθετα, η φεμινιστική συμβουλευτική, υποστηρίζει την υποκειμενική αλήθεια της κακοποιημένης γυναίκας, βοηθώντας την να χτίσει μία αντικειμενική πραγματικότητα, πλαισιωμένη στις ανάγκες της, απαλλαγμένη από τον κίνδυνο της βίας (Worrell και Remer, 2003).

### **Συμβουλευτική ζεύγους**

Η συμβουλευτική ζεύγους προέρχεται από τις αρχές της συστημικής θεωρίας, κατά την οποία οι ανθρώπινες δυσκολίες αντιμετωπίζονται ως εγγενής και δυναμικές δεξιότητες των κοινωνικών συστημάτων και ιδιαίτερα της οικογένειας, δίνοντας έμφαση στις σχέσεις των μελών που απαρτίζουν το σύστημα. (Minuchin, 1998).Σύστημα ονομάζεται ένα σύμπλεγμα αλληλοεπηρεαζόμενων καιαλληλοεξαρτώμενων μεταξύ τους στοιχείων, όπου κάποια αλλαγή του ενός στοιχείου ( μέλους) επιφέρει αλλαγή σε ολόκληρο το σύστημα

Η συμβουλευτική ζεύγους υποστηρίζει την ανάλυση της σχέσης μεταξύ του ζευγαριού (Rosenfeld,1992).Στην συμβουλευτική ζεύγους, η κακοποίηση ορίζεται ως ένα ζήτημα της σχέσης, (καθώς και ο άντρας και η γυναίκα μοιράζονται την ίδια ευθύνη), και όχι ως εγκληματική πράξη, κατά την οποία ο σύζυγος κατηγορείται αποκλειστικά για την άσκηση βίας). Στόχος της συμβουλευτικής ζευγαριού είναι να τερματιστεί η βία και να υιοθετηθούν άλλες στρατηγικές περισσότερο λειτουργικές για την επίλυση των διενέξεων, ανάμεσα στο ζευγάρι, τόσο για να προστατέψουν τον εαυτό τους, όσο και τα παιδιά τους. Επίσης, στην συμβουλευτική ζεύγουςείναι σημαντικό να αξιολογηθεί η επικινδυνότητα της κακοποίησης, τόσο από το ζευγάρι, όσο και από τον σύμβουλο. Σκοπός είναι να αποκτήσει το ζευγάρι ενσυνείδηση και δεξιότητες, με στόχο την αλλαγή της συμπεριφοράς τους. Είναι απαραίτητο να κατανοήσουν τα αίτια της έναρξης της κακοποίησης και να εκτιμήσουν την ασφαλή

παραμονή τους ή τον ασφαλή τερματισμό της σχέσης τους (Simson και συν., 2007). Η συμβουλευτική ζεύγους ωθεί το ζευγάρι στο να προάγει την επικοινωνιακή επικοινωνία, τις λειτουργικές στρατηγικές επίλυσης των διενέξεων, την συνεργασία μεταξύ τους και την ισότητα φύλων (Goldner, 1992). Επίσης, είναι απαραίτητη η συμβουλευτική του κάθε ατόμου ξεχωριστά, με σκοπό την αιτιολόγηση της εκάστοτε συμπεριφοράς, την ανάλυση της, την απόκτηση ελέγχου και την αυτοδιαχείριση της κατάστασης, καθώς και τον ορισμό των αναγκών και των επιθυμιών τους.

Ο ρόλος του συμβούλου χρειάζεται να είναι ουδέτερος, χωρίς να διακρίνει τα φύλα και να χτίζει συμμαχία με τον έναν από τους δύο συμβουλευόμενους, επειδή με αυτόν τον τρόπο υπάρχει κίνδυνος να εμπλακεί συναισθηματικά στο πρόβλημα του ζευγαριού (Nichols και Schwartz, 1995). Η ουδετερότητα του συμβούλου διευκολύνει την προσπάθεια διαμεσολάβησης, νοσηματοδότησης της βίας, με σκοπό την επούλωση της σχέσης. Όπως αναφέρει η βιβλιογραφία (Rosenfeld, 1992), η συμβουλευτική ζεύγους έχει φανεί κατάλληλη σε 65% με 80% των ζευγαριών. Ωστόσο, υπάρχει αμφιβολία σε σχέση με την εξέλιξη της συμβουλευτικής διαδικασίας.

#### Περιορισμοί της συμβουλευτικής ζεύγους ως προς την στήριξη κακοποιημένων γυναικών

Γενικότερα, η συμβουλευτική ζεύγους είναι αμφιλεγόμενη σχετικά με την υποστήριξη γυναικών που έχουν βιώσει ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας (Shith και συν., 2004· Bograd, 1992· Trytee, 1998). Αρχικά, οι γυναίκες που υφίστανται κακοποίηση, είναι πιθανόν μετά την συνεδρία, να έρθουν αντιμέτωπες με περισσότερο έντονα περιστατικά βίας από την πλευρά των συζύγων τους, καθώς συζητούν συζυγικά ζητήματα στην συμβουλευτική, ενώπιον του συζύγου. Ακόμη, είναι αρκετά δύσκολο η γυναίκα να εκφράσει με ασφάλεια την έντονη ανησυχία της σχετικά με την βία του συζύγου της, ενώπιον του, καθώς μαζί του έχει μία σχέση που ελέγχεται από φόβο και τρομοκρατία. Επίσης, στην συμβουλευτική ζεύγους, το ζευγάρι συνειδητοποιεί αρκετά ζητήματα για την μεταξύ τους σχέση και λόγω αυτού, το άγχος και οι ενοχές κυριαρχούν κατά την διάρκεια της συμβουλευτικής, με κίνδυνο να εκφραστούν μετέπειτα μέσω της βίας από την πλευρά του συζύγου/συντρόφου (Star και συν., 1979). Οι σύμβουλοι καλούνται να αντιμετωπίσουν συνθήκες έντονης βίας, με σκοπό την δημιουργία αίσθησης ασφάλειας και δύναμης στην γυναίκα, μέσω της έκφρασης των ανησυχιών της στην

συμβουλευτική ενώπιον του συζύγου της (Shith και συν., 2004·Tryte, 1998).Συνεπώς, θα μπορούσε να θεωρήσει κανείς πως η συμβουλευτική ζεύγους, ίσως έχει υποστεί κριτικώς συμβουλευτική προσέγγιση για την υποστήριξη των κακοποιημένων γυναικών ( Bograd, 1992· Tryte,1998), καθώς επιρρίπτει το ίδιο μερίδιο ευθύνης για την ύπαρξη βίας και κακοποίησης, τόσο στον άντρα όσο και στην γυναίκα, δεν προσφέρει προσωπικό χώρο και χρόνο στην γυναίκα να διαχειριστεί το τραύμα της βίας και να αναστοχαστεί.Έτσι, θέτει την γυναίκα σε μία θέση στοχοποίησης, με αποτέλεσμα το άγχος της και η ανησυχία της να αυξάνονται. Αντίθετα, στην φεμινιστική συμβουλευτική, η γυναίκα δεν αισθάνεται υπαίτια της κακοποίησης από τον σύζυγο/σύντροφο, εφόσον επεξεργάζεται προσωπικά ζητήματα της, μέσα από την οπτική της χειραγώγησης της από τον σύζυγο/συντροφο (Worrell και Remer, 2003).

### **Σύγκριση Φεμινιστικής Συμβουλευτικής με την Γνωσιακή-συμπεριφοριστική Συμβουλευτική και την Συμβουλευτική Ζεύγους**

Η παρούσα μελέτη έχει υιοθετήσει την φεμινιστική συμβουλευτική, καθώς η συγκεκριμένη προσέγγιση φαίνεται να χρησιμοποιείται συχνότερα για την υποστήριξη των γυναικών που έχουν υποστεί κακοποίηση, όπως υπογραμμίζει η βιβλιογραφία (Gomez και Yassen, 2007·Simson και συν., 2007·Ellis και Harper, 1978· Rosenfeld, 1992).Η φεμινιστική συμβουλευτική αποτελεί μία προσέγγιση αποτελεσματική για την διαχείριση της κακοποίησης των γυναικών, καθώς τις βοηθά περισσότερο να ορθοποδήσουν, να αυτονομηθούν, να ξεκινήσουν μία νέα ζωή, μέσω της επεξεργασίας προσωπικών τους ζητημάτων στα πλαίσια της κακοποίησης, με απόλυτη ενσυναίσθηση από την πλευρά του συμβούλου. (Brown, 2010·Black, 2003). Mancoske και συν, 1994·Ball και Wyman, 1977·Στόχος λοιπόν, της φεμινιστικής συμβουλευτικής είναι να ανακουφίσει την γυναίκα από το ενοχικό συναίσθημά της, καθώς θεωρεί ότι η ίδια προκαλεί τον σύζυγό της, με αποτέλεσμα εκείνος να την κακοποιεί.Δίνεται χώρος και χρόνος στην γυναίκα, από την πλευρά του συμβούλου, με σκοπό η ίδια να ορίσει την αντικειμενική πραγματικότητα, να απενεχοποιηθεί, δημιουργώντας μία ενδυναμωμένη εικόνα του εαυτού της και της κοινωνικής της ταυτότητας.Η γυναίκα μέσω της φεμινιστικής συμβουλευτικής, προσπαθεί να διαχειριστεί προσωπικά της ζητήματα, μέσα από το βίωμα της κακοποίησης (Worrell και Remer, 2003).Επομένως, δίνεται έμφαση στο συναίσθημα της γυναίκας, αντίθετα με τους περιορισμούς που αναφέρει ο Green (1994), σχετικά με το γεγονός ότι η εν λόγω προσέγγιση εστιάζει στην κοινωνική ταυτότητα της γυναίκας. Η φεμινιστική

προσέγγιση υποστηρίζει πως ο σύζυγος που κακοποιεί, δεν εστιάζει την άσκηση βίας σε μία μόνο σύντροφό του, αλλά είναι ένα μοτίβο το οποίο το επαναλαμβάνει σε κάθε του ερωτική σχέση. Σκοπός των συμβούλων είναι να βοηθήσουν την γυναίκα να απεμπλακεί από την κακοποιητική σχέση (Busch και Valentine, 2000).

Η γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική εστιάζει στην αλλαγή των δυσλειτουργικών πεποιθήσεων της γυναίκας, με σκοπό την ενδυνάμωση της (Ellis και Harper, 1978). Ωστόσο, αποτελεί μία προσέγγιση που εστιάζει στην 'ευθύνη' της συμβουλευόμενης σχετικά με την κακοποίηση που υφίσταται (Kubany και συν., 2004). Η κακοποιημένη γυναίκα έχει ανάγκη την απενεχοποίηση και όχι την στοχοποίηση, η οποία ενισχύει το ενοχικό συναίσθημα της. Επίσης, η γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική είναι περισσότερο κατευθυντική και βραχύχρονη, κάτι που ίσως ασκήσει πίεση στην γυναίκα κατά την διάρκεια των συνεδριών (Roberts, 2007). Έχει σημασία να δοθεί χώρος και χρόνος στην ίδια, με σκοπό να συνειδητοποιήσει την κακοποίηση και να λάβει αποφάσεις.

Σχετικά με την συμβουλευτική ζεύγους, σκοπός των συμβούλων είναι να βοηθήσουν το ζευγάρι να αναπλαισιώσει την μεταξύ τους σχέση, με σκοπό να εξαλειφθεί η κακοποίηση, καθώς είναι προϊόν δυσλειτουργικής επικοινωνίας μεταξύ τους (Bograd, 1992·Straus και συν., 1979). Η συμβουλευτική ζεύγους ίσως αποτελεί μία προσέγγιση που επιρρίπτει την ευθύνη και στην γυναίκα που υφίσταται κακοποίηση, θεωρώντας πως το ζήτημα της βίας είναι κοινό μεταξύ του ζευγαριού, προσπαθώντας και οι δυο μαζί να το επιλύσουν (Shith και συν., 2004· Tryte, 1998). Επίσης, στην συγκεκριμένη προσέγγιση δεν δίνεται χώρος στην γυναίκα να μιλήσει για το τραύμα της βίας, το άγχος της και τα συναισθήματά της, καθώς ενώπιον του συζύγου-θύτη δυσκολεύεται να ξεδιπλώσει όσα βιώνει και αισθάνεται. Μετά τις συνεδρίες η βία από την πλευρά του συζύγου, είναι πιθανόν να κλιμακωθεί (Straus και συν., 1979).

Συνεπώς, από τα παραπάνω, φαίνεται πως η γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική και η συμβουλευτική ζεύγους, περιλαμβάνουν στοιχεία λιγότερο ενθαρρυντικά για την υποστήριξη της γυναικείας κακοποίησης, σε σχέση με την φεμινιστική συμβουλευτική.

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει συνοπτικά τις προαναφερόμενες προσεγγίσεις συμβουλευτικής.

Πίνακας συμβουλευτικών προσεγγίσεων

	Φεμινιστική Συμβουλευτική	Γνωσιακή-συμπεριφοριστική Συμβουλευτική	Συμβουλευτική Ζεύγους
<b>Ενδοοικογενειακή βία</b>	Έλεγχος και χειραγώγηση της γυναίκας από την πλευρά του συζύγου/συντρόφου (Busch και Valentine, 2000)	Η βία ως μαθημένη συμπεριφορά από την οικογένεια προέλευσης/συνηπεύθυνη η γυναίκα στην κακοποίηση (Longres, 1995· Kubany και συν., 2004)	Δυσλειτουργική αλληλεπίδραση ανάμεσα στο ζευγάρι (Goldner, 1992)
<b>Συμβουλευτική γυναικών</b>	Ενδυνάμωση, αναστοχασμός, ανεξαρτησία γυναίκας, διαχείριση προσωπικών της ζητημάτων μέσα από το βίωμα της κακοποίησης/Απεμπλοκή από την σχέση (Worrell και Remer, 2003)	Επαναπροσδιορισμός διαστρεβλωμένων πεποιθήσεων/βραχύχρονη διαδικασία (Ellis και Harper, 1978)	Εντοπισμός δυσλειτουργικής επικοινωνίας/Αναπλαισίωση σχέσης (Shith και συν., 2004· Bograd, 1992)
<b>Ρόλος συμβούλου</b>	Μη κατευθυντικός (Sharma, 2001)	Κατευθυντικός (Herworth και Larsen, 1993)	Ουδέτερος (Nichols και Schwartz, 1995)

### 1.9. Εμπόδια στην συμβουλευτική διαδικασία με κακοποιημένες γυναίκες

Η διαδικασία παρέμβασης με κακοποιημένες γυναίκες δεν είναι εύκολη υπόθεση, καθώς υπάρχει πιθανότητα είτε ο σύμβουλος είτε η συμβουλευόμενη να επηρεάσουν την συμβουλευτική διαδικασία (Roberts, 1996). Αρχικά, ένα εμπόδιο αποτελεί η δυσπιστία από την πλευρά των γυναικών απέναντι στον σύμβουλο, καθώς οι ίδιες δυσκολεύονται να εμπιστευτούν ξανά. Νιώθουν εγκλωβισμένες στην κακοποιητική σχέση και πιστεύουν πως δεν μπορεί κανείς να τις βοηθήσει να απαλλαγούν από αυτήν. Κάποιες τεχνικές που χρησιμοποιούν οι σύμβουλοι για να διαχειριστούν την δυσπιστία των κακοποιημένων γυναικών, είναι η ενεργητική ακρόαση, η ειλικρίνεια, η ανοιχτή επικοινωνία με τις συμβουλευόμενες, η αναγνώριση του προβλήματος και συστάσεις συμβουλευτικής από τις ίδιες. Ακόμη, εμπόδιο στην συμβουλευτική διαδικασία ίσως αποτελεί η έκφραση του θυμού των γυναικών. Οι γυναίκες σε μία κακοποιητική σχέση βιώνουν τον θυμό τους παθητικά (αρνητική

αυτοαξιολόγηση, αλκοολισμός, αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές, κατάθλιψη, έντονο άγχος, αυτοκτονικές τάσεις). ( Follingstad και συν., 1988). Στην συμβουλευτική σχέση λοιπόν, όταν εγκαθιδρυθεί εμπιστοσύνη, είναι πιθανόν ο θυμός των γυναικών να έρθει στην επιφάνεια και να επηρεάζει την σχέση με τον σύμβουλο. Σε αυτήν την περίπτωση ο σύμβουλος είναι σημαντικό να θέσει ένα πλαίσιο για την κατάλληλη έκφραση του θυμού και να συζητηθεί η ανάγκη για μη καταστροφική έκφραση του θυμού. Επιπροσθέτως, οι γυναίκες που βιώνουν κακοποίηση, πολλές φορές παρουσιάζουν αποσυνδεδετικές εμπειρίες, λόγω του έντονου άγχους (Follingstad και συν., 1988). Για παράδειγμα, η προσωρινή αμνησία είναι συχνή στις γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση. Έτσι, πολλές φορές είναι δύσκολο να συνεχίσουν την συμβουλευτική, καθώς ξεχνούν. Γι' αυτό είναι σημαντικές εδώ οι τεχνικές χαλάρωσης και εστίασης στο σώμα της γυναίκας. Επιπροσθέτως, σημαντικό εμπόδιο αποτελεί και η άρνηση της γυναίκας ότι κακοποιείται. Κατηγορεί τον εαυτό της για την κακοποίηση και ο σύμβουλος οφείλει να προσπαθήσει να την απαλλάξει από αυτό. Τέλος, ο σύμβουλος είναι σημαντικό να συνεργάζεται και να συμπορεύεται με την συμβουλευόμενη. Δεν ενδείκνυται ο ρόλος του ψυχολόγου ως αυθεντία, έχοντας εξουσία, καθώς η γυναίκα είχε συνηθίσει σε μία άνιση κακοποιητική σχέση. Συνεπώς, η συμβουλευτική παρέμβαση δεν θα βοηθήσει, εάν υπάρχει ανισότητα στην συμβουλευτική σχέση. Ο ρόλος των συμβούλων είναι αμερόληπτος, καθώς εστιάζουν στις ανάγκες των γυναικών, οι οποίες θα αποφασίσουν εκείνες τι είναι καλό για την ζωή τους. Επίσης, ένας άλλος ενδιαασμός είναι το γεγονός ότι η γυναίκα ίσως δυσκολεύεται να παραστεί στο γραφείο ενός συμβούλου, είτε λόγω της φροντίδας των παιδιών, είτε μη επιθυμίας να στιγματιστεί, είτε δυσκολίας πρόσβασης εξαιτίας της επιθετικότητας του συζύγου (Cachelin και Striegel-Moore, 2006). Θα ήταν σημαντικό λοιπόν, τόσο οι κοινωνικοί λειτουργοί, όσο και οι ψυχολόγοι να παρέχουν σε έκτακτη ανάγκη κατ' οίκον συμβουλευτική παρέμβαση, με σκοπό την κινητοποίηση των γυναικών τόσο σε κοινωνικό επίπεδο, όσο και σε προσωπικό. Να αναφερθεί πως ψυχολογικές δυσκολίες, ακόμη και τραύμα, είναι πιθανόν να δημιουργηθούν και στους ίδιους τους συμβούλους, καθώς η πλειοψηφία αυτών είναι γυναίκες και κατά συνέπεια η ταύτιση με το φύλο στην υποστήριξη κακοποιημένων γυναικών είναι έντονη (Pearlman και συν., 1995).



Παρά το οφέλη των παραπάνω συμβουλευτικών παρεμβάσεων, υπάρχουν και κάποιοι κοινοί περιορισμοί (Gomez & Yassen, 2007). Αρχικά, αρκετοί σύμβουλοι που ασχολούνται με την συμβουλευτική στα πλαίσια ενδοοικογενειακής βίας, κατέχουν ελλιπής γνώση για τον τομέα αυτόν. Δεν υπάρχει κάποιες φορές κατάλληλη εκπαίδευση, με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται έντονα να διεκπαιρώσουν το έργο τους. Επίσης, η εποπτεία αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την αποτελεσματικότητα της συμβουλευτικής, ανακουφίζοντας σε μεγάλο βαθμό τον σύμβουλο, εφόσον το πλαίσιο της διαχείρισης της κακοποίησης είναι αρκετά δύσκολο.

## **Κεφάλαιο 2: Μεθοδολογία Έρευνας**

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται αναλυτικά η μεθοδολογία της έρευνας που ακολουθήθηκε, η επιλογή του δείγματος και οι τεχνικές συλλογής δεδομένων.

Η παρούσα έρευνα διεξάγεται μέσω της ποιοτικής μεθοδολογίας με ημιδομημένες συνεντεύξεις. Η ποιοτική μέθοδος παρέχει την δυνατότητα για ευρύτερη κατανόηση της πολυπλοκότητας του ανθρώπου, μέσα από τις νοηματοδοτήσεις και ερμηνείες του για τον περιβάλλοντα κόσμο. Στην ποιοτική μεθοδολογία κυριαρχεί η πεποίθηση ότι η πραγματικότητα κατασκευάζεται από το ίδιο το άτομο, ερμηνεύοντας τα φαινόμενα με βάση την δική του οπτική( Σταλίκας, 2011).

Οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις αποτελούν την μέθοδο συλλογής και παραγωγής των δεδομένων. Στην ημι-δομημένη συνέντευξη όλα τα άτομα απαντούν στις ίδιες τις ερωτήσεις αλλά με διαφορετική σειρά. Μερικές φορές διαφέρει ακόμη και ο τρόπος με τον οποίο απευθύνονται οι ερωτήσεις, αλλάζοντας για παράδειγμα, την διατύπωση ή την σύνταξη της πρότασης, όπως αρμόζει καλύτερα στον συγκεκριμένο ερωτώμενο ή στην συγκεκριμένη κατάσταση( Robson, 2007). Σκοπός του συγκεκριμένου τύπου συνέντευξης είναι η συλλογή εις βάθος πληροφοριών, όπου ο ερευνητής θέλει από την μία να αποφύγει τον περιορισμό που του επιβάλλει η προκαθορισμένη σειρά ερωτήσεων και από την άλλη να διατηρήσει το πλεονέκτημα να θέτει τα ίδια ερωτήματα στους αποκριθέντες. Η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας, είναι αξιόπιστη, καθώς οι πληροφορίες που δίνουν οι ερωτηθέντες είναι αρκετές, ώστε να κατανοηθούν όλες οι πτυχές του υπό μελέτης φαινομένου, δηλαδή της ενδοοικογενειακής βίας και της συμβουλευτικής των γυναικών.

Η παρούσα έρευνα μελετήθηκε μέσω της θεματικής ανάλυσης. Να τονιστεί πως ο ποιοτικός λόγος αναλύθηκε και μελετήθηκε λεπτομερώς μέσω του απομαγνητοφωνημένου υλικού (Ιωσηφίδης 2006). Προκειμένου να εξαχθεί μία γενική εικόνα των ζητημάτων που προκύπτουν, τα κείμενα των συνεντεύξεων μελετήθηκαν κατ' επανάληψη. Στη συνέχεια, ακολούθησε η διαδικασία της κωδικοποίησης των ποιοτικών δεδομένων. Αρχικά έγινε λεπτομερή απόδοση νοημάτων και ιδιοτήτων στα ποιοτικά δεδομένα με σκοπό τη σταδιακά να κατηγοριοποιηθούν (ανοιχτή κωδικοποίηση). Οι κωδικοί που προέκυψαν (λέξεις ή φράσεις – κλειδιά) ομαδοποιούν τα ποιοτικά δεδομένα ανά θεματικές ενότητες, αντίστοιχες με συγκεκριμένες κατηγορίες. Στη συνέχεια, ακολούθησε αξονική κωδικοποίηση, κατά την οποία συσχετίστηκαν οι κατηγορίες που προέκυψαν από την ανοιχτή κωδικοποίηση

Στην παρούσα έρευνα η διαδικασία των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε με εννιά επαγγελματίες ψυχικής υγείας ( 5 κοινωνικούς λειτουργούς και 4 ψυχολόγους), που ασχολούνται με γυναίκες, οι οποίες έχουν υποστεί κακοποίηση. Στόχος της μελέτης είναι η ανάδειξη του 'λόγου' και της εμπειρίας των συμβούλων για την ενδοοικογενειακή βία, αλλά και η συμβουλευτική κακοποιημένων γυναικών. Οι σύμβουλοι έδειξαν να γνωρίζουν επαρκώς τον τομέα της ενδοοικογενειακής βίας, δημιουργώντας συμμαχία με τις γυναίκες. Επίσης, από την έρευνα φάνηκε πως το έργο των ψυχολόγων και των κοινωνικών λειτουργών είναι αλληλένδετο. Πιο συγκεκριμένα, η συμβουλευτική παρέμβαση (ψυχολόγοι) φαίνεται να συμπληρώνεται από την διαδικασία της ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης ( κοινωνικοί λειτουργοί) και αντίστροφα. Μιλούν για την επιρροή που δέχονται από την ενασχόλησή τους με την κακοποίηση και ζητούν περισσότερη εποπτεία, με σκοπό την αποτελεσματικότητα της συμβουλευτικής διαδικασίας με τις γυναίκες.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από συμβούλους που εργάζονται αυτήν την περίοδο στους φορείς ΕΚΚΑ και στην Γενική Γραμματεία Ισότητας φύλων ( Συμβουλευτικό κέντρο Συντάγματος, Πειραιά και Πολύκεντρο). Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται αρμοδιότητες των ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών ( πίνακας 1). Ο πίνακας 2 δείχνει τα δημογραφικά στοιχεία και την επαγγελματική κατάρτιση/εκπαίδευση των ψυχολόγων και των κοινωνικών λειτουργών που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα. Επίσης, στον πίνακα 3, δίνονται οι πληροφορίες σχετικά με την λειτουργία των συμβουλευτικών κέντρων από στα οποία

πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις. Στο πίνακα 4, παρατίθενται οι θεματικές και οι κατηγορίες της παρούσας έρευνας.

*Πίνακας 1: αρμοδιότητες ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών*

	<b>Ψυχολόγοι αριθμός: 4</b>	<b>Κοινωνικοί λειτουργοί αριθμός: 5</b>
<b>ΕΣΤΙΑΣΗ</b>	Εστίαση στην ενδυνάμωση της γυναίκας. Ψυχολογική υποστήριξη, μέσω τεχνικών και δεξιοτήτων, με σκοπό την αυτονομία της γυναίκας, την αυτοπαρατήρηση μέσα από το βίωμα της κακοποίησης.	Εστίαση στην ψυχοκοινωνική αποκατάσταση της γυναίκας. Αρμοδιότητά τους αποτελεί το πρακτικό κομμάτι της διαδικασίας ( εύρεση νομικής στήριξης της γυναίκας, στέγης, εργασίας, έκδοση νομιμοποιητικών εγγράφων, εκμάθηση γλώσσας κτλ).
<b>ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ/ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ</b>	Οι περισσότεροι ψυχολόγοι έχουν λάβει εκπαίδευση ψυχοθεραπείας ( συστημική θεραπεία, συμβουλευτική ψυχολογία, θεωρία σχημάτων, γνωσιακή συμπεριφοριστική θεραπεία).	Οι περισσότεροι κοινωνικοί λειτουργοί δεν έχουν λάβει κάποια θεραπευτική εκπαίδευση, εκτός από μία κοινωνική λειτουργό, η οποία έχει ειδικευτεί στην συστημική-υπαρξιακή ψυχοθεραπεία.

*Πίνακας 2: Δημογραφικά στοιχεία/επαγγελματική κατάρτιση επαγγελματιών ψυχικής υγείας*

	ΦΥΛΟ	ΗΛΙΚΙΑ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ/ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	ΠΡΟΥΠΗΡΕΣΙΑ	ΠΑΡΟΝ ΦΟΡΕΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
Συμμετέχουσα 1 <sup>η</sup> Ημερομηνία συνέντευξης:8 Απριλίου 2017	Θ	~45-50	Ψυχολόγος Παντείου Πανεπιστημίου και κοινωνιολόγος Παντείου Πανεπιστημίου. ΠΜΣ και διδακτορικό στην Κλινική Ψυχολογία Πανεπιστημίου Αθηνών./ Γνωσιακή- συμπεριφοριστική προσέγγιση και θεωρία σχημάτων. Οικογενειακή θεραπεία στο Αιγινήτειο.	7 χρόνια σε Κ.Ψ.Υ επαρχείας	Συμβουλευτικό Κέντρο Συντάγματος (7 χρόνια)
Συμμετέχουσα 2 <sup>η</sup> Ημερομηνία συνέντευξης:10 Απριλίου 2017	Θ	~45-50	Κοινωνική λειτουργός. Εστίαση στο αντικείμενο της βίας/ Συστημική θεραπεία.	1 χρόνο στο Αιγινήτειο – αποκατάσταση ψυχικά πασχόντων.	ΕΚΚΑ (16 χρόνια)
Συμμετέχουσα 3 <sup>η</sup> Ημερομηνία συνέντευξης: 10 Απριλίου 2017	Θ	~45-50	Κοινωνική λειτουργός και θεολόγος.ΠΜΣ: διαχείριση κρίσεων και καταστροφών, παρέμβαση στην κρίση.	-	ΕΚΚΑ (16 χρόνια)
Συμμετέχουσα 4 <sup>η</sup> Ημερομηνία συνέντευξης:12 Απριλίου 2017	Θ	~45-50	Ψυχολόγος. ΠΜΣ: διασυνδετική ψυχιατρική / Θεραπεία ζεύγους και οικογένειας-συστημική θεραπεία Αιγινήτειο. Κύκλος σεμιναρίων για την βία.	-	ΕΚΚΑ (9 χρόνια)
Συμμετέχουσα 5 <sup>η</sup> Ημερομηνία συνέντευξης:14 Απριλίου 2017	Θ	~30-35	Κοινωνική εργασία Αθηνών. ΠΜΣ: εργασιακά και εκπαιδευτικά περιβάλλοντα-κατεύθυνση στην συμβουλευτική απασχόλησης.	ΜΚΟ για πρόσφυγες	Συμβουλευτικό κέντρο Πειραιά (3 χρόνια)
Συμμετέχουσα 6 <sup>η</sup> Ημερομηνία συνέντευξης:17 Απριλίου 2017	Θ	~25-30	Κοινωνική διοίκηση με κατεύθυνση στην κοινωνική εργασία ατο Δημοκρήτιο Θράκης.	-	Συμβουλευτικό κέντρο Πειραιά ( 1 χρόνο)
Συμμετέχουσα 7 <sup>η</sup> Ημερομηνία συνέντευξης:20 Απριλίου 2017	Θ	~25-30	Κοινωνική λειτουργός στο ΤΕΙ Αθήνας. ΠΜΣ: εκπαίδευση ενηλίκων, μετεκπαίδευση στην εξάρτηση εφήβων από το διαδύκτιο και στην ειδική αγωγή/ Συστημική- υπαρξιακή θεραπεία.	Δράσεις συμβουλευτικής και διαδικαστικών ζητημάτων σε ΚΑΠΗ/Συμβουλευτι κό κέντρο επαρχείας	Συμβουλευτικό Κέντρο Πολύκεντρο. (5 χρόνια)
Συμμετέχουσα 8 <sup>η</sup> Ημερομηνία συνέντευξης:20 Απριλίου 2017	Θ	~50-55	Ψυχολόγος με ενασχόληση την βία.	Αστυνομία, σχολεία δεύτερης ευκαιρίας	Συμβουλευτικό Κέντρο Πολύκεντρο (5 χρόνια)
Συμμετέχουσα 9 <sup>η</sup> Ημερομηνία συνέντευξη: 3 Μαΐου 2017	Θ	~50-55	Ψυχολόγος. ΠΜΣ:Συμβουλευτική ψυχολογία	Σε φορείς στο εξωτερικό	Συμβουλευτικό Κέντρο Πολύκεντρο (5).

Πίνακας 3: Οι αρμοδιότητες των συμβουλευτικών κέντρων

Γενική Γραμματεία Ισότητας Φύλων	Ε.Κ.Κ.Α
<p><b><u>Πολύκεντρο</u></b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Εστίαση σε ευπαθείς ομάδες γυναικών ( κακοποίηση, πρόσφυγες, γυναίκες μόνες)</li> <li>• Αξιολόγηση αιτήματος γυναίκας από κοινωνική λειτουργό ( είτε με ραντεβού, είτε εκτακτο περιστατικό).</li> <li>• Στόχοι: ψυχολογική υποστήριξη και ψυχοκοινωνική αποκατάσταση ( έκδοση νομιμοποιητικών εγγράφων, εύρεση εργασίας, νομικές διαδικασίες κτλ).</li> <li>• Ατομική και ομαδική συμβουλευτική.</li> <li>• Παραπομπή γυναικών σε ξενώνες, καθώς το κέντρο δεν περιλαμβάνει.</li> <li>• Ύπαρξη διερμηνών.</li> <li>• Συνεργασία με αστυνομία, σχολεία, μαιευτήριο «Έλενα», σεμινάρια, ομιλίες σε εργασίες με γυναίκες κτλ.</li> </ul> <p><b><u>Συμβουλευτικό κέντρο Πειραιά</u></b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Εστίαση σε ευπαθείς ομάδες γυναικών ( κακοποίηση, γυναίκες πρόσφυγες, άνεργες γυναίκες ).</li> <li>• Στόχοι: ψυχολογική υποστήριξη και ψυχοκοινωνική αποκατάσταση ( έκδοση νομιμοποιητικών εγγράφων, εύρεση εργασίας, νομικές διαδικασίες κτλ).</li> <li>• Συνεργασία με σχολεία.</li> </ul> <p><b><u>Συμβουλευτικό κέντρο Συντάγματος</u></b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Στόχοι: ψυχολογική υποστήριξη και ψυχοκοινωνική αποκατάσταση ( έκδοση νομιμοποιητικών εγγράφων, εύρεση εργασίας, νομικές διαδικασίες κτλ).</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Εστίαση σε ευπαθείς ομάδες γυναικών ( κακοποίηση, πρόσφυγες, γυναίκες μόνες)</li> <li>• Στόχοι: ψυχολογική υποστήριξη και ψυχοκοινωνική αποκατάσταση ( έκδοση νομιμοποιητικών εγγράφων, εύρεση εργασίας, νομικές διαδικασίες κτλ).</li> <li>• Ύπαρξη ξενώνων για κακοποιημένες γυναίκες.</li> <li>• Υπηρεσία και γραμμή για την προστασία του παιδιού.</li> <li>• Υπηρεσία για ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά.</li> <li>• Τηλεφωνική υπηρεσία για την γυναικεία κακοποίηση.</li> <li>• Υπηρεσία σχετικά με το «trafficking».</li> <li>• Συνεργασία με την αστυνομία.</li> <li>• Συνεργασία με την δικαστική παρέμβαση ( συμβουλευτική σε ζευγάρια με κακοποιητική σχέση).</li> <li>• Ατομική συμβουλευτική, συμβουλευτική ζεύγους και οικογένειας.</li> </ul>

Θα είχε σημασία να αναφερθεί πως η πρώτη επικοινωνία με τα συμβουλευτικά κέντρα που ασχολούνται με την κακοποίηση των γυναικών, ήταν τηλεφωνική και οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν μετά από έγγραφη συναίνεση των συμβούλων, οι οποίοι ήταν πλήρως ενημερωμένοι για τον σκοπό της έρευνας και τον οδηγό συνέντευξης.

#### Πίνακας 4:Θεματικές και κατηγορίες παρούσας έρευνας

<b>Τα «περιστατικά βίας» όπως αποκαλύπτονται μέσα από το λόγο των συμβούλων.</b>
Λεκτική βία → υποτιμητικά σχόλια, απειλές..δημιουργεί έδαφος για σωματική βία..στην προσπάθεια δημιουργίας ενός φοβικού κλίματος ( Σ4).
Σωματική βία→ Έπαιρνε την γυναίκα του και την πέταγε την μισή έξω από το παράθυρο(Σ4).
Σεξουαλική βία→ θύτης υποχρέωνε την γυναίκα του να προσποιείται ότι είναι μία ηθοποιός που πρωταγωνιστεί σε αισθηματικές ταινίες (Σ2).

<b>Μακροχρόνια κακοποίηση = Δυσκολότερη απεμπλοκή: Κύκλος βίας</b>
όταν η γυναίκα απομακρύνεται αισθάνεται ασφάλεια από τον κίνδυνο, αλλά ο συναισθηματικός δεσμός για τον σύζυγο είναι πολύ έντονος και έτσι είναι πιθανόν να επιστρέψει. Αυτές οι σχέσεις ορίζονται και ως σχέσεις 'λάστιχο' ( Σ1).

<b>"Ακόμη και η πόρτα από το κλουβί να είναι ανοιχτή δεν φεύγεις γιατί ξέρεις τις συνέπειες"</b>
Αύξηση κινδύνου προς την γυναίκα→οι θύτες συνήθως ψάχνουν να βρουν τις γυναίκες όταν εκείνες φύγουν και τις παρακολουθούν, με αποτέλεσμα η κακοποίηση να γίνει ακόμη χειρότερη
Οικονομικές δυσκολίες/έλλειψη στέγασης→ ξεριζώνονται..πρέπει να φτιάξουν την ζωή τους από το μηδέν (Σ6).
Απειλές θύτη για την επιμέλεια των παιδιών→θα σε βγάλω τρελή και θα σου πάρω τα παιδιά ( Σ5)

<b>Με ποια αιτήματα τελικά οι γυναίκες ζητούν βοήθεια;</b>
Φόβος για την ζωή τους→ ανησυχούν για την σωματική τους ακεραιότητα, ή έχουν φύγει από το σπίτι μετά από περιστατικό έντονης βίας με κίνδυνο την ζωή τους (Σ5)
Το παιδί→ Αυτό που κάνει την αλλαγή..είναι το παιδί. Έγινε ένα επεισόδιο μπροστά στο παιδί ή χτύπησε το παιδί; Τα ίδια με εμένα κάνει και στο παιδί μου και αυτό δεν το δέχομαι (Σ1)
Έλλειψη στέγασης/νομική διαδικασία→ οι περισσότερες γυναίκες έρχονται στην πόρτα εδώ χτυπημένες και ζητούν βοήθεια (Σ7)
Υποστήριξη από το περιβάλλον τους→ πολλές γυναίκες έχουν υποστήριξη από φίλους και συγγενείς και αυτό τους δίνει κίνητρο (Σ9).
Ενημέρωση→ δεν είσαι μόνη, δεν είσαι η μόνη(Σ7)

<b>Κοινωνικά στερεότυπα</b>
και οι θύτες είναι άντρες της διπλανής πόρτας. Η βία δεν γνωρίζει όρια.. εκδηλώνεται και σε γυναίκες με μόρφωση και εργασία..αυτό σπάει τους μύθους (Σ5)

<b>Είναι τελικά ο θύτης «θύμα» της ανασφάλειάς του;</b>
Κοινωνικά στερεότυπα → επειδή είμαι άντρας, πρέπει να φαίνομαι δυναμικός και σκληρός και δεν θα λογοδοτώ σε κανέναν(Σ8).
Οικογένεια προέλευσης → Είναι πολύ πιθανόν επίσης, ο σύζυγος/σύντροφος-θύτης να έχει βιώσει την βία στην οικογένεια καταγωγής του, είτε ως παρατηρητής είτε ως άμεσο θύμα της κακοποίησης(Σ1)

<b>Πολιτιστική ετερότητα και κακοποίηση</b>
Κακοποιημένες ελληνίδες γυναίκες → Εδώ είναι η χώρα τους, έχουν υποστηρικτικό δίκτυο, φιλικό, συγγενικό. Εκείνες που έρχονται εδώ είναι εκείνες που δεν έχουν υποστήριξη, καθώς προέρχονται από μία οικογένεια διαταραγμένη (Σ6)
Γυναίκες πρόσφυγες/μετανάστριες → Είναι πιο σύνθετη η βία, είναι δύσκολο να παρέμβεις, υπάρχουν προβλήματα οικονομικά, κοινωνικά. Μία γυναίκα από το Μαρόκο, μόνη της εδώ, με κακοποίηση από τον σύζυγο, ο οποίος έκανε και χρήση ουσιών, ήταν με ένα ευρώ, οι δικό της δεν ήταν στην Ελλάδα. Υπήρχαν προβλήματα επιβίωσης. Τί θα κάνεις με μία γυναίκα μόνη, με ένα παιδί, πού θα δουλέψει(Σ1)
Γυναίκες Ρομά → παλιά σε έναν ξενώνα εξυπηρετούνταν γυναίκες Ρομά, όμως δεν συνέχισαν..είναι στην κουλτούρα τους..δεν μπορούσαν να συμμετέχουν, να συντονιστούν, να κάνουν τις εξετάσεις τους(Σ4)

<b>Τα παιδιά-παρατηρητές ως έμμεσα θύματα βίας</b>
Η μητέρα χρησιμοποιεί το παιδί, ή εμπλέκεται το παιδί στην βία, με το να κρατά το μυστικό της βίας. Τα παιδιά τραυματίζονται από τέτοιες σχέσεις. (Σ2)/ μπήκε το παιδί στην μέση για να βοηθήσει την μητέρα του από την βία του πατέρα του και ύστερα από μόνο του, κάλεσε την αστυνομία στο σπίτι (Σ3)

<b>Η πρόληψη είναι η καλύτερη θεραπεία</b>
Συνεργασία Γ.Γ.Ι.Φ. και ΕΚΚΑ με σχολεία → είναι σημαντικό να είναι ενημερωμένα τα παιδιά για το τί είναι η κακοποίηση (Σ7)
Ομιλίες σε παν/μια, δημόσιες υπηρεσίες
Συνεργασία με αστυνομία/νοσοκομεία → ομιλίες από τους συμβούλους σε εκπαιδευτικά τμήματα νοσηλευτών, ώστε να αναγνωρίζουν ενδείξεις κακοποίησης (Σ3)

<b>Η συμβουλευτική διαδικασία: Στόχοι των συμβούλων.</b>
Συνδυασμός των 'θέλω και των αναγκών τους'
Απεμπλοκή από την σχέση → στόχος μας είναι να καταλάβουν ότι μπορούν να σταθούν στα πόδια τους, όταν και εμείς κρίνουμε ότι υπάρχουν δυνατότητες (Σ8)
Χρήση φεμινιστικής συμβουλευτικής → προσπαθούμε να βάλουμε το μικρόβιο στην γυναίκα να φύγει τελικά ( Σ1)
Αυτοβιογραφική γραφή → γυναίκες ζωγράφιζαν, έγραφαν και μιλούσαν για την εμπειρία τους. Είναι πρωταγωνίστριες και συγγραφείς σε αυτά που γράφουν, μιλούν και ζωγραφίζουν για όσα τους έχουν συμβεί σχετικά με την κακοποίηση.(Σ9)
Ομαδική συμβουλευτική → Η πρώτη γνωριμία των γυναικών μεταξύ τους έγινε όταν τους ζήτησα να χωριστούν σε ζευγάρια και να συστηθούν μεταξύ τους. Ξεκίνησαν να μιλούν αμέσως για την βία που έχουν υποστεί (Σ7).



<b>Δυσκολίες που βιώνουν οι σύμβουλοι κατά την διάρκεια της ενασχόλησής τους με περιστατικά βίας</b>
Έλλειψη εποπτείας → δεν υπάρχει εποπτεία, οπότε όλος αυτός ο φόρτος εργασίας και η ματαίωση που βιώνουμε μας καταβάλλει (Σ1)
Μη συντονισμός φορέων → η αποκατάσταση είναι ένα μεγάλο ζήτημα και πολλά πράγματα πρέπει να γίνονται γρήγορα και παράλληλα, ειδικά όταν υπάρχουν παιδιά. Εάν καταφέρουμε σε ένα διαστημα 6-8 μηνών να μπορέσει η γυναίκα να βρει εργασία, να μάθει ελληνικά αν είναι αλλοδαπή, δεν έχουμε τα μέσα (Σ5)
Γραφειοκρατία → είμαστε πρόγραμμα ΕΣΠΑ, μουν τρώει μεγάλο μέρος της ημέρας (Σ1)

<b>Καλή εξέλιξη: Η απομάκρυνση από τον κίνδυνο</b>
μία περίπτωση που θυμάμαι, η γυναίκα ορθοπόδησε, βρήκε δουλειά με την θέληση που είχε. Κατάφερε να απεμπλακεί από τον σύζυγό της, να προχωρήσει σε προσωπικό επίπεδο και να εμπιστευτεί ξανά έναν άντρα (Σ5)

<b>Μέσα από αυτήν την δουλειά... χάνεις την εμπιστοσύνη σου στους ανθρώπους</b>
Ταυτίζεσαι με αυτό.. τα ξαναζεις ακούγοντάς το.. μετά χάνεις κάπως μία αθωότητα.. στις σχέσεις και στην ζωή.. χάνεις κάπως την εμπιστοσύνη στους ανθρώπους.. Έμπαινα στο τρένο και νόμιζα ότι θα με χτυπήσουν (Σ1)/ Ο τρόπος που εκπαιδεύτηκα είναι συγκεκριμένος.. είμαι έξω από όλο αυτό.. θα βοηθήσω την γυναίκα.. αλλά δεν θα έχω προσδοκίες.. προσπαθώ να μην μπλέκομαι συναισθηματικά (Σ7)

## 2.1. Θεματική ανάλυση συνεντεύξεων

### Κατηγορίες

#### 1. Τα «περιστατικά βίας» όπως αποκαλύπτονται μέσα από το λόγο των συμβούλων.

Οι περισσότερες σύμβουλοι αναφέρουν πως οι κακοποιημένες γυναίκες υφίστανται συχνότερα από τους θύτες έντονο ξυλοδαρμό, όπως χαστούκια, χτυπήματα στο σώμα και στο πρόσωπο ( μελανιές και απώλεια δοντιών) σπρωξίματα, σπρωξίματα πάνω σε έπιπλα, με σκοπό η γυναίκα να χτυπήσει πιο σοβαρά, καψίματα στο σώμα, τράβηγμα μαλλιών. Οι παραπάνω αναφορές συνάδουν με την βιβλιογραφία (Powel και Smith, 2011· Goodman, & Epstein, 2008· Walker, 1983). Μαρτυρίες συμβούλων αναφέρουν καταστάσεις έντονου σωματικού κινδύνου της γυναίκας: «Επαιρνε την γυναίκα του και την πέταγε την μισή έξω από το παράθυρο ή την έβαζε στο αμάξι και έτρεχε με 200 με σκοπό να στουκάρουν κάπου» ( συνέντευξη 4, ψυχολόγος / 12 Απριλίου

2017). Σύμβουλοι περιγράφουν ότι θύτες ξυλοκοπούσαν τις γυναίκες τους σε ερημικά μέρη και τις άφηναν εκεί αβοήθητες. Σε περιπτώσεις που ο ξυλοδαρμός είναι τόσο έντονος, όπου η γυναίκα χρειάζεται βοήθεια για να σηκωθεί, ο θύτης είναι πιθανόν να αφήσει την γυναίκα αβοήθητη και απλά να την κοιτάει. Σύμβουλος δηλώνει πως θύτης κλείδωσε την γυναίκα του στο δωμάτιο, ώστε να μην πραγματοποιήσει απαραίτητες ιατρικές εξετάσεις, ενώ ήταν σε κίνδυνο η υγεία της. Οι παραπάνω ενέργειες είναι δυνατόν να λάβουν χώρα και σε δημόσιους χώρους : *«γυναίκα αλλοδαπή που δεν είχε χαρτιά...ο σύζυγός της δεν την άφηνε να βγει έξω και επειδή το παιδί της χτύπησε το πήγε στο νοσοκομείο....όταν έμαθε ότι πήγε το παιδί στο νοσοκομείο πήγε εκεί και την χτύπησε πολύ άσχημα.. μας ειδοποίησαν από το νοσοκομείο»* ( συνέντευξη 3, κοινωνική λειτουργός /10 Απριλίου).

Οι περισσότερες σύμβουλοι αναφέρουν πως η ψυχολογική βία είναι στάδιο πριν την σωματική βία, όπως αναφέρει και η βιβλιογραφία: *« Τα είδη βίας θεωρώ ότι συνυπάρχουν. Η λεκτική βία, υποτιμητικά σχόλια, απειλές..δημιουργεί έδαφος για σωματική βία..στην προσπάθεια δημιουργίας ενός φοβικού κλίματος...οι γυναίκες έρχονται σε εμάς ότι η σωματική βία είναι πολύ έντονη.. »* ( συνέντευξη 4, ψυχολόγος /12 Απριλίου). Στην ψυχολογική βία είναι πολύ έντονοι οι λεκτικοί χαρακτηρισμοί του θύτη προς την γυναίκα, οι απειλές: *«θα σε σκοτώσω, θα σε βγάλω τρελή και θα σου πάρω τα παιδιά»*, ο διωγμός από το σπίτι, η απομόνωση ( *«δεν θα μιλάς με την μητέρα σου... δεν θα έχεις φίλες...δεν θα βγεις έξω.. δεν θα δουλέψεις ..δεν θα κάνεις τις δραστηριότητες που έκανες πριν τώρα που είσαι μαζί μου»*) ( συνέντευξη 8, ψυχολόγος /20 Απριλίου). Έγιναν αναφορές σε συζύγους που με το βλέμμα τους και μόνο τρομοκρατούν τις γυναίκες τους. Είναι δύσκολο οι γυναίκες να αντιληφθούν την ψυχολογική κακοποίηση. Συνήθως αντιλαμβάνονται μόνο την σωματική κακοποίηση, όπου εκεί συνειδητοποιούν ότι υπάρχει δυσλειτουργικότητα στην σχέση, όπως υποστηρίζεται και βιβλιογραφικά (Mitra, 2004· Campbell, 2002).

Οι κακοποιημένες γυναίκες σε συνδυασμό με την σωματική και ψυχολογική κακοποίηση υφίστανται συνήθως και σεξουαλική κακοποίηση, όπως αναφέρουν οι σύμβουλοι μετέχουσες στην παρούσα έρευνα, αλλά και η βιβλιογραφία( Mitra, 2004). Πιο συγκεκριμένα, οι σύμβουλοι περιγράφουν θύτες που ξυπνούν την νύχτα τις γυναίκες τους και με καταναγκαστικό τρόπο τις υποχρεώνουν να πραγματοποιήσουν σεξουαλικές επιθυμίες τις οποίες οι ίδιες δεν επιθυμούν. Για παράδειγμα, *«θύτης υποχρέωνε την γυναίκα του να προσποιείται ότι είναι μία ηθοποιός που πρωταγωνιστεί*

σε αισθηματικές ταινίες, αν εκείνη δεν εκτελούσε την εντολή είτε την χτυπούσε, είτε την βίαζε». Εδώ ίσως, υπήρχε και παθολογία του θύτη, όπως αναφέρει η σύμβουλος ( συνέντευξη 2, κοινωνική λειτουργός /10 Απριλίου).

## **2.Μακροχρόνια κακοποίηση=Δυσκολότερη απεμπλοκή: Κύκλος βίας**

Οι περισσότεροι σύμβουλοι μιλούν για την δυσκολία απεμπλοκής της γυναίκας όταν υφίσταται μακροχρόνια κακοποίηση, όπως τονίζουν και βιβλιογραφικές πηγές (Καραμολέγκου, 2010·Rhatigan και συν., 2006·Walker, 1997). Μία γυναίκα για παράδειγμα 45 ετών, αισθάνεται περισσότερο μπερδεμένη συναισθηματικά, καθώς η εικόνα του συζύγου είναι καλή στην αρχή (πρώτη φάση) έπειτα εκδηλώνει ο ίδιος λεκτική βία, ύστερα περνάει στην σωματική και την σεξουαλική (δεύτερη φάση) και τελικά αφού η γυναίκα προσπαθήσει να φύγει ο θύτης επιστρέφει στην ‘καλή’ του εικόνα (τρίτη φάση) (κύκλος βίας), όπως αναφέρει μία ψυχολόγος. Υπάρχει λοιπόν, μία αφιθυμία μακροχρόνια, η οποία δυσκολεύει την γυναίκα να φύγει, εφόσον έχει δει πράξεις φροντίδας από την πλευρά του συζύγου της και ελπίζει ότι θα σταθεροποιηθεί σε αυτήν: « η γυναίκα έχει χάσει τον εαυτό της, στερείται βασικά δικαιώματα, η ένταση μέσα στην σχέση αυξάνεται και γίνεται πιο σκληρή. Ίσως δεν νιώθει έτοιμη να φύγει και ντρέπεται για όλα όσα της συμβαίνουν, άρα δυσκολεύεται να ζητήσει και βοήθεια»( συνέντευξη 9, ψυχολόγος /3 Μαΐου).Επίσης, ο σύζυγος πολλές φορές φροντίζει αρκετά τα παιδιά, κάτι που κάνει την γυναίκα να διστάζει να απεμπλακεί.

Υπάρχουν περιπτώσεις, όπου οι γυναίκες επιστρέφουν στους συζύγους τους και μετά την αναζήτηση βοήθειας από συμβουλευτικά κέντρα: «όταν η γυναίκα απομακρύνεται αισθάνεται ασφάλεια από τον κίνδυνο, αλλά ο συναισθηματικός δεσμός για τον σύζυγο είναι πολύ έντονος και έτσι είναι πιθανόν να επιστρέψει. Αυτές οι σχέσεις ορίζονται και ως σχέσεις ‘λάστιχο’, όπως υπογραμμίζει και η βιβλιογραφία, ( Gelles,1979)», αναφέρει μία ψυχολόγος ( συνέντευξη 1, ψυχολόγος /8 Απριλίου).ηγυναίκα μπορεί να επιστρέψει, αν όμως έχει δεχθεί ψυχολογική υποστήριξη από συμβουλευτικά κέντρα, είναι πιθανόν μετά από χρόνια να εγκαταλείψει τον σύζυγο. Οι σύμβουλοι μετέχουσες στην εν λόγω έρευνα αναφέρουν επίσης, πως οι γυναίκες που επιστρέφουν στην κακοποιητική σχέση, είναι εκείνες που έχουν βιώσει μακροχρόνια την κακοποίηση από τον σύζυγο.

Αντίθετα, μία νεότερη γυναίκα, η οποία δεν έχει βιώσει τον κύκλο της βίας, μέσω ενημέρωσης ( διαφημίσεις, φυλλάδια, διαδύκτιο), θα αναζητήσει πιο εύκολα βοήθεια και στήριξη από συμβουλευικά κέντρα. Παρ'όλα αυτά, η διαχείριση των μακροχρόνιων και μη, κακοποιημένων γυναικών από τους ίδιους είναι ίδια, καθώς οι εσωτερικές τους διεργασίες και τα βιώματα της κακοποίησης είναι κοινά, όπως λέει μία ψυχολόγος ( συνέντευξη 8, ψυχολόγος /20 Απριλίου).

### **3."Ακόμη και η πόρτα από το κλουβί να είναι ανοιχτή δεν φεύγεις γιατί ξέρεις τις συνέπειες".**

Πολλοί αναρωτιούνται γιατί οι γυναίκες δεν φεύγουν από την κακοποιητική σχέση. Πολλές γυναίκες είναι πιθανό να έχουν συνηθίσει σε αυτό το κακοποιητικό μοτίβο ζωής, ήδη από την οικογένεια προέλευσής τους, σύμφωνα με τις συμβουλές της έρευνας, αλλά και με βιβλιογραφικές αναφορές (Straus και οι συν., 1980· Gelles, 1979): «ο πατέρας της γυναίκας χτυπούσε πολύ την μητέρα της, αλλά και την ίδια» (συνέντευξη 2, κοινωνική λειτουργός /10 Απριλίου). Άλλη σύμβουλος αναφέρει: « τόσα χρόνια ήταν ανάμεσα στο πατέρα της που προσπαθούσε να την προστατέψει από τον κακοποιητικό σύζυγο, και στον σύζυγο.. η ίδια πού ήταν σε όλο αυτό;» ( συνέντευξη 2, κοινωνική λειτουργός /10 Απριλίου). Συνεπώς, οι σύμβουλοι αναφέρουν πως οι γυναίκες δεν γνωρίζουν πως είναι το 'διαφορετικό'. Δηλαδή, τους είναι ανοικείο το προφίλ ενός συζύγου που να την σέβεται και να την νοιάζεται. Έτσι, οι γυναίκες θεωρούν ότι η κακοποίηση είναι μία κανονικότητα. Ακόμη, γνωρίζουν πως εάν προσπαθήσουν να φύγουν από την κακοποιητική σχέση οι συνέπειες θα είναι πολύ έντονες. Πιο συγκεκριμένα, οι θύτες συνήθως ψάχνουν να βρουν τις γυναίκες όταν εκείνες φύγουν και τις παρακολουθούν, με αποτέλεσμα η κακοποίηση να γίνει ακόμη χειρότερη, εάν δοθεί στον θύτη η ευκαιρία. Επίσης, ο θύτης πιθανόν να απειλεί όχι μόνο την γυναίκα εάν καταφέρει να την βρει, αλλά και την οικογένειά της ή το υποστηρικτικό της δίκτυο. Ακόμη, υπάρχει ο φόβος από την γυναίκα, ότι ο θύτης θα κινηθεί νομικά, λαμβάνοντας την επιμέλεια των παιδιών (Barnett, 2001). Ένας ακόμη φόβος της γυναίκας, ειδικά αν υπάρχει και οικονομική κακοποίηση από την πλευρά του συζύγου της ( Bograd, 1984) είναι πως θα μείνει δίχως οικονομική βοήθεια και στέγη: «Πολλές γυναίκες δεν έχουν ούτε ένα ευρώ στο πορτοφόλι για να πάρουν γάλα στο παιδί τους» ( συνέντευξη 1, ψυχολόγος/8 Απριλίου). Επιπροσθέτως, υπάρχουν ενοχές για τα

περιοριστικά μέτρα και τις καταγγελίες προς τον σύζυγο, καθώς είναι άνθρωποι με τους οποίους όπως λένε έχουν περάσει μία ζωή και πως δεν θέλουν να χαλάσει η σχέση τους με τα παιδιά τους: *«ξεριζώνονται..πρέπει να φτιάξουν την ζωή τους από το μηδέν».* ( συνέντευξη 6, κοινωνική λειτουργός/ 17 Απριλίου,). Όλα τα παραπάνω, αποτελούν στοιχεία για τα οποία η γυναίκα δυσκολεύεται να πάρει την απόφαση να φύγει από την κακοποιητική σχέση ( Strubekai Barbour, 1983).

#### **4. Με ποια αιτήματα τελικά οι γυναίκες ζητούν βοήθεια;**

Σύμφωνα με την παρούσα έρευνα και την βιβλιογραφία( Johson, 1992), οι γυναίκες που υφίστανται κακοποίηση, τολμούν να ζητήσουν βοήθεια όταν η κατάσταση της σωματικής κακοποίησης φτάνει σε ακραίο σημείο: *«ανησυχούν για την σωματική τους ακεραιότητα, ή έχουν φύγει από το σπίτι μετά από περιστατικό έντονης βίας με κίνδυνο την ζωή τους»* (συνέντευξη 5, κοινωνική λειτουργός /14 Απριλίου). Επίσης, σημαντικό κίνητρο αναζήτησης βοήθειας των γυναικών είναι τα παιδιά : *«Αυτό που κάνει την αλλαγή..είναι το παιδί. Έγινε ένα επεισόδιο μπροστά στο παιδί ή χτύπησε το παιδί; Τα ίδια με εμένα κάνει και στο παιδί μου και αυτό δεν το δέχομαι»* ( συνέντευξη 1 ψυχολόγος/8 Απριλίου). Ακόμη, ένας παράγοντας που ωθεί την γυναίκα στο να ζητήσει πιο εύκολα βοήθεια είναι η στήριξη που έχει από το περιβάλλον της σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία : *« πολλές γυναίκες έχουν υποστήριξη από φίλους και συγγενείς και αυτό τους δίνει κίνητρο»* ( συνέντευξη 9, ψυχολόγος /3 Μαΐου). Ο βαθμός ετοιμότητας, η θέληση κινητοποίησης και το κίνητρο, παίζουν σημαντικό ρόλο στο να ξεκινήσει η γυναίκα την διαδικασία. Επίσης, η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση της κακοποίησης μέσω των socialmedia, αλλά και των φυλλαδίων, αφισών, διαφημιστικών spot κτλ έχει συμβάλει στο να αναζητήσει η γυναίκα πιο εύκολα βοήθεια: *«δεν είσαι μόνη, δεν είσαι η μόνη»*, όπως υπογραμμίζει το φυλλάδιο ενημέρωσης των Συμβουλευτικών Κέντρων ( συνέντευξη 7, κοινωνική λειτουργός /20 Απριλίου).

Οι γυναίκες ζητούν βοήθεια και εστιάζουν στην νομική διαδικασία ( ασφαλιστικά μέτρα κτλ), στην ψυχολογική υποστήριξη και στην στέγαση ( αιτήματα φιλοξενίας σε ξενώνες). Τα ραντεβού είναι πιθανόν να είναι προγραμματισμένα, μέσω τηλεφωνικής επαφής με την γυναίκα, ή έκτακτα: *« οι περισσότερες γυναίκες έρχονται στην πόρτα εδώ χτυπημένες και ζητούν βοήθεια»*, αναφέρουν σύμβουλοι, όπου οι φορείς τους

προσφέρουν και ξενώνες φιλοξενίας (συνέντευξη 7, κοινωνική λειτουργός /20 Απριλίου).

### **5. Κοινωνικά στερεότυπα**

Κάποιοι σύμβουλοι αναφέρονται στα κοινωνικά στερεότυπα: *«Και οι γυναίκες ανώτερου κοινωνικού στάτους και μία γυναίκα άπορη θα έρθει σε εμάς. Κάποτε υπήρχε η άποψη ότι το στάτους και η μόρφωση παίζουν ρόλο.. και οι θύτες είναι άντρες της διπλανής πόρτας. Η βία δεν γνωρίζει όρια.. εκδηλώνεται και σε γυναίκες με μόρφωση και εργασία.. αυτό σπάει τους μύθους»* ( συνέντευξη 5, κοινωνική λειτουργός/14 Απριλίου). Άλλη σύμβουλος καταθέτει: *« Αμέσως αν μάθει κανείς πως ένας άντρας χτύπησε μία γυναίκα θα πει.. τί του έκανε... αυτό πρέπει να σταματήσει»* ( συνέντευξη 4, ψυχολόγος/12 Απριλίου). Οι παραπάνω αναφορές συνάδουν με την άποψη της εκπροσώπου τύπου της ελληνικής αστυνομίας, Ροτζιώκου Ι. ( 2018, Εφημερίδα Καθημερινή).

### **6. Είναι τελικά ο θύτης «θύμα» της ανασφάλειάς του;**

Όπως υπογραμμίζουν οι μετέχουσες στην έρευνα σύμβουλοι, καθώς και η βιβλιογραφία ( Dixon και Browne, 2003·Elbow, 1997), σύζυγος/σύντροφος-θύτης διακατέχεται από την ανάγκη να ελέγχει και να εξουσιάζει την οικογένεια. ασκεί βία στην γυναίκα του και πολλές φορές και στα παιδιά. Ένας άντρας που ασκεί βία στην οικογένεια, χαρακτηρίζεται συνήθως από χαμηλή αυτοεκτίμηση και αίσθημα ανεπάρκειας των ρόλων του. Αυτές τις ψυχολογικές δυσκολίες που βιώνει ο ίδιος δεν είναι σε θέση να τις διαχειριστεί με λειτουργικό τρόπο, με συνέπεια να εκφράζονται μέσω της βίας. Με σκοπό, λοιπόν, να καλύψει τις εσωτερικές του δυσκολίες (χαμηλή αυτοεκτίμηση και ανεπάρκεια ρόλων), καθώς τις θεωρεί μειωνέκτημα, δείχνει ένα προφίλ βίαιο και επιθετικό, το οποίο θεωρεί ότι αρμόζει στο γένος του. *«επειδή είμαι άντρας, πρέπει να φαίνομαι δυναμικός και σκληρός και δεν θα λογοδοτώ σε κανέναν»* ( συνέντευξη 8, ψυχολόγος /20 Απριλίου). Η έλλειψη αυτοελέγχου και αναγνώρισης των πράξεών του, οδηγούν σε προβολή της ευθύνης στους άλλους, κυρίως στην σύζυγο/σύντροφο, μέσω της επιθετικής συμπεριφοράς.

Είναι πολύ πιθανόν επίσης, ο σύζυγος/σύντροφος-θύτης να έχει βιώσει την βία στην οικογένεια καταγωγής του, είτε ως παρατηρητής είτε ως άμεσο θύμα της κακοποίησης συνέντευξη 1, ψυχολόγος/ 8 Απριλίου). Επαναλαμβάνει ένα μοτίβο συμπεριφοράς, (την βία) το οποίο έχει μάθει αρκετά καλά να το εφαρμόζει και από το οποίο έχει ο ίδιος τραυματιστεί ψυχολογικά, όπως υποστηρίζει και η βιβλιογραφία (Straus και συν., 1980· Gelles, 1979).

Ψυχολόγοι της έρευνας, αναφέρουν πως ο θύτης είναι ένας άνθρωπος που διακατέχεται από ανασφάλεια και εξάρτηση από την γυναίκα του, λόγω της εσωτερικής ανασφάλειας που βιώνει, εκφράζοντάς την μέσω της βίας: *«Ο σύζυγος θύτης ουσιαστικά είναι ένας άνθρωπος θρασύδειλος, που όταν δει ότι η γυναίκα ξεκινά την διαδικασία να κατανοήσει τον εαυτό της και τα δικαιώματά της, προσπαθεί να δείξει τον καλό του εαυτό για να την κρατήσει:είναι θέμα επιλογής. Όταν ο θύτης προσπαθεί να είναι καλός, ξέρει να το κάνει, όπως ξέρει και να ασκεί την βία»* (συνέντευξη 9, ψυχολόγος/ 3 Μαΐου).

### **7.Πολιτιστική ετερότητα και κακοποίηση**

Οι περισσότερες σύμβουλοι αναφέρουν ότι η κακοποίηση δεν βλέπει εθνικότητα, ηλικία και μορφωτικό επίπεδο. Βέβαια, στα συμβουλευτικά κέντρα απευθύνονται λιγότερες Ελληνίδες κακοποιημένες γυναίκες: *« Εδώ είναι η χώρα τους, έχουν υποστηρικτικό δίκτυο, φιλικό, συγγενικό. Εκείνες που έρχονται εδώ είναι εκείνες που δεν έχουν υποστήριξη, καθώς προέρχονται από μία οικογένεια διαταραγμένη, είτε ο θύτης απειλεί τους πάντες και τον φοβούνται όλοι και οι συγγενείς φοβούνται να την φιλοξενήσουν. Οι περισσότερες στοχεύουν στην ψυχολογική υποστήριξη»* (συνέντευξη 6, κοινωνική λειτουργός /17 Απριλίου). Επίσης, οι σύμβουλοι, καθώς και η βιβλιογραφία ( Καβουνίδης, 2013), περιγράφουν πως σε περιπτώσεις που η γυναίκα είναι Ελληνίδα η διαδικασία είναι πιο εύκολη, καθώς δεν υπάρχει το εμπόδιο έκδοσης νομιμοποιητικών στοιχείωνκαι έτσι κατευθείαν οι σύμβουλοι εστιάζουν στην ψυχολογική στήριξη της γυναίκας, στα ασφαλιστικά μέτρα κατά του συζύγου και στην εύρεση εργασίας.Η Ελληνίδα κακοποιημένη γυναίκα εστιάζει συνήθως στην ψυχολογική υποστήριξη και όχι τόσο στο αίτημα της στέγης.

Οι περισσότερες σύμβουλοι αναφέρουν πως οι γυναίκες Ρομά δυσκολεύονται πολύ να πλαισιωθούν και έτσι διακόπτουν κάθε διαδικασία ( είτε συμβουλευτική, στέγασης, ιατρικής βοήθειας κτλ): *« παλιά σε έναν ξενώνα εξυπηρετούνταν γυναίκες Ρομά, όμως δεν συνέχισαν..είναι στην κουλτούρα τους..δεν μπορούσαν να συμμετέχουν, να συντονιστούν, να κάνουν τις εξετάσεις τους»* ( συνέντευξη 4, ψυχολόγος/ 12 Απριλίου). Οι γυναίκες Ρομά παρουσιάζουν την παραπάνω δυσκολία, ίσως επειδή ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας, δίχως να κατέχουν μορφωτικό επίπεδο και ενημέρωση, κάτι που θα τις βοηθούσε να απαλλαγούν από την βία. Επίσης, ζουν σε κλειστή κοινότητα, οικονομικά εξαρτημένες από τους συζύγους τους, όπως αναφέρει ο Ντούσας, 1997. Πολύ συχνά, οι γυναίκες Ρομά, επιστρέφουν στον σύζυγό τους: *« έχουμε την αίσθηση ότι κάνουν ένα πέρασμα για να ξεκουραστούν και μετά επιστρέφουν»* ( συνέντευξη 3, κοινωνική λειτουργός /10 Απριλίου). Συνήθως, οι γυναίκες Ρομά που υφίστανται κακοποίηση αναζητούν βοήθεια με κύριο αίτημα την φιλοξενία: *«ήρθε με αίτημα την φιλοξενία, είχε τρία παιδιά με ψείρες και με ματωμένα κεφάλια, κάναμε τα πάντα για να την κρατήσουμε όμως μας έλεγε ότι ωραία μου τα λέτε..ναι..θα κάνω ότι μου πείτε...αλλά θέλω να φύγω..»*. ( συνέντευξη 2, κοινωνική λειτουργός /10 Απριλίου). Μία σύμβουλος αναφέρει πως κατάφεραν δύο φίλες Ρομά να απεμπλακούν από τον σύζυγό τους και να φύγουν σε καταυλισμό, όπου βρίσκονταν δικοί τους άνθρωποι. Κάτι πολύ σπάνιο για κακοποιημένες γυναίκες Ρομά, καθώς δυσκολεύονται και να πλαισιωθούν στην λειτουργία των συμβουλευτικών κέντρων, αλλά και να διακόψουν την συζυγική τους σχέση.

Λόγω του προσφυγικού ζητήματος οι γυναίκες πρόσφυγες αναζητούν βοήθεια σε φορείς κακοποιημένων γυναικών, ιδιαίτερα για στέγη. Όπως λένε οι σύμβουλοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες λόγω των διαφορετικών συνηθειών και κανόνων της κάθε κοινωνίας. Παρατηρείται διαφοροποίηση στους κώδικες επικοινωνίας και έτσι δυσχεραίνεται η επικοινωνία μεταξύ αλλοεθνών, με συνέπεια να δημιουργούνται εμπόδια στην σχέση και την επικοινωνία συμβούλου-συμβουλευόμενου. Η συγκεκριμένη άποψη των συμβούλων τονίζεται και βιβλιογραφικά ( Καβουνίδης, 2013). Πιο συγκεκριμένα, σύμβουλος ανέφερε: *« Υπάρχει συνεννόηση με διερμηνέα τις περισσότερες φορές, υπήρχε δυσκολία στον συντονισμό. Για παράδειγμα, δεν ήξεραν την έννοια του 'ακυρώνω' και έτσι δεν έπαιρναν να ακυρώσουν ραντεβού με γιατρούς . Εκεί έπρεπε να εξηγώ ότι όταν κάτι αλλάζει πρέπει να τηλεφωνούν και να ακυρώνουν,*



*καθώς στην διαδικασία αυτή μπλέκονται πολλοί φορείς» (συνέντευξη 6, κοινωνική λειτουργός /17 Απριλίου).*

Οι σύμβουλοι από τους φορείς υποστήριξης της Γενικής Γραμματείας Ισότητας Φύλων, αναφέρουν πως η διαδικασία αποκατάστασης με τις αλλοδαπές γυναίκες είναι αρκετά δύσκολη: *«Είναι πιο σύνθετη η βία, είναι δύσκολο να παρέμβεις, υπάρχουν προβλήματα οικονομικά, κοινωνικά. Μία γυναίκα από το Μαρόκο, μόνη της εδώ, με κακοποίηση από τον σύζυγο, ο οποίος έκανε και χρήση ουσιών, ήταν με ένα ευρώ, οι δικοί της δεν ήταν στην Ελλάδα. Υπήρχαν προβλήματα επιβίωσης. Τί θα κάνεις με μία γυναίκα μόνη, με ένα παιδί, πού θα δουλέψει;» (συνέντευξη 1, ψυχολόγος /8 Απριλίου).* Είναι προφανές από τα παραπάνω, ότι παρεμποδίζεται το έργο του συμβούλου, εξαιτίας των εξωτερικών αντικειμενικών δυσκολιών, που αφορούν σε θέματα οικονομικής ανεξαρτησίας και επιβίωσης. Η συμβουλευόμενη στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει αυτά τα άμεσα προβλήματα, παρακάμπτει την ψυχολογική της ενδοσκόπηση και αποκατάσταση και ιδιαίτερα αν είναι μητέρα, δίνοντας έμφαση στην φροντίδα και επιβίωση του παιδιού της (Καβουνίδης, 2013).

Στο ΕΚΚΑ, όπου συμπεριλαμβάνονται και ξενώνες για τις κακοποιημένες γυναίκες, οι κοινωνικοί λειτουργοί αναλαμβάνουν το έργο να βοηθήσουν τις γυναίκες σχετικά με την αποκατάσταση ( αιτήματα φιλοξενίας, αιτήματα αναζήτησης εργασίας, αιτήματα νομικά): *«Ξεκινάμε με τα χαρτιά της, ύστερα με τα διακαιολογητικά για την καταγγελία του συζύγου και τα περιοριστικά μέτρα, στην συνέχεια πρέπει η γυναίκα να κάνει τις απαραίτητες ιατρικές εξετάσεις για να εισαχθεί στον ξενώνα, την βοηθάμε να βρει εργασία ή της λέμε να αλλάξει εργασία γιατί ο σύζυγος της μπορεί να την βρει» (συνέντευξη 2, κοινωνική λειτουργός /10 Απριλίου).* Οι σύμβουλοι αναφέρουν πως η έλλειψη άδειας παραμονής για τις γυναίκες είναι παράγοντας εξάρτησης και κακοποίησης από τον σύζυγο. Οι σύμβουλοι προκειμένου να βοηθήσουν τις συμβουλευόμενες, καλύπτουν τα προαπαιτούμενα, που αφορούν σε θέματα στέγασης, υγείας, νομοθεσίας και νομιμότητας. Οι αλλοδαπές γυναίκες, λόγω της δυσκολίας κάλυψης αυτών των αναγκών, στηρίζονται στον φορέα, αποκτώντας ένα κίνητρο για βοήθεια και αποκατάσταση, μέσω ενός ασφαλούς πλαισίου.

Επίσης, οι σύμβουλοι της εν λόγω έρευνας, αντιμετωπίζουν δυσκολία με τα πολιτιστικά στοιχεία που έχουν οι αλλοδαπές γυναίκες από τις χώρες τους: *«Έχω παρατηρήσει πως αν η γυναίκα είναι από Αλβανία, δεν χωρίζει από τον σύζυγο, γιατί*

ξέρει ότι δεν θα την δεχτούν πίσω οι δικοί της στην Αλβανία. Σε ξένη χώρα λοιπόν, μόνη της με τα παιδιά». Άλλη μαρτυρία συμβούλου: « Στην Αλβανία είναι θεμιτή η χρήση αλκοόλ και η άσκηση βίας προς την σύζυγο. Θυμάμαι ήταν τρία αδέρφια. Απευθύνθηκε εδώ η μία νύφη λόγω βίας από τον σύζυγο και στην συνέχεια ήρθε και η δεύτερη νύφη. Ο τρίτος αδερφός δεν κακοποιούσε την γυναίκα του και τα άλλα δύο αδέρφια τον απομάκρυναν, γιατί όπως έλεγαν έσπαγε την παράδοση» ( συνέντευξη 4, ψυχολόγος /12 Απριλίου). Συνεπώς, οι σύμβουλοι δυσκολεύονται, εξαιτίας των διαφορετικών πολιτιστικών στοιχείων μεταξύ της χώρας προέλευσης των συμβουλευόμενων και της χώρας υποδοχής. Αξίες, συνήθειες και εθιμικό δίκιο, θεωρούνται αποδεκτά από την συμβουλευόμενη, η οποία δυσκολεύεται να αντιληφθεί πως αυτά λειτουργούν εις βάρος της σωματικής και ψυχολογικής της ακεραιότητας. (Lattakai Goodman, 2005). Όλο αυτό το παγιωμένο αξιακό σύστημα, ίσως απομακρύνει την συμβουλευόμενη από την διαδικασία παρέμβασης και αποκατάστασης. Ο ρόλος των συμβούλων είναι αμερόληπτος, καθώς εστιάζουν στις ανάγκες των γυναικών, οι οποίες θα αποφασίσουν εκείνες τί είναι καλό για την ζωή τους (Sharma, 2001).

#### **8. Τα παιδιά-παρατηρητές ως έμμεσα θύματα βίας**

Οι περισσότεροι σύμβουλοι περιγράφουν μελέτες περίπτωσης, όπου η βία του συζύγου εστιάζει στην γυναίκα. Ωστόσο, τα παιδιά παραμένουν θύματα βίας, καθώς είναι παρατηρητές της βίας: «Η μητέρα χρησιμοποιεί το παιδί, ή εμπλέκεται το παιδί στην βία, με το να κρατά το μυστικό της βίας. Τα παιδιά τραυματίζονται από τέτοιες σχέσεις. Η βιβλιογραφία (Kitzmann και συν., 2003), λέει πως όταν είσαι παρατηρητής σε σκηνές βίας στο οικογενειακό σου περιβάλλον, υπάρχουν πιθανότητες να εξελιχθείς σε θύτη». ( συνέντευξη 1, ψυχολόγος /8 Απριλίου). Οι γυναίκες καταλαβαίνουν την σοβαρότητα της βίαιης κατάστασης όταν ο θύτης ασκήσει έντονη βία στο παιδί : « το παιδί κάνει την αλλαγή και ζητούν οι γυναίκες βοήθεια». Επίσης, τα παιδιά-παρατηρητές βίας αναλαμβάνουν αρκετές ευθύνες, όπου είναι τραυματικές: « η μητέρα είχε χτυπήσει τόσο πολύ στα πλευρά, στην κοιλιακή χώρα, και το παιδί της την τάιζε στο στόμα» ή « μπήκε το παιδί στην μέση για να βοηθήσει την μητέρα του από την βία του πατέρα του και ύστερα από μόνο του, κάλεσε την αστυνομία στο σπίτι» (

*συνέντευξη 4, ψυχολόγος /12 Απριλίου). Μία σύμβουλος αναφέρει πως εξηγεί στις γυναίκες ότι τα παιδιά τραυματίζονται, όταν είναι θεατές της βίας και πως έχουν ευθύνη απέναντί τους: «Συνήθως οι γονείς εθελουφλούν και βγάζουν δικές τους θεωρίες, νομίζουν ότι το παιδί αν είναι κάτω των 18 δεν καταλαβαίνει, δεν ακούει τους καβγάδες 3 το πρωί, ή δεν βλέπει την μητέρα του με μαυρισμένο μάτι και με άσχημη ψυχολογική διάθεση. Το παιδί δεν είναι χαζό..καταλαβαίνει τα πάντα. Δεν κρίνουμε τους γονείς, αλλά πρέπει να κατανοήσουν ότι έχουν ανήλικα παιδιά και πρέπει να είναι υπεύθυνοι. Δεν μπορείς να σέρνεσαι για χρόνια σε μία κακοποιητική σχέση που υπάρχουν παιδιά» ( συνέντευξη 8, ψυχολόγος /20 Απριλίου).*

## **9. «Η πρόληψη είναι η καλύτερη θεραπεία»**

### ***Δράσεις για την πρόληψη***

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας Φύλων δραστηριοποιείται έντονα στο κομμάτι της πρόληψης, μέσω της ενημέρωσης. Οι σύμβουλοι συνεργάστηκαν με σχολεία ( Γυμνάσια) στα πλαίσια της θεματικής εβδομάδας, ενημέρωσαν τους μαθητές για την κακοποίηση, μέσω powerpoint και βιωματικών ασκήσεων: *«για να λύσεις το πρόβλημα, πρέπει να το χτυπήσεις από την ρίζα.. είναι σημαντικό να είναι ενημερωμένα τα παιδιά για το τί είναι η κακοποίηση» ( συνέντευξη 7, κοινωνική λειτουργός /20 Απριλίου).* Επίσης, συνεργάζονται με σχολεία και ενημερώνουν τους μαθητές για την σεξουαλική αγωγή. Στο παρελθόν, μαθητές έχουν επισκεφθεί τους φορείς κακοποιημένων γυναικών με σχετική ενημέρωση. Πραγματοποιούνται ημερίδες σε Πανεπιστήμια, στην αστυνομία, καθώς και σε δημόσιες υπηρεσίες, όπου εργάζονται πολλές γυναίκες και κυρίως νέες μητέρες. Οι σύμβουλοι αναφέρουν ότι υπάρχει συνεργασία με δημόσιο νοσοκομείο, ώστε να προσφέρουν στήριξη και ενημέρωση στις νέες μητέρες. Έχουν γίνει ομιλίες από τους συμβούλους σε εκπαιδευτικά τμήματα νοσηλευτών, ώστε να αναγνωρίζουν ενδείξεις κακοποίησης στο σώμα των ασθενών.

Στο ΕΚΚΑ οι σύμβουλοι μιλούν για το κομμάτι της πρόληψης σχετικά με την προστασία του παιδιού ( γραμμή προστασίας παιδιού), του trafficking , την συνεργασία με την αστυνομία και την γενικότερη ενημέρωση της κακοποίησης και του ρατσισμού.

### **10. Η συμβουλευτική διαδικασία: Στόχοι των συμβούλων.**

Στην παρούσα έρευνα οι σύμβουλοι κατά την συμβουλευτική διαδικασία, όπου στους παρόντες φορείς διαρκεί το μέγιστο 12 με 15 συναντήσεις, στοχεύουν στην ενδυνάμωση της γυναίκας. Είναι σημαντικό οι γυναίκες να αναγνωρίσουν την κακοποίηση που έχουν υποστεί και να διαχειριστούν την εσωτερική τους αμφιθυμία : *«είναι σημαντικό οι γυναίκες να ξεμπερδέψουν λίγο όλο αυτό που βιώνουν»*. ( συνέντευξη 1, ψυχολόγος/8 Απριλίου). Σκοπός είναι η γυναίκα να διαχειριστεί το αίσθημα αδυναμίας και αναξιοτήτας, από τα οποία διακατέχεται. Συνήθως, η κακοποιημένη γυναίκα αισθάνεται πως η ίδια ευθύνεται για την κακοποίηση, έχοντας διαστρεβλωμένες πεποιθήσεις και σκέψεις γύρω από την κατάσταση που βιώνει. Οι σύμβουλοι λοιπόν, στοχεύουν στο να αντιληφθεί η γυναίκα την αντικειμενική κατάσταση, αλλά και τον εσωτερικό της κόσμο: *«προσπαθούν να συνδυάσουν τις ανάγκες τους με τα θέλω τους»* (συνέντευξη 9, ψυχολόγος/8 Μαΐου). Οι σύμβουλοι δείχνουν ενσυναίσθηση προς την γυναίκα, την ακούν προσεκτικά: *«πρέπει να υπάρχει μία σχέση μαζί μου, ώστε να μπορούν να με εμπιστευτούν, γιατί δυσκολεύονται να εμπιστεύονται»* ( συνέντευξη 7, κοινωνική λειτουργός /20 Απριλίου). Σκοπός είναι η αυτονομία, η ανεξαρτησία, και η επιθυμία κοινωνικοποίησης της γυναίκας: *«στόχος μας είναι να καταλάβουν ότι μπορούν να σταθούν στα πόδια τους, όταν και εμείς κρίνουμε ότι υπάρχουν δυνατότητες»*( συνέντευξη 8, ψυχολόγος/20 Απριλίου).

Ως προς την συμβουλευτική διαδικασία οι περισσότεροι σύμβουλοι χρησιμοποιούν το μοντέλο της φεμινιστικής συμβουλευτικής, όπως υποστηρίζεται και βιβλιογραφικά (Gomez και Yassen, 2007·Μαλικιώση-Λοΐζου, 2012) : *«προσπαθούμε να βάλουμε το μικρόβιο στην γυναίκα να φύγει τελικά»* ( συνέντευξη 1, ψυχολόγος /8 Απριλίου). Οι μετέχουσες στην έρευνα σύμβουλοι φαίνεται να έχουν μια σκοπιά, λιγότερο κατευθυντική, εστιάζοντας στις επιθυμίες της γυναίκας: *«εδώ είμαστε για να βοηθήσουμε την γυναίκα να παρατηρήσει κάποιες όψεις της δικής της συμπεριφοράς και του συζύγου της, χωρίς να μπαίνει στην παρόρμηση και στο συναισθηματικό δεσμό, φεύγω-έρχομαι »*.(συνέντευξη 9, ψυχολόγος /8 Μαΐου). Μία σύμβουλος είναι σύμφωνη με την αναπλαισίωση της σχέσης γυναίκας-συζύγου θύτη ( συμβουλευτική ζεύγους και οικογένειας). Ωστόσο, δεν χρησιμοποιεί τεχνικές συμβουλευτικής ζεύγους όπως λέει, παρά μόνο εάν το αίτημα προκύψει από το ζευγάρι ή από δικαστική απόφαση. Η

ίδια δηλώνει λοιπόν, πως καλή εξέλιξη στην συμβουλευτική ζεύγους, θεωρείται όταν ο θύτης δείχνει να συνειδητοποιεί τις πράξεις του: *«όταν ο θύτης αναλαμβάνει την ευθύνη της βίας, λέει.. εντάξει.. σηκώνω χέρι, αλλά δεν το θέλω. Τα ζευγάρια εκεί είναι πιθανόν να πάνε καλά. Όταν εκείνη φταίει που την χτυπάει, εκεί δεν υπάρχει πιθανότητα βελτίωσης της σχέσης, όπως αναφέρει και η βιβλιογραφία ( Tryte, 1998)»* (συνέντευξη 4, ψυχολόγος /12 Απριλίου). Έγινε αναφορά στην τεχνική της αυτοβιογραφικής γραφής ( ατομική ή ομαδική), η οποία εστιάζει στο κομμάτι της κακοποίησης, στοχευμένα με φύλλα εργασίας, όπως περιγράφεται λεπτομερώς στο εγχειρίδιο μεθοδολογίας σχετικά με την κακοποίηση των γυναικών (Meo,2015): *« οι γυναίκες ζωγράφιζαν, έγραφαν και μιλούσαν για την εμπειρία τους. Είναι πρωταγωνίστριες και συγγραφείς σε αυτά που γράφουν, μιλούν και ζωγραφίζουν για όσα τους έχουν συμβεί σχετικά με την κακοποίηση. Παράδειγμα, δίνεται στην γυναίκα ένα χαρτί με νησία, που καλείται να ονοματίσει, να πει σε ποιο νησί είναι η ίδια, οι γύρω της, οι ρόλοι της. Και το σπινάλ της ζωής είναι πολύ βοηθητικό, είναι ασκήσεις αυτογνωσίας»* (συνέντευξη 9, ψυχολόγος/8 Μαΐου).

### **11.Ομαδική συμβουλευτική διαδικασία**

Μία σύμβουλος περιγράφει την σημασία της επεξεργασίας της βίας και του τραύματος μέσα από την ομαδική συμβουλευτική. Γεγονός που στηρίζεται βιβλιογραφικά (Savage, 1987): *«πρέπει να υπάρχει μία σχέση μαζί μου, ώστε να 22προτίνω εγώ να μπει η γυναίκα στην ομάδα, αυτό εξαρτάται από τον βαθμό ετοιμότητας και αν κρίνω ότι έχει τα κριτήρια να ενταχθεί στην ομάδα, να το δει λίγο διαφορετικά, να ανοιχτεί, να μιλήσει με άλλους, να αφεθεί. Βλέπω ότι παρ'όλο που στην αρχή υπάρχει δισταγμός, το ρισκάρουν και μπαίνουν στην ομάδα, δημιουργούν σχέσεις, πάνε για καφέ. Η ομάδα λειτουργεί δύο χρόνια. Η πρώτη γνωριμία των γυναικών μεταξύ τους έγινε όταν τους ζήτησα να χωριστούν σε ζευγάρια και να συστηθούν μεταξύ τους. Ξεκίνησαν να μιλούν αμέσως για την βία που έχουν υποστεί»* (συνέντευξη 7, κοινωνική λειτουργός /20 Απριλίου).

## **12. Δυσκολίες που βιώνουν οι σύμβουλοι κατά την διάρκεια της ενασχόλησής τους με περιστατικά βίας**

Όλες οι σύμβουλοι στην παρούσα έρευνα αναφέρουν ότι η έλλειψη της εποπτείας τους δυσκολεύει: *«Στην Ελλάδα ο ρόλος της εποπτείας όλο και μειώνεται.. Πόσο σημαντική είναι στα πλαίσια κακοποίησης και βίας. Βοηθά ψυχοεκπαιδευτικά, αλλά και για την δική μας αποφόρτιση, προκύπτουν συνέχεια νέα δεδομένα»* ( συνέντευξη 8, ψυχολόγος, 20 Απριλίου). Εξηγούν ότι χρειάζονται περισσότερη εποπτεία και πως οι διεπιστημονικές ομάδες που πραγματοποιούν μεταξύ τους δεν τους καλύπτουν αρκετά: *«δεν υπάρχει εποπτεία, οπότε όλος αυτός ο φόρτος εργασίας και η ματαίωση που βιώνουμε μας καταβάλλει. Γίνονται διεπιστημονικές ομάδες μία φορά τον μήνα, αλλά έχω ανάγκη για παραπάνω»* ( συνέντευξη 1, ψυχολόγος /19 Απριλίου). Πολλές σύμβουλοι μιλούν για την έλλειψη μέσων: *«η αποκατάσταση είναι ένα μεγάλο ζήτημα και πολλά πράγματα πρέπει να γίνονται γρήγορα και παράλληλα, ειδικά όταν υπάρχουν παιδιά. Εάν καταφέρουμε σε ένα διαστημα 6-8 μηνών να μπορέσει η γυναίκα να βρει εργασία, να μάθει ελληνικά αν είναι αλλοδαπή, δεν έχουμε τα μέσα.. είναι σημαντικό κομμάτι η γυναίκα να συνεχίσει αυτό που άρχισε»* ( συνέντευξη 5, κοινωνική λειτουργός /14 Απριλίου). Επίσης, γίνεται αναφορά από μία σύμβουλο στο κομμάτι της γραφειοκρατίας: *« είμαστε πρόγραμμα ΕΣΠΑ,μου τρώει μεγάλο μέρος της ημέρας»*. Επίσης, κάποιοι σύμβουλοι μιλούν για την αναγκαιότητα ψυχιατρικής παρακολούθησης των κακοποιημένων γυναικών στα συμβουλευτικά κέντρα. *«η βία μπορεί να προκαλέσει ψυχιατρικά προβλήματα στις γυναίκες, όπως κατάθλιψη, έντονο άγχος , δομή προσωπικότητας κτλ.»* ( συνέντευξη 9, ψυχολόγος /Μαΐου). Κάποιες σύμβουλοι αναφέρουν πως η ενασχόληση με την κακοποίηση αποτελεί μία διαδικασία δύσκολη και πολυεπίπεδη (Roberts, 1996), ειδικά όταν υπάρχουν παιδιά και όταν η γυναίκα είναι αλλοδαπή.Ακόμη, η έλλειψη νομικού σε κάποιους φορείς, κάνει το εγχείρημα πιο δύσκολο.

## **13.Καλή εξέλιξη: Η απομάκρυνση από τον κίνδυνο**

Για τις συμβούλους στην εν λόγω έρευνα η καλή εξέλιξη της γυναίκας ορίζεται με την απομάκρυνση της από τον σύζυγό. Ωστόσο, αναφέρουν πως είναι σημαντικό η γυναίκα να κατανοήσει τον εαυτό της, την δυναμική της σχέσης της με τον σύζυγό της, καθώς και την σημασία και επικινδυνότητα της κακοποίησης. Επίσης,

αναφέρουν πως καλή εξέλιξη αποτελεί το γεγονός η γυναίκα να ενδυναμωθεί και ύστερα να καταφέρει να φύγει από την κακοποιητική σχέση, όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία (Ball και Wyman, 1977· Worrell και Remer, 2003· Μαλικιώση-Λοΐζου, 2012): « *μία περίπτωση που θυμάμαι, η γυναίκα ορθοπόδησε, βρήκε δουλειά με την θέληση που είχε. Κατάφερε να απεμπλακεί από τον σύζυγό της, να προχωρήσει σε προσωπικό επίπεδο και να εμπιστευτεί ξανά έναν άντρα*» ( *συνέντευξη 5, κοινωνική λειτουργός /14 Απριλίου*). Άλλη σύμβουλος περιγράφει: « *η γυναίκα αυτονομήθηκε τελείως, μένει μόνη της σε δικό της διαμέρισμα, εργάζεται, τα παιδιά της πάνε σχολείο, κοινωνικοποιήθηκε*».( *συνέντευξη 5, κοινωνική λειτουργός/14 Απριλίου*). Οι περισσότερες σύμβουλοι εξηγούν πως προσπαθούν πολύ για όλα τα παραπάνω, αλλά η μόνη που μπορεί να αποφασίσει και να επιλέξει είναι η γυναίκα : « *δεν είναι φυλακισμένες οι γυναίκες. Μπορούν να φύγουν από εμάς, είναι σημαντικό όμως να γνωρίζουν πως μπορούν να ξαναέρθουν*» ( *συνέντευξη 9, ψυχολόγος/3 Μαΐου*). Υπάρχουν γυναίκες, οι οποίες έχουν επιστρέψει στον σύζυγό τους, αφού έχουν ολοκληρώσει το πρόγραμμα ( ξενώνας, συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη, ασφαλιστικά μέτρα), ή επιστρέφουν ξανά στα συμβουλευτικά κέντρα μετά από καιρό, αναφέροντας στους συμβούλους πως τελικά έφυγαν από την κακοποιητική σχέση: « *μπορεί οι γυναίκες να μένουν στην σχέση και στην πορεία να αποφασίσουν να φύγουν. Το 2012 είχα μία γυναίκα και στην 6η συνεδρία μου είπε ότι θέλει να επιστρέψει στον σύζυγό της, γιατί τον αγαπάει. Εγώ το δέχτηκα και της είπα ότι είμαι εκεί για εκείνη.. Το 2015 με ενημέρωσε ότι έφυγε από αυτήν την σχέση.. Η συμβουλευτική διαδικασία λοιπόν, δούλεψε στην πορεία. Η κακοποιημένη γυναίκα μπορεί να φύγει και να επιστρέψει έως 7 φορές από τον σύζυγο, σύμφωνα με έρευνες*» ( *συνέντευξη 9, ψυχολόγος /3 Μαΐου*).

Σχετικά με την συμβουλευτική ζεύγους, μία ψυχολόγος αναφέρει πως σημαντική εξέλιξη είναι ο σύζυγος που κακοποιεί να καταλάβει ότι έχει την ευθύνη της άσκησης βίας και να μην κατηγορεί την γυναίκα για αυτό ( Tryte, 1998). Στην συμβουλευτική ζεύγους, όπως έχει προαναφερθεί, αναλύεται η σχέση μεταξύ του ζευγαριού και σκοπός είναι η υγιής αναπλαισίωσή της, χωρίς κακοποίηση.

#### **14. «.....» Μέσα από αυτήν την δουλειά...χάνεις την εμπιστοσύνη σου στους ανθρώπους....**

Οι περισσότερες σύμβουλοι αναφέρουν πως η ενασχόλησή τους με την βία, ειδικά στην αρχή της δουλειάς τους, έχει επηρεάσει την ψυχοσύνθεσή τους, όπως αναφέρει και η βιβλιογραφία, (Pearlman και συν., 1995) : « υπάρχει λύπη και θυμός σε όσα ακούω...η θεωρία διαφέρει πολύ από την πράξη» ( συνέντευξη 1, 8 Απριλίου, ψυχολόγος). Άλλη σύμβουλος αναφέρει: « έχω δει αλλαγή σε εμένα, την πρώτη φορά... σκεφτόμουν.. εγώ είμαι καλά στο σπίτι μου..εκείνες τί να κάνουν τώρα; Αυτό με επηρέαζε πολύ. Αντιλαμβάνομαι πλέον και εγώ δείγματα βίας στην δική μου ζωή και ταυτίζομαι σε μικρότερο βαθμό» ( συνέντευξη 6, 17 Απριλίου, κοινωνική λειτουργός). Άλλη μαρτυρία συμβούλου: « Ταυτίζεσαι με αυτό..τα ζαναζείς ακούγοντάς το..μετά χάνεις κάπως μία αθωότητα.. στις σχέσεις και στην ζωή..χάνεις κάπως την εμπιστοσύνη στους ανθρώπους..Εμπαινα στο τρένο και νόμιζα ότι θα με χτυπήσουν». ( συνέντευξη 1, ψυχολόγος /8 Απριλίου).

Όλες οι σύμβουλοι αναφέρουν πως διαχειρίζονται την βία μέσω της εποπτείας και της προσωπικής τους θεραπείας: «ουσιαστικά αυτό που λέμε στις γυναίκες πρέπει εμείς να το κάνουμε.. να το παρατηρούμε..να το κατανοούμε..να συνδεόμαστε με όλες τις όψεις..μπαίνεις σε όλο αυτό με σκοπό να μην τρομάξεις..να μην προσπαθήσεις να βρεις λύση..μπαίνεις σαν μαθητής και όχι σαν δάσκαλος». ( συνέντευξη 1, ψυχολόγος /8 Απριλίου).

« Ο τρόπος που εκπαιδεύτηκα είναι συγκεκριμένος..είμαι έξω από όλο αυτό..θα βοηθήσω την γυναίκα..αλλά δεν θα έχω προσδοκίες..προσπαθώ να μην μπλέκομαι συναισθηματικά» (συνέντευξη 7, κοινωνική λειτουργός /17 Απριλίου).

#### **Σύνοψη δεδομένων παρούσας έρευνας**

Με βάση την ανάλυση δεδομένων της παρούσας έρευνας, οι σύμβουλοι αναφέρουν πως η κακοποίηση διακρίνεται σε ψυχολογική, σωματική και σεξουαλική.Αρκετές φορές, η ψυχολογική κακοποίηση προετοιμάζει το έδαφος για την σωματική κακοποίηση. Τόσο οι θύτες, όσο και οι γυναίκες συνήθως θεωρούν ως κακοποίηση μόνο την σωματική βία.



Επίσης, επισημαίνουν πως η μακροχρόνια κακοποίηση από τον σύζυγο/σύντροφο, σε μακροχρόνια σχέση, δυσχεραίνει την απεμπλοκή της γυναίκας από την σχέση, καθώς ο 'κύκλος της βίας' (ιδανικό προφίλ συντρόφου-επικίνδυνο προφίλ συντρόφου-ιδανικό προφίλ συντρόφου) την εμποδίζει να απεμπλακεί. Οι συνέπειες της κακοποίησης φαίνεται να δυσκολεύουν ακόμη περισσότερο την γυναίκα να απεμπλακεί από την σχέση ( αύξηση βίας από τον σύντροφο, απειλές υποστηρικτικού της δικτύου, απειλές για κηδεμονία των παιδιών, αποστέρηση στέγασης και χρημάτων). Τα παιδιά, αποτελούν θύματα της βίας, καθώς ακούν, βλέπουν ή παρεμβαίνουν σε σκηνές βίας, στην προσπάθειά τους να σώσουν την μητέρα τους από την βία που ασκεί ο σύζυγος.

Οι σύμβουλοι υπογραμμίζουν πως οι κακοποιημένες γυναίκες αναζητούν βοήθεια από ειδικό όταν καταλαβαίνουν ότι κινδυνεύει η ζωή τους, ή όταν ο σύζυγος/σύντροφος ασκήσει άμεση βία και στο παιδί. Ακόμη, αναφέρουν πως η βία δεν γνωρίζει εθνικότητα. Ελληνίδες και αλλοδαπές γυναίκες, κακοποιούνται, με την μόνη διαφορά πως οι αλλοδαπές γυναίκες θα ζητήσουν βοήθεια πιο εύκολα από συμβουλευτικά κέντρα, με στόχο την δημιουργία νόμιμων χαρτιών και στέγασης, αφού δεν βρίσκονται στην χώρα τους. Ένας ακόμη παράγοντες είναι πως δεν έχουν υποστηρικτικό δίκτυο. Οι Ελληνίδες γυναίκες συνήθως θα απευθυνθούν σε συμβουλευτικά κέντρα, με σκοπό την συμβουλευτική διαδικασία, καθώς το υποστηρικτικό δίκτυο που έχουν αποτελεί ενθαρρυντικό παράγοντα, ώστε να αποκτήσουν κίνητρο για την απαλλαγή από την βία. Πολλές φορές οι γυναίκες διστάζουν να καταγγείλουν την κακοποίηση, λόγω τους δισταγμού τους να καταγγείλουν τον άντρα τους ( αγάπη, ενοχές, μη συνειδητοποίηση κακοποίησης).

Σχετικά με την συμβουλευτική διαδικασία, οι περισσότερες σύμβουλοι, παρ'όλο που έχουν εκπαιδευτεί σε διαφορετικά είδη συμβουλευτικής διαδικασίας ( συστημική-ζεύγους, γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική) φαίνεται να εφαρμόζουν την φεμινιστική συμβουλευτική, καθώς οι περισσότερες εστιάζουν στην απεμπλοκή της γυναίκας από την σχέση, στην συνειδητοποίηση της κακοποίησης από την πλευρά της γυναίκας, στην διαχείριση των εσωτερικών της συγκρούσεων, στην ενδυνάμωσή της, στην αναπλαισίωση του εαυτού τους και της κοινωνικής τους ταυτότητας, μέσα από το βίωμα της κακοποίησης που υφίστανται. Οι σύμβουλοι, αναφέρουν περιστατικά συμβουλευτικής, όπου η γυναίκα κατάφερε να απεμπλακεί από την σχέση, αλλά και περιστατικά όπου η γυναίκα διέκοψε την συμβουλευτική διαδικασία οριστικά ή

επέστρεψε στην συμβουλευτική μετά από χρόνια. Έχουν παρατηρήσει πως οι γυναίκες που επιστρέφουν στον σύζυγο είναι εκείνες στις οποίες έχει ασκηθεί μακροχρόνια και έντονη κακοποίηση. Προτείνουν ατομική/ ομαδική-συμβουλευτική και την τεχνική της αυτοβιογραφικής γραφής.

Οι σύμβουλοι φαίνεται να αντιμετωπίζουν αρκετά εμπόδια στο έργο τους, καθώς η κακοποίηση αποτελεί μία πολυεπίπεδη διαδικασία, όπως πολύπλοκη γραφειοκρατία, έλλειψη εποπτείας, δυσκολία συνεργασίας με άλλες ειδικότητες ( γιατρούς, ψυχιάτρους, δικηγόρους κτλ), μειωμένο αριθμό συμβουλευτικών κέντρων και ξενώνων, παγιωμένο αξιακό σύστημα γυναίκας, απουσία από συνεδρίες, δυσκολία με αλλοδαπές γυναίκες ως προς τους κώδικες επικοινωνίας. Οι παράγοντες αυτοί δυσκολεύουν τόσο τις συμβούλους, όσο και τις κακοποιημένες γυναίκες, ώστε να αποκατασταθούν. Οι σύμβουλοι μιλούν και για το πως η εμπειρία της ενασχόλησής τους με την κακοποίηση, έχει ασκήσει επιρροή στις ίδιες, λέγοντας πως η ενασχόληση τους με την βία τις επηρεάζει ( ταύτιση, έντονο αίσθημα να βοηθήσουν όταν υπάρχουν και παιδιά στην οικογένεια). Το ΕΚΚΑ και η Γενική Γραμματεία Ισότητας Φύλων, παρέχουν συμβουλευτικά κέντρα και ξενώνες στις γυναίκες, ενημέρωση της κοινότητας, προγράμματα πρόληψης της βίας ( ενημέρωση σε σχολεία, δήμους κτλ), με στόχο την εξάλειψη της βίας και την ευαισθητοποίηση όλων.

### **Κεφάλαιο 3: Συζήτηση-Συμπεράσματα**

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η ανάδειξη της γνώσης και της εμπειρίας των συμβούλων (ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών) που εργάζονται σε συμβουλευτικά κέντρα κακοποιημένων γυναικών, μέσα από το 'λόγο' τους. Από την εμπειρία των συμβούλων, περιγράφεται το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας. Επιπλέον, η παρούσα έρευνα, εστιάζει στην συμβουλευτική των γυναικών που υφίστανται κακοποίηση. Οι σύμβουλοι μοιράστηκαν την εμπειρία τους σχετικά με την συμβουλευτική διαδικασία που ακολουθούν για την υποστήριξη της γυναίκας. Η έρευνα διεξήχθη μέσω της θεματικής ποιοτικής μεθοδολογίας, κατά την οποία οι ημιδομημένες συνεντεύξεις απομαγνητοφωνήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν. Έτσι, οι πληροφορίες που δίνουν οι συνεντευξιαζόμενοι, κατηγοριοποιήθηκαν, με στόχο να

κατανοηθεί η θεματολογία ‘ενδοοικογενειακή βία και την συμβουλευτική γυναικών’, διερευνώντας όλες τις πτυχές της.

***Ενδοοικογενειακή βία και παράγοντες που συμβάλλουν στην αναζήτηση βοήθειας από την γυναίκα.***

Στην παρούσα έρευνα παρουσιάστηκαν στοιχεία σωματικής (χτυπήματα στο σώμα, στο πρόσωπο, σπρωξίματα, σπρωξίματα σε έπιπλα, καψίματα, απαγόρευση ιατρικών εξετάσεων κτλ) ψυχολογικής ( λεκτική βία, απειλές, απειλητικά βλέμματα συζύγων-θυτών, δημιουργία αίσθησης κινδύνου κτλ) και σεξουαλικής κακοποίησης (καταναγκαστικό παίξιμο ερωτικών ρόλων και ερωτικής επαφής). Οι σύμβουλοι της παρούσας έρευνας τονίζουν πως η ψυχολογική βία συνήθως αποτελεί έδαφος για τη σωματική βία και πως γυναίκα και θύτης αντιλαμβάνονται ως κακοποίηση μόνο την σωματική βία (κλιμάκωση βίας). Οι παραπάνω ενδείξεις που ανέφεραν οι σύμβουλοι δείχνουν να συμφωνούν με τις βιβλιογραφικές αναφορές (Mitra, 2004·Roberts ,2007·Powel και Smith, 2011). Επίσης, οι σύμβουλοι αναφέρουν πως τις περισσότερες φορές τα θύματα κακοποίησης είναι γυναίκες, με σκοπό ο σύζυγος θύτης να διατηρήσει τον έλεγχο και την εξουσία στην οικογένεια, όπως αναφέρεται και στην βιβλιογραφία (Yllo, 1993·Cox και Stoltenberg, 1991).

Οι περισσότερες σύμβουλοι της έρευνας έχουν διαπιστώσει πως οι γυναίκες αναζητούν βοήθεια όταν η βία λάβει πολύ έντονες διαστάσεις, αγγίζει άμεσα και τα παιδιά , όταν είναι οι ίδιες έτοιμες να απεμπλακούν και όταν κατέχουν ενθαρρυντικό και υποστηρικτικό περιβάλλον, όπως διαπιστώνεται και βιβλιογραφικά (Johnson, 1992·Straus και Gelles, 1990). Ακόμα, γυναίκες που δεν έχουν υποστηρικτικό δίκτυο, αναγκάζονται να ζητήσουν βοήθεια από συμβουλευτικά κέντρα λόγω έλλειψης στέγασης (αιτήματα για φιλοξενία σε ξενώνες) και νομικής προστασίας ( Γιωτάκος και Τσιλιάκου, 2008).

Να αναφερθεί ότι οι σύμβουλοι της έρευνας έχουν διαπιστώσει ότι στα κέντρα και στους ξενώνες αναζητούν βοήθεια περισσότερες κακοποιημένες γυναίκες αλλοδαπές, με στόχο την στέγαση και τα νομιμοποιητικά έγγραφα, παρά κακοποιημένες γυναίκες Ελληνίδες, καθώς πολλές από αυτές δεν ζουν νόμιμα στην Ελλάδα, δεν εργάζονται και δεν έχουν υποστηρικτικό δίκτυο. Να αναφερθεί , πως οι ίδιες όταν αναζητούν

βοήθεια, είτε δυσκολεύονται στην κατανόηση των κωδικών επικοινωνίας με τους συμβούλους και έτσι οι περισσότερες επιστρέφουν στον σύζυγό/σύντροφό τους, είτε λόγω των συνθηκών διαβίωσης ίσως δεν δίνουν προτεραιότητα στην συμβουλευτική διαδικασία. Η παραπάνω διαπίστωση συνάδει και με την βιβλιογραφία (Γιωτάκος και Τσιλιάκου, Μ., 2008·Καβουνίδης, 2013). Από την άλλη, οι Ελληνίδες κακοποιημένες γυναίκες απευθύνονται στα κέντρα συμβουλευτικής συνήθως με αίτημα την συμβουλευτική διαδικασία και πιθανοί παράγοντες που τις οδηγούν σε αυτό ίσως είναι το γεγονός ότι μπορούν να ενημερωθούν πιο εύκολα επειδή ζουν στην χώρα καταγωγής τους και ότι έχουν υποστηρικτικό δίκτυο, το οποίο τις ενθαρρύνει στην αναζήτηση βοήθειας. Θα απευθυνθούν σπανιότερα με αίτημα στέγασης όταν δεν έχουν υποστηρικτικό δίκτυο, ή όταν ο θύτης απειλεί και τους δικούς της ανθρώπους (Χατζηφοτίου και συν., 2010). Η παραπάνω άποψη δεν δηλώνει πως οι Ελληνίδες γυναίκες κακοποιούνται πιο σπάνια, απλώς προσπαθούν να σωθούν από την βία μέσω της στήριξης από το κοινωνικό τους δίκτυο, το οποίο τις περισσότερες φορές είναι ανύπαρκτο στην ζωή των αλλοδαπών γυναικών (Καβουνίδης, 2013). Παρ' όλα αυτά, το υποστηρικτικό δίκτυο πιθανόν να παίζει και ανασταλτικό ρόλο στην αναζήτηση βοήθειας από την γυναίκα που υφίσταται κακοποίηση, καθώς η ίδια πιστεύει ότι μέσω αυτού μπορεί να σωθεί από τον κίνδυνο και όχι από την συμβουλευτική. Κάθε περίπτωση βέβαια είναι ξεχωριστή. Οι σύμβουλοι μιλούν επίσης, για την δυσκολία της γυναίκας να τερματίσει την κακοποιητική σχέση, λόγω έντονου φόβου κλιμάκωσης της βίας από τους συζύγους τους, όπως υπογραμμίζεται και στην βιβλιογραφία (Hamby, 2014· Walker, 1983). Τέλος οι κακοποιημένες γυναίκες Ρομά, δυσκολεύονται να δεσμευτούν στην διαδικασία της συμβουλευτικής και της αποκατάστασης, με συνέπεια να επιστρέφουν στην κακοποιητική σχέση. Οι περισσότερες από αυτές ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, οικονομικά εξαρτώμενες από τους συζύγους τους, με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, το οποίο ίσως να τις βοηθούσε να αναγνωρίσουν τα οφέλη της συμβουλευτικής. Επίσης, να σημειωθεί ότι ζουν σε στενά δεμένη κοινότητα, κάτι που τις δυσκολεύει ακόμη περισσότερο να ζητήσουν βοήθεια σχετικά με την κακοποίηση που υφίστανται (Ντούσας, 1997).

### ***Ο κύκλος της βίας***

Οι περισσότερες ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί της έρευνας μιλούν για τον «κύκλο της βίας», ο οποίος παρουσιάζεται στην σχέση κακοποίησης. Σύμφωνα και με την βιβλιογραφία (Καραμολέγκου, 2010· Rhatighan και συν., 2006· Walker, 1997), σε πρώτη φάση, η γυναίκα προσπαθεί να μην καταληξουν με το σύζυγό/σύντροφο της σε έντονο επεισόδιο βίας. Έτσι, γίνεται υποτακτική και δικαιολογεί την συμπεριφορά του συζύγου της ( έχει νεύρα λόγω δουλειάς κτλ). Έπειτα, η γυναίκα υποτάσσεται ακόμη περισσότερο στον σύζυγο/σύντροφο, καθώς ο θυμός του είναι ανεξέλεγκτος και εκείνη για να προστατευτεί, αντιδρά παθητικά ( δεύτερη φάση). Έπειτα, όταν η κατάσταση βίας έχει φτάσει στο απόγειο, ο σύζυγος δείχνει υπερβολική φροντίδα, φαινομενικά συνειδητοποιώντας την πράξη του, υποσχόμενος πως δεν θα την επαναλάβει ( τρίτη φάση). Οι σύμβουλοι της παρούσας έρευνας αναφέρουν πως αυτή είναι και η πιο ‘καταστροφική’ φάση γιατί δημιουργεί εξάρτηση και δεν αφήνει τη γυναίκα να αποχωριστεί το σύντροφο. Η γυναίκα πιστεύει ότι αυτή η εικόνα που προβάλλει ο σύντροφός της είναι η αληθινή. Επίσης, υπογραμμίζεται από τις συμβούλους πως γυναίκες με μακροχρόνια κακοποίηση είναι πιο δύσκολο να απεμπλακούν από την κακοποιητική σχέση, καθώς βιώνουν αρκετές φορές τον σύζυγό τους στην τρίτη φάση του κύκλου της βίας ( στοργικός, μετανιωμένος). Οι κακοποιημένες γυναίκες αισθάνονται πολλή αγάπη για τον σύζυγό τους, αλλά παράλληλα και έντονο φόβο και κίνδυνο. Συνήθως, οι θετικές πτυχές που αναφέρουν για τους συζύγους τους οι κακοποιημένες γυναίκες, είναι η αγάπη τους προς εκείνες, η καλοσύνη τους, με δυσκολία την διαχείριση της ψυχραιμίας τους. Συνεπώς, ελπίζουν κάθε φορά ότι ο σύζυγος/σύντροφος θα αλλάξει συμπεριφορά. Ακόμη, ο φόβος για την αύξηση της βίας στην λήξη της σχέσης, αλλά και η αγάπη για τον σύζυγο δεν τις οδηγεί στην απεμπλοκή, αλλά ούτε στην καταγγελία του συζύγου για κακοποίηση, όπως υποστηρίζεται από τους συμβούλους της παρούσας έρευνας και τις βιβλιογραφικές αναφορές (Anderson, 2003· Hamby, 2014· Walker, 1983· Johnson, 1992). Μία ψυχολόγος ονομάζει τις κακοποιητικές σχέσεις, ως σχέσεις ‘λάστιχο’ (Gelles, 1979), υπογραμμίζοντας πως όταν η γυναίκα νιώσει ότι ο κίνδυνος δεν υπάρχει πια, αφού απομακρύνθηκε από την σχέση, επανέρχονται τα θετικά για εκείνον συναισθήματα. Με την σειρά του, ο ίδιος ο θύτης όταν καταλάβει πως η γυναίκα απομακρύνθηκε, τότε γίνεται στοργικός και επιθυμεί η γυναίκα να επιστρέψει

[όπως όταν τεντώνεται το λάστιχο απομακρύνονται οι δύο άκρες (απόσταση ανάμεσα στο ζευγάρι) και αν το αφήσει κανείς ενώνονται ξανά ( απενένωση)].

Να σημειωθεί ότι τόσο οι βιβλιογραφικές αναφορές (Postmus και συν., 2016· Griffing και συν., 2002), όσο και οι σύμβουλοι τονίζουν πως πολλές γυναίκες είναι πιθανόν να απεμπλακούν , πηγαίνοντας σε ξενώνες κακοποιημένων γυναικών, ή σε φίλους και οικογένεια. Ενδέχεται όμως, να επιστρέψουν στην σχέση σε διάστημα δύο μηνών. Επίσης, όπως λένε οι σύμβουλοι, πολλές γυναίκες είναι πιθανόν να τερματίσουν την συμβουλευτική διαδικασία, αλλά να επιστρέψουν σε αυτήν μετά από χρόνια, γεγονός που φανερώνει την αποτελεσματικότητα της συμβουλευτικής. Φαίνεται πως οι γυναίκες που έχουν υποστεί μακροχρόνια κακοποίηση επιστρέφουν στην κακοποιητική σχέση.

### ***Εξήγηση φαινομένου***

Όπως επισημαίνει η φεμινιστική θεωρία(Yick, 2001·Coxκαι Stolteberg, 1991), αλλά και οι σύμβουλοι της παρούσας έρευνας, η άσκηση βίας από τον άντρα προς την γυναίκα είναι ένα φαινόμενο, ενισχυμένο από την κοινωνία. Ανέκαθεν η κοινωνία παρουσίαζε το αντρικό πρότυπο ως δυναμικό και σκληρό. Συνεπώς, ο άντρας όφειλε να ενστερνιστεί δυσλειτουργικά αυτό το προφίλ, με αποτέλεσμα την άσκηση βίας. Τόσο από τις βιβλιογραφικές αναφορές ( Gelles,1979· Strausκαι συν., 1980·Petersen, 1980) όσο και από τις αφηγήσεις των συμβούλων της παρούσας έρευνας, εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι κακοποιημένες γυναίκες και οι άντρες-θύτες, έχουν ένα υπόβαθρο κακοποίησης. Πιο συγκεκριμένα, η γυναίκα, ίσως έχει μεγαλώσει σε μία οικογένεια που η βία ήταν ένα συχνό φαινόμενο. Συνεπώς, δεν γνωρίζει την υγιή σχέση. Επιπλέον, ο σύζυγος-θύτης, έχει βιώσει πιθανόν την βία στην οικογένεια προέλευσης του, με αποτέλεσμα και εκείνος να επαναλαμβάνει το ίδιο μοτίβο συμπεριφοράς (βία) στην σχέση του.Ο σύζυγος διακατέχεται από την ανάγκη να ελέγχει και να εξουσιάζει την οικογένεια. Με σκοπό, λοιπόν, να καλύψει τις εσωτερικές του δυσκολίες (χαμηλή αυτοεκτίμηση και ανεπάρκεια ρόλων), καθώς τις θεωρεί μειωνέκτημα, δείχνει ένα προφίλ βίαιο και επιθετικό( Καραμολέγκου, 2010). Την παραπάνω άποψη στηρίζουν και οι σύμβουλοι της έρευνας, καθώς υπογραμμίζουν τον φόβο του συζύγου για ενδυνάμωση και ενδεχόμενη φυγή της συζύγου από την σχέση. Μιλούν για την χαμηλή αυτοεκτίμηση του συζύγου-θύτη,

την οποία δεν είναι σε θέση να χειριστεί και την εκφράζει ή την καλύπτει μέσω της άσκησης βίας. Οι σύμβουλοι αναφέρουν πως ο σύζυγος θύτης επαναλαμβάνει το μοτίβο της κακοποίησης σε όλες τις ερωτικές σχέσεις, χωρίς να ευθύνεται για αυτό η εκάστοτε σύντροφος. Η ίδια παραμένει στην κακοποιητική σχέση, είτε διότι δεν έχει βιώσει λειτουργικές σχέσεις από το οικογενειακό της πλαίσιο, είτε εξαιτίας του φόβου προς τον σύζυγο, ή λόγω οικονομικών δυσκολιών ( Yllo, 1993· Gayford, 1975). Συνεπώς, οι σύμβουλοι μετέχουσες στην εν λόγω έρευνα φαίνεται να υιοθετούν την φεμινιστική συμβουλευτική, εφόσον δηλώνουν ότι ο σύζυγος/δράστης επιθυμεί να χειραγωγήσει την σύζυγο. Δείχνουν ανοχή στην γυναίκα που υφίσταται κακοποίηση, καθώς από τα βιώματα της αισθάνεται ότι η βία ενέχει μια κανονικότητα. Στην φεμινιστική συμβουλευτική η γυναίκα επεξεργάζεται τα ζητήματα της, μέσω της χειραγώγησης και του ελέγχου που υφίσταται από τον σύζυγο/σύντροφο, δίχως να είναι η ίδια συνυπεύθυνη της κακοποίησης (Busch και Valentine, 2016).

### ***Επιπτώσεις***

Οι επιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας είναι έντονες τόσο στις γυναίκες-συζύγους όσο και στα παιδιά. Οι γυναίκες, υφίστανται σοβαρά προβλήματα σωματικής υγείας ( απώλεια μαλλιών, δοντιών, άμνησία κτλ). Επίσης, είναι πιθανόν να παρουσιάσουν συμπτώματα κατάθλιψης, άνοιας, μετατραυματικού στρες και ψυχιατρικά συμπτώματα ( Gleason, 1993· Kahn και συν., 1993· Cascardi και συν., 1995).

Επιπλέον, η γυναίκα μπορεί να χάσει την δουλειά της είτε για λόγους υγείας, είτε μέσω εμποδίων που θέτει σκόπιμα ο σύζυγος-θύτης, με σκοπό την απομόνωση της γυναίκας ( Bybee και Sullivan, 2005). Έτσι, η γυναίκα ενδέχεται να καταστεί οικονομικά εξαρτώμενη από τον σύζυγο και να απειλείται από τον ίδιο για αποστέρηση των παιδιών. Επίσης, είναι σύνηθες η βία να κορυφωθεί και μετά την απεμπλοκή της γυναίκας από την σχέση. Ο σύζυγος θύτης είναι ικανός να απειλήσει και τον οικογενειακό και φιλικό κύκλο της γυναίκας, με αποτέλεσμα η ίδια πολλές φορές να απομονώνεται ακούσια ή εκούσια (Riger και συν., 2002· Johnson, 1992· Anderson, 1997). Οι παραπάνω βιβλιογραφικές αναφορές υποστηρίχτηκαν από πολλούς συμβούλους της έρευνας, συμπεραίνοντας πως είναι πολύ δύσκολο η γυναίκα να απεμπλακεί από μία μακροχρόνια σχέση κακοποίησης, εφόσον γνωρίζει

τις συνέπειες. Όσον αφορά στα παιδιά, είναι παρατηρητές, αλλά και άμεσα θύματα βίας. Και στις δύο περιπτώσεις τα παιδιά βιώνουν την βία στον ίδιο βαθμό, με αποτέλεσμα να στρέφουν την επιθετικότητα είτε στον εαυτό τους, (αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές) είτε στους άλλους (πιθανοί θύτες). Οι σύμβουλοι της παρούσας έρευνας, αλλά και η βιβλιογραφία (Margorinkai Gordis, 2000· Holdenκαι Ritchie, 1991· Fantuzοκαι συν., 1997) υπογραμμίζουν πως το άγχος των παιδιών αυτών είναι πιο αυξημένο και τα καταθλιπτικά συμπτώματα πιο πιθανά, καθώς τα παιδιά αναγκάζονται να ισορροπίσουν την κατάσταση της οικογένειας, λαμβάνοντας ευθύνες που δεν ταιριάζουν στην ηλικία τους. Στην παρούσα έρευνα οι περισσότεροι σύμβουλοι δεν αναφέρθηκαν σε παιδιά που έχουν υποστεί άμεσα την βία, αλλά μόνο σε παιδιά παρατηρητές της βίας.

### ***Συμβουλευτικά κέντρα και ξενώνες για την κακοποίηση γυναικών.***

Με βάση τους συμβούλους της παρούσας έρευνας, από το ΕΚΚΑ και την Γενική Γραμματεία Ισότητας φύλων, τα συμβουλευτικά κέντρα προσφέρουν στις γυναίκες ατομική και ομαδική συμβουλευτική, κοινωνική αποκατάσταση, ζητήματα νομοθεσίας και στέγασης. Τα συμβουλευτικά κέντρα συνεργάζονται άμεσα με ξενώνες, όταν προκύπτει η ανάγκη στέγασης μίας γυναίκας. Βασικός στόχος των ξενώνων είναι η ασφαλής προσαρμογή των γυναικών και η προστασία τους από τον θύτη, με σκοπό να ενδυναμωθούν και να βιώσουν μία ζωή χωρίς βία, μέσω της ψυχολογικής και κοινωνικής στήριξης. Μέσω των υπηρεσιών που παρέχουν (ομαδική, ατομική συμβουλευτική, ψυχοεκπαίδευση, παροχή πληροφοριών σχετικά με τα δικαιώματά τους) στοχεύουν στην κοινωνική αποκατάσταση των γυναικών και στην ευρύτερη αναδιαμόρφωση στερεοτυπικών αντιλήψεων σχετικά με τα δύο φύλα (ημερίδες, συνέδρια). Τα παραπάνω στοιχεία φαίνεται να συμφωνούν και με τις αντίστοιχη βιβλιογραφία (Lundyκαι Grossman, 2001).

### ***Η Συμβουλευτική διαδικασία και ο ρόλος του συμβούλου***

Η συμβουλευτική διαδικασία συμβάλλει στο να ξεπεράσουν οι γυναίκες τόσο τα πρακτικά εμπόδια που επιφέρει η βία ( εύρεση στέγης, φροντίδα παιδιών, προστασία),



όσο και τα ψυχολογικά τραύματα που έχουν αποκτήσει λόγω αυτής. Η συμβουλευτική διαδικασία αντιμετωπίζει τις κακοποιημένες γυναίκες ως ισάξιες με τον σύμβουλο και όχι ως θύματα μιάς κοινωνικής καταπίεσης (Lattak και Goodman, 2005).

Βιβιογραφικά, (Gomez και Yassen, 2007·Simson και συν., 2007·Ellis και Harper, 1978· Rosenfeld, 1992) οι τρεις συνηθέστερες συμβουλευτικές προσεγγίσεις που χρησιμοποιούν οι σύμβουλοι για την υποστήριξη κακοποιημένων γυναικών, είναι η φεμινιστική συμβουλευτική, η γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική και η συμβουλευτική ζεύγους.

Όσον αφορά στην φεμινιστική προσέγγιση, στοχεύει στην προσωπική εξέλιξη της γυναίκας, την ενδυνάμωση, την αυτονομία, καθώς και στην κατασκευή του κοινωνικού της φύλου και της κοινωνικής της ταυτότητας. Τα παραπάνω πραγματώνονται μέσω της κατανόησης των στοιχείων της προσωπικότητάς της, από την ίδια (Ball και Wyman, 1977). Οι περισσότερες σύμβουλοι της παρούσας έρευνας, φαίνεται να χρησιμοποιούν την φεμινιστική συμβουλευτική για να διαχειριστούν γυναίκες κακοποιημένες, με στόχο να ξεφύγουν από τον κίνδυνο. Δεν θεωρούν την γυναίκα συνυπεύθυνη της κακοποίησης. Σχετικά με τους περιορισμούς της φεμινιστικής συμβουλευτικής, ο Green (1994), αναφέρει ότι η ενασχόληση με τον ρόλο της γυναίκας και την κοινωνική της ταυτότητα, εμποδίζει κάπως την εστίαση στο συναίσθημα της. Παρ'όλα αυτά, στην βιβλιογραφία της φεμινιστικής συμβουλευτικής (Brown, 2010·Black, 2003·Mancoske και συν, 1994· Ball και Wyman, 1977), υπογραμμίζεται η αποτελεσματικότητα της, για την διαχείριση των γυναικών που υφίστανται κακοποίηση. Σκοπός της είναι η γυναίκα να απεμπλακεί από την σχέση κακοποίησης. Αποτελεί μία 'προσέγγιση – σύμμαχο' της γυναίκας, καθώς εστιάζει στο ζήτημα της βίας που βιώνει η ίδια, χωρίς να την στιγματίζει, προσπαθώντας να την βοηθήσει να συνειδητοποιήσει την κακοποίηση, προσωπικά της ζητήματα, καθώς και να πλαισιώσει τον εαυτό της και την κοινωνική της ταυτότητα, μέσα από το βίωμα της κακοποίησης (Worrell και Remer, 2003). Συνεπώς, η εστίαση στο συναίσθημα της γυναίκας είναι εμφανής κατά την διαδικασία συμβουλευτικής.

Σύμφωνα με την βιβλιογραφία, (McDonagh και συν., 2005·Ellis και Harper, 1978) η γνωσιακή-συμπεριφοριστική συμβουλευτική, είναι κατάλληλη παρέμβαση για την διαχείριση άγχους, μετατραυματικού στρες και κατάθλιψης. Οι γυναίκες που έχουν

υποστεί κακοποίηση συνήθως παρουσιάζουν τα παραπάνω συμπτώματα. Οι Ellis και Harper (1978), εξηγούν πως η δυσλειτουργική σκέψη της γυναίκας ( ανεπάρκεια σε ρόλους), δημιουργεί σε εκείνες ένα ενοχικό συναίσθημα με αποτέλεσμα να δρουν παθητικά στην βίαιη συμπεριφορά του συζύγου τους. Σκοπός της συγκεκριμένης παρέμβασης είναι ο επαναπροσδιορισμός των δυσλειτουργικών σκέψεων της γυναίκας, με σκοπό να επηρεαστεί το συναίσθημα ( ενδυνάμωση) και άρα η συμπεριφορά της ( απεμπλοκή από την σχέση κακοποίησης). Οι περιορισμοί που αναφέρουν οι Kubany και συν., (2004), είναι πως η γνωσιακή-συμπεριφοριστική προσέγγιση επειδή εστιάζει αρκετά στο αίσθημα της ευθύνης του συμβουλευόμενου, ίσως ενισχύσει την ‘ετικέτα’ της κακοποιημένης γυναίκας ( αδύναμη, υπαίτια της κακοποίησης). Ίσως δεν κρίνεται βοηθητικό για την κακοποιημένη γυναίκα, να αισθανθεί ότι είναι υπαίτια της κακοποίησης ,εφόσον στόχος είναι να απενοχοποιηθεί, και να συνειδητοποιήσει πως είναι απαραίτητο να φύγει από την κακοποιητική σχέση. Πιθανόν η ‘ετικετοποίηση’ της γυναίκας ως αδύναμη και υπαίτια της κακοποίησης, η βραχύχρονη διαδικασία συμβουλευτικής και η ανάθεση της ευθύνης στην ίδια την γυναίκα για την κακοποίηση της, δεν αποτελούν ενθαρρυντικά στοιχεία για την αποκατάστασή της.

Η βιβλιογραφία (Simson και συν., 2007·Goldner, 1992) αναφέρει πως στην συμβουλευτική ζεύγους, σκοπός είναι η αναπλαισίωση της σχέσης του ζευγαριού για την διαχείριση της βίας, και όχι η απεμπλοκή της γυναίκας από την σχέση. Μεσα από την συμβουλευτική διαδικασία το ζευγάρι πραγματεύεται και αναλύει από κοινού την μεταξύ τους σχέση και αλληλεπίδραση, θεωρώντας ότι η βία που ασκείται συμβαίνει με υπαίτιους και τους δυο. Στην παρούσα έρευνα μία μόνο ψυχολόγος ανέφερε πως χρησιμοποιεί την συγκεκριμένη προσέγγιση, είτε μετά από αίτημα του ζεύγους, είτε από παραπομπή δικαστή, η οποία αποδεικνύεται βοηθητική, όπως υποστηρίζει η ίδια , όταν ο σύζυγος-θύτης παραδέχεται την δυσλειτουργική και βίαιη συμπεριφορά του προς την γυναίκα. Οι Shith και συν., (2004) και Tryte ( 1998), ασκούν κριτική στην συμβουλευτική ζεύγους σχετικά με την υποστήριξη της κακοποιημένης γυναίκας και υπογραμμίζουν ότι υπάρχει πιθανότητα να ενισχύεται η βία από την πλευρά του συζύγου εκτός συμβουλευτικού πλαισίου, αλλά και να οδηγηθεί η γυναίκα στην μη αποκάλυψη συμπεριφορών του συζύγου προς την σύμβουλο. Στην συμβουλευτική ζεύγους δεν δίνεται στην γυναίκα ο προσωπικός χώρος να εμβαθύνει στο βίωμα της κακοποίησης, να διαχειριστεί τις εσωτερικές της διεργασίες. Η συμβουλευτική

ζεύγους φαίνεται να θεωρεί την γυναίκα συνυπεύθυνη της κακοποίησης, αφού σκοπός είναι η αναπλαισίωση της σχέσης, με αποτέλεσμα να δικαιολογείται η συμπεριφορά του κακοποιητικού συζύγου από την μία και από την άλλη, να ενοχοποιείται η γυναίκα που υφίσταται κακοποίηση.

Στην παρούσα έρευνα, το συμβουλευτικό κέντρο Πολύκεντρο, της Γενικής γραμματείας ισότητας φύλου, αξιοποιεί την αυτοβιογραφική γραφή, με την οποία οι γυναίκες χρησιμοποιούν φύλλα εργασίας και άλλα μέσα (ζωγραφική, φαντασία, σπιράλ ζωής), με σκοπό να μιλήσουν για την εμπειρία τους πιο παραστατικά και ανώδυνα ( Meo, 2015). Επίσης, προσφέρουν στις κακοποιημένες γυναίκες ομαδική συμβουλευτική, μέσω της οποίας μοιράζονται μεταξύ τους τις εμπειρίες τους, κοινωνικοποιούνται. Η καθολικότητα της ομάδας τις ανακουφίζει από συναισθήματα ντροπής και ενοχής σχετικά με την κακοποίηση, όπως αναφέρεται και στην βιβλιογραφία ( Savage, 1987).

Στην παρούσα μελέτη οι σύμβουλοι ως καλή εξέλιξη της συμβουλευτικής διαδικασίας, θεωρούν την απομάκρυνση της γυναίκας από τον κίνδυνο της κακοποίησης, την ενδυνάμωση, την κατανόηση του εαυτού της και την υιοθέτηση και άλλων εναλλακτικών. Ο σύμβουλος που ασχολείται με γυναίκες κακοποιημένες, χρειάζεται να έχει λάβει την κατάλληλη εκπαίδευση σχετικά με την συγκεκριμένη θεματολογία και να είναι ευαισθητοποιημένος. Εφόδιο για εκείνον είναι να κατέχει δεξιότητες ενθάρρυνσης της γυναίκας και ενδυνάμωσης, με σκοπό η ίδια να οδηγηθεί στην αυτονομία, την επάρκεια, την αυτογνωσία και την κατανόηση και διαχείριση τόσο της προσωπικής, όσο και την κοινωνικής της ζωής (Worrell και Remer, 2003·Μαλικιώση-Λοίζου, 2012·Ball και Wyman, 1977). Ο σύμβουλος οφείλει να αποδεχτεί την συμβουλευόμενη και να μην κρίνει τα όσα λέει, να ακούει τις ανάγκες της και πάντοτε να αξιολογεί και να βοηθά με βάση τις δικές της επιθυμίες. Επίσης, είναι σημαντικό να της προσφέρει πηγές πληροφόρησης σχετικά με την κακοποίηση όταν η ίδια τις χρειάζεται. Ο σύμβουλος έχει τον ρόλο του συνοδοιπόρου και όχι του σωτήρα στη συμβουλευτική διαδικασία και είναι σημαντικό να ακολουθεί τις ανάγκες των γυναικών, λαμβάνοντας υπόψη τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, την κουλτούρα τους, τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό ( Lattakai Goodman, 2005·Sharma, 2001). Τα λεγόμενα των συμβούλων της παρούσας έρευνας, δείχνουν να συμφωνούν με τις παραπάνω βιβλιογραφικές αναφορές, εστιάζοντας στην προσπάθεια συνειδητοποίησης της κακοποίησης από τις γυναίκες, την διαχείριση της

εσωτερικής τους αμφιθυμίας, ενδυνάμωσης και αίσθηματος αναξιότητας. Αναφέρουν, πως συνήθως η κακοποιημένη γυναίκα νιώθει πως η ίδια είναι η αιτία της κακοποίησης και ο στόχος είναι να κατανοήσει την αντικειμενική πραγματικότητα, έχοντας ισορροπία με τον εσωτερικό της κόσμο. Έτσι, οδηγείται στην αυτονομία και την ανεξαρτησία. Παρ'όλο που οι σύμβουλοι της παρούσας έρευνας έχουν εκπαιδευτεί σε διαφορετικά μοντέλα συμβουλευτικής παρέμβασης ( συστημικής, ζεύγους, συνθετικής, γνωσιακής-συμπεριφορεστικής), φαίνεται πως έχουν μία κοινή γραμμή προς την διαχείριση της κακοποίησης και χρησιμοποιούν στοιχεία της φεμινιστικής συμβουλευτικής. Στόχος τους είναι η απεμπλοκή της γυναίκας από την κακοποιητική σχέση, η διαχείριση και κατανόηση προσωπικών της ζητημάτων μέσα από το βίωμα της βίας, και η μη απόδοση ευθύνης στην γυναίκα σχετικά με την κακοποίηση που υφίστανται, ώστε να απενοχοποιηθεί.

### ***Πρακτικές δυσκολίες που βιώνουν οι σύμβουλοι και η προσπάθεια αντιμετώπισης αυτών.***

Οι σύμβουλοι της παρούσας έρευνας αντιμετωπίζουν κάποιες δυσκολίες στην διαδικασία της συμβουλευτικής, οι οποίες υποστηρίζονται και βιβλιογραφικά (Chachelin και Striegel Moore, 2006). Αρχικά, αναφέρουν πως η έλλειψη μέσων και οργάνωσης στην Ελλάδα, δυσκολεύουν την εφαρμογή της συμβουλευτικής, καθώς την καθυστερούν. Η διαχείριση της κακοποίησης είναι μία πολυεπίπεδη διαδικασία, όπως εξηγούν, με αποτέλεσμα να πρέπει να γίνονται όλες οι διαδικασίες ταυτόχρονα (γραφειοκρατία, ιατρικές εξετάσεις γυναικών, περιοριστικά μέτρα, εύρεση στέγασης, νομοθεσία, συμβουλευτική διαδικασία). Αναφέρουν πως η σωστή οργάνωση και η συνεργασία μεταξύ όλων των φορέων ( ψυχιατρικών φορέων , νοσοκομείων, άλλων κέντρων αποκατάστασης, αστυνομίας, νομοθεσίας κτλ), αλλά και η δημιουργία περισσότερων δομών, θα έκαναν την διαδικασία πιο εύκολη. Είναι αναγκαίο να δοθεί έμφαση σε όλο το σύστημα, όπως λένε. Μία επιπλέον δυσκολία στην ολοκλήρωση του έργου τους αποτελεί ο περιορισμένος αριθμός συνεδριών ( 12-15 συναντήσεις), εξαιτίας του ότι οι φορείς ΕΚΚΑ και Γενική γραμματεία ισότητας φύλων, αποτελούν μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, με καθορισμένο θεσμικό πλαίσιο. Επίσης, κάποιες φορές η βία που ασκεί ο σύζυγος/σύντροφος στην γυναίκα, την εμποδίζει να παραυρεθεί στην συμβουλευτική διαδικασία. Ακόμη, οι σύμβουλοι δυσκολεύονται,

εξαιτίας των διαφορετικών πολιτιστικών στοιχείων μεταξύ της χώρας προέλευσης των συμβουλευόμενων και της χώρας υποδοχής. Πιο συγκεκριμένα, αξίες, συνήθειες και εθιμικό δίκιο, θεωρούνται αποδεκτά από την συμβουλευόμενη, η οποία δυσκολεύεται να αντιληφθεί πως αυτά λειτουργούν εις βάρος της σωματικής και ψυχολογικής της ακεραιότητας. Όλο αυτό το παγιωμένο αξιακό σύστημα, ίσως απομακρύνει την συμβουλευόμενη από την διαδικασία παρέμβασης και αποκατάστασης, όπως αναφέρουν και οι Latta και Goodman (2005).

Επιπροσθέτως, Οι γυναίκες σύμβουλοι της παρούσας έρευνας αναφέρουν πως αισθάνονται αρκετές φορές επιβαρυνμένες από τον φόρτο εργασίας και από την δυσκολία της θεματολογίας που έχουν αναλάβει, κάτι που στηρίζεται και βιβλιογραφικά (Pearlman και συν., 1995). Στην Ελλάδα, φαίνεται πως οι σύμβουλοι αντιμετωπίζουν έλλειψη εποπτείας, κάτι που δυσκολεύει ακόμη περισσότερο τις ίδιες και κατ'επέκταση την διαδικασία της συμβουλευτικής. Δεν νιώθουν επαρκείς μόνο με τις διεπιστημονικές ομάδες, χρειάζονται συχνότερη εποπτεία για να διαχειριστούν την προσπάθειά τους, καθώς η ενασχόληση τους με την βία και την κακοποίηση των γυναικών, δεν είναι εύκολο εγχείρημα, όπως αναφέρουν και οι Αργυρούλη και Φλωρά (2016), στο Πανελλήνιο Συνέδριο Συμβουλευτικής.

### ***Πώς επηρεάζει ψυχολογικά τις συμβούλους η ενασχόλησή τους με την κακοποίηση;***

Οι περισσότερες σύμβουλοι της έρευνας ανέφεραν πως η ενασχόλησή τους με ένα αρκετά βίαιο και πολύ συγκεκριμένο αντικείμενο, έχει επηρεάσει την ψυχοσύνθεσή τους, γεγονός που υπογραμμίζεται και βιβλιογραφικά ( Pearlman και συν. 1995). Κάποιες από εκείνες εξηγούν πως έχασαν την αθωότητά τους και την εμπιστοσύνη στους ανθρώπους. Επίσης, η ταύτισή με την γυναικεία κακοποίηση είναι έντονη, λόγω ταύτισης των φύλων συμβούλου-συμβουλευόμενης. Επιπροσθέτως, όπως υπογραμμίζουν, η ματαιώση που αισθάνονται πολλές φορές, λόγω της διακοπής της συμβουλευτικής διαδικασίας από τις γυναίκες, τις οδηγεί σε εξουθένωση. Πολλές από τις συμβούλους της εν λόγω έρευνας αναφέρουν πως νιώθουν πως έχουν ευθύνη για την αποκατάσταση των κακοποιημένων γυναικών και των παιδιών τους, έχοντας προσδοκίες για την καλή εξέλιξη της συμβουλευτικής, τόσο από τον εαυτό τους, όσο και από τις γυναίκες.

Τις παραπάνω συναισθηματικές δυσκολίες οι σύμβουλοι τα διαχειρίζονται με εποπτεία, διεπιστημονικές ομάδες και προσωπική θεραπεία.

### ***Προτάσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας***

Η Γενική γραμματεία ισότητας φύλων και το ΕΚΚΑ, συμβάλλουν στην πρόληψη της βίας (συνεχής ενημέρωση, προγράμματα ενημέρωσης στους μαθητές και φοιτητές σχετικά με την κακοποίηση, ημερίδες και ενημέρωση γυναικών σε δημόσιους φορείς και νοσοκομεία). Οι σύμβουλοι της παρούσας έρευνας, προτείνουν την δημιουργία περισσότερων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και ανοιχτών ομιλιών, που απευθύνονται και στα δύο φύλα, με σκοπό την ευαισθητοποίηση, την πληροφόρηση, την κατανόηση του λειτουργικού ρόλου των φύλων σε μία σχέση και την αναδιαμόρφωση των στερεοτυπικών αντιλήψεων. Μία σύμβουλος πρότεινε την ανάγκη δημιουργίας ειδικής κοινωνικής υπηρεσίας, με στόχο την αξιολόγηση οικογενειακών σχέσεων, ευρισκόμενες ακόμη στην υγιή φάση τους, ώστε να μην καταλήξουν δυσλειτουργικές. Επίσης, σχετικά με την αντιμετώπιση αναφέρουν την ανάγκη δημιουργίας περισσότερων συμβουλευτικών κέντρων και ξενώνων, καθώς και την εύρυθμη συνεργασία ψυχολόγων, ψυχιάτρων, γιατρών, δικηγόρων, αστυνομίας κτλ. Μία κοινωνική λειτουργός ανέφερε την ανάγκη ύπαρξης παροχής ιατρικών εξετάσεων, ψυχιατρικής παρακολούθησης και νομικής στήριξης εντός του συμβουλευτικού κέντρου. Επιπλέον, κοινωνική λειτουργός εστίασε στην παροχή επιδόματος, το οποίο κρίνει απαραίτητο να δίνεται στις κακοποιημένες γυναίκες τουλάχιστον για έξι μήνες, αφού αποφασίσουν οι ίδιες να αυτονομηθούν.

Συγκεκριμένα αναφέρει πως στην Ελλάδα, οι κακοποιημένες γυναίκες τελικά καταλήγουν σε χειρότερη κατάσταση από τον ίδιο τον δράστη. Να τονιστεί πως οι σύμβουλοι της παρούσας έρευνας, ταύτιζαν τις προτάσεις πρόληψης της βίας, με τις προτάσεις αντιμετώπισης, καθώς τόνιζαν πως αν υπάρχει πρόληψη, η αντιμετώπιση είναι πιο εύκολη.

Εν κατακλείδι, μετά από αυτό το ταξίδι διερεύνησης ενός πολύπλοκου θέματος όπως η ενδοοικογενειακή βία, θα μπορούσε κανείς να αναρωτηθεί σε ποιο βαθμό τελικά η κακοποίηση και η βία είναι ένα φαινόμενο που αφορά όλους, καθώς αντίκειται στα ανθρώπινα δικαιώματα, των οποίων η προάσπιση είναι ευθύνη όλων των ενεργών πολιτών. Η ανάπτυξη προγραμμάτων κατά της βίας είναι ευθύνη όλων. Επίσης,

σεμινάρια και ομιλίες, που ενθαρρύνουν την συζήτηση, είναι σημαντικόνά διεξάγονται συχνά και στην περιφέρεια. Ως εκτούτου έχει μεγάλη σημασία να δημιουργηθούν προγράμματα για την πρόληψη της βίας, στην εκπαίδευση. Είναι απαραίτητη η ύπαρξη διεπιστημονικής ομάδας στα σχολεία (ψυχολόγου, συμβούλων ψυχικής υγείας και κοινωνικών λειτουργών), με σκοπό την πρόληψη της βίας και την αντιμετώπιση. Σχετικά με το νομικό πλαίσιο, η πρόσφατη έγκριση από την Βουλή της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, συμβάλλει στην ύπαρξη νομοθεσίας, που να λειτουργεί αποτελεσματικά με σκοπό την προστασία των γυναικών που υφίστανται κακοποίηση.

### ***Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα***

Στην παρούσα έρευνα αναπτύχθηκαν οι πτυχές της ενδοοικογενειακής βίας, αλλά και η διαδικασία της συμβουλευτικής γυναικών. Η βιβλιογραφία προσφέρει πλούσιες πληροφορίες για την ενδοοικογενειακή βία, την γυναίκα, τα παιδιά, αλλά και τον σύζυγο-σύντροφο-θύτη. Ίσως περισσότερη έρευνα να έχει σημασία να διεξαχθεί όσον αφορά στις αλλοδαπές γυναίκες, τις γυναίκες πρόσφυγες και τις γυναίκες Ρομά, οι οποίες υφίστανται κακοποίηση. Η δημιουργία περισσότερων μελετών κρίνεται απαραίτητη που να αφορούν την διαδικασία συμβουλευτικής και παρέμβασης με κακοποιημένες γυναίκες.

Επίσης, θα ήταν σημαντικό να δοθεί έμφαση στο νομικό πλαίσιο που προστατεύει τις κακοποιημένες γυναίκες. Θα ήταν αξιόλογο να διεξαχθεί έρευνα με συμβούλους άντρες, με σκοπό να παρατηρηθεί η αντίδραση της γυναίκας με έναν άντρα σύμβουλο, καθώς και η αξιολόγηση της συμβουλευτικής διαδικασίας. Ακόμη, από την παρούσα έρευνα, αναδύθηκε η ανάγκη σε μία μελλοντική μελέτη, να επικεντρωθεί κανείς εκτενέστερα, στην συναισθηματική κόπωση που βιώνουν οι σύμβουλοι, όπως υποστηρίζουν, δουλεύοντας συμβουλευτικά με κακοποιημένες γυναίκες. Αυτή η συναισθηματική κόπωση προκύπτει από την ταύτιση του συμβούλου λόγω του ίδιου φύλου συμβούλου-συμβουλευόμενης, την αγωνία του για την ίδια την συμβουλευόμενη εκτός θεραπευτικού πλαισίου και την ματαίωση (όταν η συμβουλευόμενη επιστρέψει στην κακοποιητική σχέση). Οι δυσκολίες των συμβούλων, όπως προκύπτει από την παρούσα μελέτη, υφίστανται τόσο σε προσωπικό, όσο και σε πρακτικό επίπεδο, (έλλειψη εποπτείας και συνεργασίας

φορέων, γραφειοκρατία ),και προκύπτουν από το πώς βιώνουν και επηρεάζονται οι ίδιοι από τις εμπειρίες κακοποίησης που μοιράζονται μαζί τους οι συμβουλευόμενες,κάτι που δυσκολεύει ακόμη περισσότερο την επίτευξη του στόχου τους. Σε μία μελλοντική έρευνα συνεπώς, θα ήταν ενδιαφέρον να δοθεί έμφαση στο βίωμα του συμβούλου μέσα από την συμβουλευτική διαδικασία κακοποιημένων γυναικών. Με αυτόν τον τρόπο η παρέμβαση στην ενδοοικογενειακή βία ίσως γίνει πιο αποτελεσματική και συντονισμένη, εφόσον θα φωτιστούν οι δυσκολίες που βιώνουν οι σύμβουλοι κατά την διάρκεια της συμβουλευτικής διαδικασίας.

## Περιορισμοί έρευνας

Στην παρούσα έρευνα υπήρχαν και κάποια εμπόδια . Αρχικά, το παρόν δείγμα αποτελείται από εννιά (9) συμβούλους ψυχικής υγείας ( τέσσερις ψυχολόγους και πέντε κοινωνικούς λειτουργούς). Θα υπήρχε η πιθανότητα συλλογής επιπλέον πληροφοριών σχετικά με την ψυχολογική υποστήριξη και συμβουλευτική γυναικών, εάν συμμετείχαν στην έρευνα περισσότεροι ψυχολόγοι. Οι κοινωνικοί λειτουργοί εστίασαν περισσότερο στα διαδικαστικά κομμάτια της διαδικασίας.

Επιπροσθέτως, ένας ακόμη περιορισμός είναι πως πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις μόνο από την Γενική Γραμματεία Ισότητας φύλων και το Ε.Κ.Κ.Α. Θα ήταν σημαντικό να υπήρχαν συνεντεύξεις και από περιοχές της περιφέρειας, ή άλλα συμβουλευτικά κέντρα που ασχολούνται με την κακοποίηση.

Να αναφερθεί πως στην παρούσα έρευνα δόθηκαν συνεντεύξεις μόνο από γυναίκες συμβούλους, καθώς στα περισσότερα συμβουλευτικά κέντρα απασχολούνται κυρίως γυναίκες. Επίσης, στο συμβουλευτικό κέντρο Συντάγματος, δόθηκε συνέντευξη από μία μόνο ψυχολόγο, κάτι που δεν βοήθησε στην συλλογή περισσότερων πληροφοριών σχετικά με τις αρμοδιότητες και τους στόχους του συγκεκριμένου φορέα.

Σχετικά με τα εμπόδια που αντιμετώπισε η ερευνήτρια της παρούσας έρευνας, η τηλεφωνική επικοινωνία με τους υπεύθυνους των φορέων ήταν δύσκολη, λόγω των αυξημένων επαγγελματικών τους υποχρεώσεων. Εξαιτίας αυτού, καθυστέρησε η έγκριση της διεξαγωγής των συνεντεύξεων με τους συμβούλους και κατ'έπекταση η



πραγματοποίησή τους. Επίσης, σε κάποιους φορείς οι σύμβουλοι καθυστερούσαν στα προγραμματισμένα ραντεβού μας, γεγονός που προκάλεσε στην ερευνήτρια εκνευρισμό και κάποιες φορές έλλειψη συγκέντρωσης κατά την διάρκεια της συνέντευξης. Επιπλέον, δύο σύμβουλοι ( ψυχολόγοι), επέδειξαν μία στάση αυθεντίας, η οποία παρεμπόδισε κάπως την μεταξύ μας επικοινωνία στην συνέντευξη.

Οι περισσότεροι σύμβουλοι ήταν δεκτικοί, υποστηρικτικοί και συνεργάσιμοι για την διεξαγωγή της έρευνας.

### **Αναστοχασμός**

Μέσα από την εμπειρία της παρούσας μελέτης, η ερευνήτρια διεύρυνε τις γνώσεις της σχετικά με το αντικείμενο της ενδοοικογενειακής βίας ( πώς εκφράζεται μέσα στην οικογένεια, ποιες οι συνέπειές της, η πορεία της), το οποίο δεν είχε προσεγγίσει μέχρι τώρα, τόσο εμπειρικά, όσο και πρακτικά. Μέσα από την συγκεκριμένη έρευνα προσπάθησε να κατανοήσει ψυχικές και γνωστικές λειτουργίες των γυναικών που υφίστανται την βία, από την εμπειρία των συμβούλων και των περιπτώσεων βίας που περιγράφουν οι ίδιοι. Επιπροσθέτως, η ερευνήτρια παρατήρησε το βίωμα των συμβούλων που συνεργάζονται με κακοποιημένες γυναίκες και την συναισθηματική κόπωση που υφίστανται, η οποία προκύπτει από την ταύτιση που τυχόν αισθάνονται λόγω του ίδιου φύλου, ( σύμβουλοι-γυναίκες, συμβουλευόμενες-γυναίκες), την ματαίωση που πιθανόν βιώνουν ( όταν η γυναίκα επιστρέφει στον σύζυγο), την εμπλοκή τους πολλές φορές στα περιστατικά των γυναικών που δεν τους επιτρέπει να αποστασιοποιηθούν ( άγχος εάν η γυναίκα ζει ή που μένει). Κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων η ερευνήτρια φανταζόταν ότι βρισκόταν στη θέση του συμβούλου που υποστηρίζει κακοποιημένες γυναίκες και συνειδητοποίησε την δυσκολία αυτού του εγχειρήματος, το οποίο αποτελεί μία πρόκληση, τόσο γιατί είναι μία πολυεπίπεδη διαδικασία, όσο και εξαιτίας του γεγονότος ότι αναδύονται και προσωπικά ζητήματα (ταυτίσεις, άγχη, ματαίωση) μέσα από το βίωμα της βίας και της κακοποίησης. Η διαχείριση της ματαίωσης στην παρούσα φάση για την ερευνήτρια αποτελεί δυσκολία, καθώς θα θεωρούσε πως η ίδια δεν κατάφερε να κρατήσει την γυναίκα στην συμβουλευτική διαδικασία, εφόσον είναι νέα επαγγελματίας στο χώρο. Επίσης, η ερευνήτρια ακούγοντας και διαβάζοντας περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας,

κατάφερε να ξεχωρίσει και να κατανοήσει τον ορισμό της βίας, της υποτίμησης και της διάκρισης και στην προσωπική της ζωή. Όταν ο σύμβουλος λοιπόν ασχολείται με καλείται να διαχειριστεί εσωτερικές διεργασίες που ενεργοποιούνται με την ενασχόληση του με την βία, αλλά και να αποστασιοποιηθεί από αυτές την ώρα της συνεδρίας με μία γυναίκα, όντας ουδέτερος, με σκοπό να την στηρίξει λειτουργικά.

Επιπροσθέτως, η συμβουλευτική διαδικασία με αντικείμενο την κακοποίηση, είναι ένας ενδιαφέρον τομέας, που απαιτεί κατάρτιση από τους συμβούλους. Η ερευνήτρια κατανόησε τον τρόπο με τον οποίο οι τεχνικές των συμβουλευτικών παρεμβάσεων ( φεμινιστική, γνωσιακή-συμπεριφοριστική παρέμβαση και συμβουλευτική ζεύγους), σε συνδυασμό με τις δεξιότητες των συμβούλων μπορούν να βοηθήσουν μία κακοποιημένη γυναίκα, να αποκτήσει επαφή με τις ψυχοσυναισθηματικές διαδικασίες, τις ανάγκες της, την δύναμή της. Η εις βάθος περιγραφή της φεμινιστικής συμβουλευτικής, ώθησε την ερευνήτρια να κατανοήσει πιο σφαιρικά την διαχείριση της κακοποίησης και να χρησιμοποιεί στοιχεία αυτής στις προσωπικές της συνεδρίες με συμβουλευόμενους. Η παρούσα έρευνα έδωσε κίνητρο στην ερευνήτρια να εξελιχθεί ως σύμβουλος και να ασχοληθεί περαιτέρω με τον τομέα της κακοποίησης και να λάβει εκπαίδευση στην διαχείριση αυτής ( σεμινάρια, μετεκπεδεύσεις), με σκοπό την ανάληψη περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας στο μέλλον.

## **Βιβλιογραφία**

### **Ξενόγλωσση**

Aguirre, B.E. (1985). Why do they return? Abused wives in shelters. *Social Work*, 30, 350-354.

Anderson, H.(1997).*Conversation, language and possibilities*.New York: Springer.

Ball, P.G & Wyman, E. ( 1977). Battered wife and powerlessness. What counselors do? *Victimology*, 2.

Baldry, A.C. (2003). Bullying in schools and exposure to domestic violence. *Child abuse and neglect*, 27(7).

- Beck, A. T. (1976). *Cognitive Therapy and Emotional Disorders*, International Universities Press, New York.
- Bentzel, S.B. & York, R.O. (1988). Influence of Feminism and Professional Status Upon Service Options for the Battered Woman. *Community Mental Health Journal*, 24(1).
- Bograd, M. (1992). *Feminist perspectives on wife abuse: An introduction*. Newbury park, CA: Sage, 11-26.
- Bograd, M. (1984). Family systems approaches to wife battering: A feminist critique. *American Journal of Orthopsychiatry*, 54, 558-565
- Black, C.J. (2003). Translating Principles Into Practice: Implementing the Feminist and Strengths Perspectives in Work With Battered Women. *Affilia*, 18(3).
- Brown, L. S. (2010). *Feminist therapy*. Washington, D.C.: American Psychological Association.
- Brown, R. (1987). *Religion and violence '2<sup>nd</sup> edition'*. Philadelphia.
- Bricker-Jenkins, M., & Hooyman, N. (1986). Grounding the definition of feminist practice. *Silver Spring, MD: National Association of Social Workers*, 25-33.
- Briere, J & Jordan, C.J. (2004). Violence Against Women Outcome Complexity and Implications for Assessment and Treatment. *Journal of interpersonal violence*, 19 (11).
- Busch, N. B., & Valentine, D. (2000). Empowerment practice: A focus on battered women. *Affilia*, 15, 82-95.
- Bybee, D. & Sullivan, S.M. (2005). Predicting Re-Victimization of Battered Women 3 Years After Exiting a Shelter Program. *American Journal of Community Psychology*, 36.
- Carlson, B. E. (1990). Adolescent observers of marital violence. *Journal of Family Violence*, 5, 285-299.
- Campbell, J.C (2002). Health consequences of intimate partner violence. *Violence against women*, 2(1).
- Cascardi, M., O'Leary, K. D., Lawrence, E. E., & Schlee, K. A. (1995). Characteristics of women physically abused by their spouses and who seek treatment regarding marital conflict. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 63, 616-623.
- Cascardi, M., & O'Leary, K. D. (1992). Depressive symptomatology, self-esteem, and self blame in battered women. *Journal of Family Violence*, 7, 249-259.
- Cavounidis, J. (2013). Migration and the Economic and Social Landscape of Greece. South-Eastern Europe. *Journal of Economics*, 1.

Cearley, S. (1998). *Coming of age: Feminist practice theory as a work in progress*. Retrieved from <http://www.sc.edu/cosw/center/femin.html>.

Cachelin F.M., Striegel-Moore R. H. (2006). Help Seeking and Barriers to Treatment in a Community Sample of Mexican American and European American Women with Eating Disorders. *International Journal of Eating Disorders*, 7 (1).

Chatzifotiou, S. Emerson Dobash, R. & Tsougas, M. (2010). The 'Last Violent Event: The Experiences of Greek Battered Women. *Journal of South European Society and Politics* 6 (2).

Clark, A.H & Foy, D.W. (2000). Trauma exposure and alcohol use in battered women. *Violence against woman*, 6(1).

Cox, J.W. & Stoltenberg, C.D. (1991). Evaluation of a Treatment Program for Battered Wives. *Journal of Family Violence*, 6 (4).

Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice (2007). Intimate Partner Violence. Retrieved Dec. 6, 2011

Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice (2000). Extent, Nature and Consequences of Intimate Partner Violence. Retrieved Dec. 6, 2011

Dixon, L. & Browne, K. (2003). The heterogeneity of spouse abuse: a review. *Aggression and violent behavior*, 107-130.

Dobash, R.E & Dobash, R. (1979). *Violence against wives: A case against the patriarchy*. Free Press, United States of America.

Elbow, M. (1977). Theoretical considerations of violent marriages. *Social Casework*, (58) 515-526.

Ellis, A. & Harper, R. (1978). *A New Guide to Rational Living*, Wilshire Press, North Hollywood, Calif.

Enns, C.Z. (1997). *Feminist theories and feminist psychotherapies: Origins, themes and variations*. New York: Haworth Press.

Enns, C.Z. & Hackett, G. (1990). Comparison of feminist and nonfeminist women's reactions to variants of nonsexist and feminist counseling. *Journal of Counseling Psychology*, 37(1).

Fantuzzo, J. W., Boruch, R., Beriama, A., Atkins, M., & Marcus, S. (1997). Domestic violence and children: Prevalence and risk in five major U.S. cities. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36.

- Follingstad, D. R, Rutledge L. L., Polek D. S., & Hawkins K. (1988) Factors Associated with Patterns of Dating Violence Toward College Women. *Journal of Family Violence*3(3).
- Gayford J.J (1975). Wife battering: a preliminary survey of 100 cases.*BrMedJ.J.* (1)194-197.
- Gelles, R.J. (1980). Violence in the family: A review of research in the seventies. *Journal of Marriage and the Family*, 42, 873-883.
- Gelles, R. J. (1976). Abused wives: Why do they stay? *Journal of Marriage and the Family*, 38, 659–667.
- Gelles, R. J. (1974). *The violent home*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Gleason, W. J. (1993). Mental disorders in battered women: an empirical study. *Violence and Victims*, 8, 51–68.
- Green, B. ( 1994). *Diversity and difference: Race and feminist psychotherapy*. New York: Guilford.
- Goodman, L.A. & Epstein, D. (2008). *Listening to battered women: A survivor-centered approach to advocacy, mental health, and justice*. American psychological association, Washington.
- Goldner, V. (1992). Making room for both/and. *Family Therapy Networker*, 16, 55~51.
- Gomez, C & Yassen, J. ( 2007).Revolutionizing the Clinical Frame: Individual and Social Advocacy Practice on Behalf of Trauma Survivors.*Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 14 (1-2).
- Goodstain, R.K. &Page, A.(1981). Battered wife syndrome: Overview of dynamics and treatment.*Psychiatry*,138 (8).
- Hamby, S ( 2014). *Battered women's protective strategies.Stronger than you know*.Oxford University press, New York.
- Hanks S.E., &Rosenbaum P.C (1977). Battered women: a study of women who live with violent alcohol-abusing men. *Am J Orthopsychiatry* (47)29.
- Hartman, S. (1983). A self-help group for women in abusive relationships. *Social work groups*6, 133-134.
- Hattery, A. (2009). *Intimate Partner Violence*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

- Heppner, P.P., Kivlighan, D.M., & Wampold, B.E. (1999). *Research design in counseling* (2<sup>nd</sup>). NY: Brooks/Cole, Wadsworth.
- Holden, G. W., & Ritchie, K. L. (1991). Linking extreme marital discord, childrearing, and child behavior problems: Evidence from battered women. *Child Development*, 62, 311–327
- Jaffe, P.G, Hurley, D.J, & Wolfe, D. (1990). Children's Observations of Violence: I. Critical Issues in Child Development and Intervention Planning. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 35(6).
- Johnson, I. M. (1992). Economic, situational, and psychological correlates of the decision-making process of battered women. *Families in Society*, 73, 168–176.
- Kitzmann, K.M., Gaylord, N.K, Holt, A.R. & Kenny, E.D. ( 2003). Child Witnesses to Domestic Violence: A Meta-Analytic Review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, (71) 2.
- Kubany, E.S., Hill, E. E., Owens, J.A., Spencer, C.I., McCaig, M.A. , Tremayne, K. J. & Williams, P. L. (2004). Cognitive trauma therapy for battered women with PTSD (CTT-BW). *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 72(1).
- Latta, L.R & Goodman, L.A (2005). Considering the Interplay of Cultural Context and Service Provision in Intimate Partner Violence. *Violence against woman*, 11 (11).
- Longres, J. F (1995) Self-neglect among the elderly. *Journal of Elder Abuse & Neglect*. London, 7 (1).
- Lundy, M & Grossman, S. (2001 ). Clinical research and practice with battered woman. What we know, What we need to know. *Trauma violence and abuse*. 2 (2).
- Mancoske, R. J., Standifer, D., & Cauley, C. (1994). The effectiveness of brief counseling services for battered women. *Research on Social Work Practice*, 4(1), 53-63.
- Margolin, G., & Gordis, E. B. (2000). The effects of family and community violence on children. *Annual Review of Psychology*, 51, 445–479.
- McClennen, J.C. ( 2005). Domestic Violence Between Same-Gender Partners Recent Findings and Future Research. *Journal of interpersonal violence*, 20 (2).
- McDonagh, A., McHugo G., Sengupta, A., Demment, C.C., Shnour, P.P, Friedman, M., & al. ( 2005). Randomized Trial of Cognitive–Behavioral Therapy for Chronic Posttraumatic Stress Disorder in Adult Female Survivors of Childhood Sexual Abuse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(3).

- McGee, R. A., & Wolfe, D. A. (1991). Psychological maltreatment: Toward an operational definition. *Development and Psychopathology*, 3,3–18.
- Meo, V. ( 2015). Περιγραφή του προγράμματος ‘Γράφοντας μετά την σιωπή’. Ενισχύοντας τις δεξιότητες της αυτοβιογραφικής γραφής ως μέσο στήριξης γυναικών που επέζησαν της έμφυλης βίας. Εγχειρίδιομεθοδολογίας . *Libera Universita’ Dell ‘ Autobiografia, Spain*.
- Minuchin, S. (1998).Where is the family in narrative family therapy? *Journal of marital an family therapy*, 24(4).
- Mitra, A. ( 2004). Voices of the Marginalized on the Internet: Examples From a Website for Women of South Asia. *Journal of communication*, 54(3).
- Namara,J. R., Tamanini,K &Walker, S.P. (2008).The Impact of Short-Term Counselingat a Domestic Violence Shelter.*Social Work Practice*, 18 (2).
- National Center for Victims of Crime (2008). Sexual Assault. Website  
<http://www.ncvc.org/ncvc/main.aspx?dbName=DocumentViewer&DocumentID=32369>
- Nichols, M. P., & Schwartz, R. C. (1995). *Family therapy concepts and methods* (3rd ed.), Boston: Allyn & Bacon.
- Pagelow, M. D. (1981). Factors affecting women’s decision to leave violent relationships. *Journal of Family Issues*,2, 391–414
- Parker, B. & Schumacher, D.N. (1977). The battered wife syndrome and violence in the nuclear family of origin. *Am J Public Health*, 67.
- Patterson, G. R. (1980). Mothers: The unacknowledged victims. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 45(5).
- Pearlman, L.A,Mac I., Paula S.(1995).Vicarious traumatization: An empirical study of the effects of trauma work on trauma therapists.*Professional Psychology: Research and Practice*, 26(6).
- Postmus, J. L., Serveson, M., Berry, M. & Yoo, J.A. (2009). Women’s Experiences of Violence and Seeking Help.*Violence against women*, 15(7).
- Powell, P.,&Smith, M. (2011). *Domestic Violence: An Overview*. University of Nevada.
- Rhatigan , D. L. , Street , A. E. , & Axsom , D. K. ( 2006 ). A critical review of theories to explain violent relationship termination: Implications for research and intervention. *ClinicalPsychology Review* , 26 ( 3 )

- Riger, S., Raja, S., Chamaco, J. (2002). The Radiating Impact of Intimate Partner Violence. *Journal of interpersonal violence*. 5(8).
- Roberts, A.R. (2007). *Battered Women and Their Families: Intervention Strategies and Treatment Programs '3d edition'*. New York.
- Roberts, A.R, (1996). Battered Women Who Kill: A Comparative Study of Incarcerated Participants with a Community Sample of Battered Women. *Journal of family violence*, 11 (3).
- Robson C. (2007) . *'Η έρευνα του πραγματικού κόσμου'*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Rosenberg, M. (1987). Children of battered women: The effects of witnessing violence on their social problem-solving abilities. *Behavior Therapist*, 10, 85–89.
- Rosenfeld, B. D. (1992). Court-ordered treatment of spouse abuse, *Clinical Psychology Review*, 12, 205-226.
- Saunders, D. G. (1994). Posttraumatic stress symptom profiles of battered women: A comparison of survivors in two settings. *Violence and Victims*, 9, 31–44.
- Savage, S. (1987). *Group Treatment for Abusive Men and Their Partners*, Family Service London, London, Ontario.
- Sharma, A. ( 2001). Healing the wounds of domestic abuse: Improving the effectiveness of feminist therapeutic interventions with immigrant and racially visible women who have been abused. *Violence against woman*, 7(12).
- Simpson , L. E. , Doss , B. D. , Wheeler , J. , & Christensen , A. ( 2007 ). Relationship violence among couples seeking therapy: Common couple violence or battering? *Journal of Marital and Family therapy* , 33 ( 2 )
- Straus, M. A., & Gelles, R. J. (1990). *Physical violence in American families*. New Brunswick, NJ: Transaction Press.
- Star, B., Clark, C. G., Goetz, K. M., & O'Malia, L. (1979). Psychosocial aspects of wife battering. *Social Casework*, 60, 479-487.
- Stith, S.M, Karen, H., Mc Collum, E.E, Thomsen C.J.(2004). Treating intimate partner violence within intact couple relationships : outcomes of multi couple versus individual couple therapy. *Journal of marital and family therapy*, 30 (3).
- Straus, M.A., Gelles, R.J. & Steinmetz, S.K. (1980). *Behind closed doors*. Garden City: Anchor Press.
- Straus, M. A. (1978). Wife beating: How common and why? *Victimology*, 2, 443–458.



Strube, M. J., & Barbour, L. S. (1983). The decision to leave an abusive relationship: Economic dependence and psychological commitment. *Journal of Marriage and the Family*, 45, 785–793.

Trafford, A. (1991). *Why battered woman killed: Self defense, not revenge is often the motive*. The Washington Post, 2

Tryte, B. (1998). Going beyond gender-specific treatments in wife battering: pro-feminist couple and family therapy. *Aggression and Violent Behavior*, 3(1).

Tutty, M.L., Bidgood, B.A., & Rothery, M.A. (1993). Support groups for battered women: Research on their efficacy. *Journal of family violence*, 8(4).

Yick, A.G. (2001). Feminist theory and status inconsistency theory: Application to domestic violence in Chinese immigrant families. *Violence against women*, 7(5).

Yllo, K.A. (1993). *Through a feminist lens: Gender, power and violence*. Newbury park, CA: Sage, 47-62.

Yllo, K. (1983). Sexual inequality and violence against wives in American states. *Journal of comparative family studies*, 14.

Walker, L.E. (1999). Psychology and domestic violence around the world. *American Psychologist*, 54(1).

Walker, L. E. (1983). Victimology and the psychological perspectives of battered women. *Victimology*, 8, 82–104.

Webb, W. (1992). Treatment issues and cognitive behavior techniques with battered women. *Journal of Family Violence*, 7(3).

World Health Organization (2002). *World Report of Violence and Health*, Geneva.

Worrell, J., & Remer, P. (2003). *Feminist perspectives in therapy: Empowering diverse women (2nd ed.)*. New York: Wiley.

## Ελληνόγλωσση

Αργυρούλη, Α. και Φλωρά, Κ. (2016). *Θεματική συνεδρίου: Βία, κακοποίηση, τραύμα*. Παρουσίαση στο 6<sup>ο</sup> πανελλήνιο συνέδριο συμβουλευτικής ψυχολογίας: Ζητήματα πολυπολιτισμικότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης στη συμβουλευτική ψυχολογία. Αθήνα, 4-6 Νοεμβρίου.

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων. *Διαδικτυακή πηγή*.  
Website: <http://www.isotita.gr/>

Γιωτάκος, Ο. και Τσιλιάκου, Μ. (2008). *Ο κύκλος της κακοποίησης: Ενδοοικογενειακή βία-Σεξουαλική κακοποίηση-Trafficking-Bulling*. Αθήνα: Αρχιπέλαγος.

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης ( ΕΚΚΑ). *Διαδικτυακή πηγή*.  
Website: <http://www.roma-ekka.gr/>

Ιωσηφίδης, Θ. (2006) 'Θεμελιωμένη θεωρία (grounded theory) και ανάλυση ποιοτικών δεδομένων: Δυο ερευνητικά παραδείγματα' στο Ιωσηφίδης & Σπυριδάκης (επιμ.) Ποιοτική κοινωνική έρευνα. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις και ανάλυση δεδομένων. Αθήνα: Κριτική.

Καραμολέγκου, Ν. (2010). Ενδοοικογενειακή βία: Αίτιες, συνέπειες, αντιμετώπιση. *Φαρμακευτικός κόσμος*.  
Website: <https://www.fee.org.gr/articles-blog/204-family-violence.html>

Κατή, Κ. (2018). Στη Βουλή η Κύρωση της Σύμβασης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών. *Διαδικτυακή Εφημερίδα 'Documento'*.  
Website: <http://www.documentonews.gr/article/sth-boylh-h-kyrwsh-ths-symbashs-gia-thn-prolhps-h-kai-thn-katapolemsh-ths-bias-kata-twn-gynaikwn>

Κούβελα, Φ. (2018). Η κύρωση της σύμβασης της Κωνσταντινούπολης είναι προϋπόθεση για την ουσιαστική ισότητα. *Διαδικτυακή Εφημερίδα 'Η Αυγή'*.  
Website: <http://www.avgi.gr/article/10811/8630519/e-kyrose-tes-symbases-tes-konstantinoupoles-einai-proupothese-gia-ten-ousiastike-isoteta>

Μαλικιώση-Λοίζου, Μ. ( 2012). *Συμβουλευτική ψυχολογία*. Αθήνα, Πεδίο, 349,351.

Ντούσας, Δ., (1997). *Ρομ και φυλετικές διακρίσεις στην ιστορία, την κοινωνία, την κουλτούρα, την εκπαίδευση και τα ανθρώπινα δικαιώματα*. Αθήνα: Gutenberg.

Ροτζιώκου, Ι. ( 2018). Πάνω από 13.000 περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας τα τελευταία τέσσερα χρόνια - 7 στα 10 θύματα είναι γυναίκες. *Εφημερίδα Καθημερινή*. <http://www.kathimerini.gr/945479/article/epikairothta/ellada/panw-apo-13000-peristatika-endooikogeneiakhs-vias-ta-teleytaia-tessera-xronia--7-sta-10-8ymata-einai-gynaikes>

Σαμίου, Δ. (2006). *Γυναίκες, Φύλο, Και Πολιτική (τέλη του 18<sup>ου</sup> - αρχές 21<sup>ου</sup> αι.)*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Σταλίκας, Α. (2011). *Μέθοδοι έρευνας στην κλινική ψυχολογία*. Τόπος, 161.

## Παραρτήματα

### Οδηγός θεματικών ευέλικτης ημιδομημένης συνέντευξης

- Ποιες είναι οι σπουδές σας; (σεμινάρια κτλ)
- Πόσα χρόνια εργαζεστε εδώ;
- Που αλλου είχατε εργαστεί πριν;
- Θέλετε να μου μιλήσετε λίγο για το κέντρο;
  - Ποιές είναι οι βασικές αρμοδιότητες και οι στόχοι του κέντρου;
  - Πότε ξεκίνησε να λειτουργεί;
- Πόσες περίπου γυναίκες απευθύνονται εδώ το μήνα; ή την εβδομάδα;  
Ποιά είναι τα κύρια αιτήματα που φέρουν ;
- Θέλετε να μου μιλήσετε για μια περίπτωση που σας έρχεται στο μυαλό;; Πως το χειριστήκατε;
  - Πώς εξελίχθηκε;
  - Θυμάστε κάποια άλλη περίπτωση που ενδεχομένως θεωρείτε ότι ήτα η δυσκολότερη που χειριστήκατε;
  - Θέλετε να μου μιλήσετε γι' αυτήν;
  - Κάποια άλλη περίπτωση που θεωρείτε ότι είχε την καλύτερη εξέλιξη;
- Απευθύνονται και γυναίκες αλλοδαπές; θέλετε να μου δώσετε κάποια παραδείγματα;
  - Γυναίκες Ρομά;Θυμάστε κάποιο παράδειγμα;
- Ποιες θεωρείτε οτι είναι οι σημαντικότερες δυσκολίες που συναντάτε στη δουλειά σας;
- Έχετε κάποιες προτάσεις για την αποτελεσματικότερη πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδο-οικογενειακής βίας;